

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul X ■ Nr. 5 (102) ■ Mai 2019

Monumentul din Dragodana, Dâmbovița

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
(prin intermediul Centrului de Cultură și Arte),
Trustului de Presă „Argeș Expres"
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș".

Noi și/sau mașinile...

Gheorghe PĂUN

Am ales un titlu general, dar discuția care urmează este mai precis direcționată, spre preocupările care decurg din faptul că am intrat în cea de a patra revoluție tehnologică (e prea limitativ să i se spună „a patra revoluție industrială", dar, pentru uniformitate, i se mai spune și astfel). Preocupări, adică temeri, semnale de alarmă. Motivate? Nemotivate?...

Schimbările induc totdeauna o stare de disconfort, toate revoluțiile industriale au fost însoțite de avertismente, unele realiste, altele exagerate, multe dintre ele neconfirmate. Fără a lipsi, însă, consecințele neplăcute.

Să ne reamintim pe scurt – remarcând că totul s-a întâmplat în ultimele două sute (și ceva) de ani, deci de curând și într-un ritm tot mai accelerat.

Acum două secole nu existau locomotive – dar se inventase motorul cu abur (care transforma energia calorică în lucru mecanic). Automobilul a apărut acum mai puțin de 150 de ani, cam pe atunci se făceau progrese „de utilitate publică" și în electricitate, dar a doua revoluție industrială este legată mai ales de proverbiala bandă de montaj a lui Ford. Nu numai tehnologie, ci și *organizare,* detaliu important. Revoluția a treia are de a face cu calculatoarele, automatizarea, deci cu *informația* – acum vreo jumătate de secol, poate un pic mai mult. Iar a patra revoluție este iarăși bazată pe organizare, cuvintele-cheie sunt *conectivitatea*, internetul, *cloud*-ul, plus sintagma de mult folosită, dar numai de curând cu adevărat materializată, *inteligența artificială,* IA pe scurt. Mai sunt și alte componente importante, cititorul este rugat să recitească articolele acad. Dorel Banabic din revistele pe februarie și martie.

Mașini inteligente?! În ce sens, cât de inteligente, eventual mai inteligente decât oamenii? Nu cumva atât de inteligente încât ne vor considera inutili? Întrebări care s-au tot pus, cu orientări ale răspunsurilor înspre toate direcțiile, de la optimism relaxat la previziuni sumbre. Vor fi fiind aceste avertismente la fel de hazardate precum cele privind, la începuturi, călătoria cu trenul? Voi urma în cele ce urmează alegerea pesimistă…

În primul rând, nu mai cred de multă vreme în „proverbul" materialisto-optimist cum că „omenirea își pune numai probleme pe care poate să le rezolve". Ba chiar dimpotrivă...

Apoi, această a patra revoluție tehnologică este de un tip cu totul nou în comparație cu cele dinainte. Acelea aveau la origine progrese tehnologice, bine conturate, cu originea localizată, trecând apoi treptat de la o țară la alta. Acum, suportul acoperă întreg globul – internetul, avem de a face cu un *sistem complex,* de la care ne putem aștepta la salturi gen „efect de sistem" (de tipul trecerii de la miliardele de neuroni din creier la creierul-minte, cu o comportare care nu rezultă din însumarea liniară a comportării neuronilor). Iar un asemenea

efect de sistem este potențat de faptul că discutăm nu numai despre inteligență, fie ea și artificială (evaluată pe sarcini precise, comparând performanțele cu cele umane, comportamental adică, nu plecând de la definiții), ci și despre *învățare.*

Fără panică, aici cred că apare un real pericol, deloc literar (SF): prin învățare (e o altă problemă și ce înseamnă aceasta), calculatoarele pot cu adevărat deveni mai inteligente decât oamenii: programul AlphaGoZero a învățat singur să joace GO, cunoscând numai regulamentul jocului, învingându-i pe cei mai puternici jucători ai planetei, ba chiar a făcut-o într-un mod care a motivat un titlu de genul „oamenii învață acum GO de la calculator" în celebra revistă *Nature.* (Un detaliu: programul face mutări de mijloc de partidă total „stranii", dar, pentru că învinge de fiecare dată, înseamnă că acelea sunt mutările potrivite, chiar dacă de neînțeles pentru oameni.)

Prin învățare, calculatoarele pot produce algoritmi despre care nu știm cum funcționează și care, eventual, ne pot face rău. Un exemplu, ipotetic deocamdată, perfect plauzibil însă. Să presupunem că jumătate dintre automobilele dintr-un oraș sunt cu conducere automată, jumătate cu șofer uman. Mai presupunem că mașinile autopilotate sunt conectate fiecare cu fiecare și au ca obiectiv să minimizeze consumul total de carburant. Îmi pot atunci imagina o situație de genul următor: mașina automată A îi cere mașinii automate B să „șicaneze" intrarea într-o intersecție a unei mașini cu șofer, pentru că, altfel, ea, mașina A, va consuma cu 0,0005 litri de benzină mai mult. Înlocuiți orașul cu sistemul de autostrăzi din SUA, unde camioane cu pilot automat circulă deja (comunică între ele, dar nu învață, la nivelul rețelei).

Am rămas aici strict la competiția în zona inteligenței, cu accent pe învățare. Evident, mult mai apropiate sunt alte probleme, la nivel sociologic – șomaj, meserii care dispar, meserii care apar, inegalitate (a accesului la tehnologie) etc. sau, și mai grav – folosirea tehnologiilor informaționale în scopuri politice și militare – dezinformare, manipulare, arme de tipuri noi etc.

Toate aceste pericole sunt favorizate și de faptul că nu s-a cristalizat încă un set de norme, legi, obiceiuri privind „circulația prin cyberspațiu", așa cum este cazul cu circulația locomotivelor și automobilelor – dar aceasta este o altă problemă, despre care se discută tot mai mult, deci se îndreaptă spre rezolvare.

Închei cu o butadă, aparent optimistă, a lui Moisil, răspuns la întrebarea „dacă vreodată calculatorul va fi mai inteligent decât noi": *sigur că da, dar nu va reuși niciodată să zâmbească…*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Lovitura de stat de la 1864 a avut o generoasă intenție, dar a fost viciată prin pripă. La 1 mai, țăranul s-a culcat încă clăcaș, neavând de plătit statului într-un an de zile decât faimosul galben găurit și șase zile de șosele, fără nicio îndatorire către comună, fără niciuna către județ. La 2 mai – peste douăsprezece ore, fără nicio tranziție – el s-a trezit om liber, dar cu sarcini înzecit de grele, stăpân absolut pe o bucată de pământ, dar acea bucată grevată cu însemnate anuități către stat; cu îndatorirea de-a susține self-governmentul comunei și al județului, cu sarcina miilor de noi postulanți, ieșiți din pământ, din iarbă verde, pentru a aplica reformele. Atunci băieții din băcănii și ateliere de meseriași părăsiră pacinica lor ocupație, pentru a se boieri în notari comunali, învățători rurali, arhivari, paraarhivari – o generație nenumărată de logofeți fără învățătură și fără seriozitate morală, care nu știu decât a scârțâi două slove pe hârtie, deveni elementul domnitor în România și pepiniera actualilor roșii. Astăzi există, după calculele ingenioase ale d-lui A.V. Millu, aproape patruzeci de mii – o armată mai mare decât cea permanentă – de asemenea logofeți din care mulți au ajuns deputați, milionari, aspiră a deveni miniștri. Toată armata aceasta a contractat trebuințe occidentale pe care nu le poate satisface prin producțiune proprie, deci cineva trebuie să le satisfacă. Acest cineva e în ultima linie poporul producător.

Nu raporturile juridice dintre marii și micii cultivatori sunt cauza sărăciei țăranului, ci declasarea generală a societății vechi, improvizarea a sumedenie de cenușeri în oameni de stat, încărcarea fără tranziție a țăranului cu sarcine publice, enorm de mari în asemănarea cu sarcinile aproape ridicole pe care le purta poporul nostru în vremea Domnilor regulamentari.

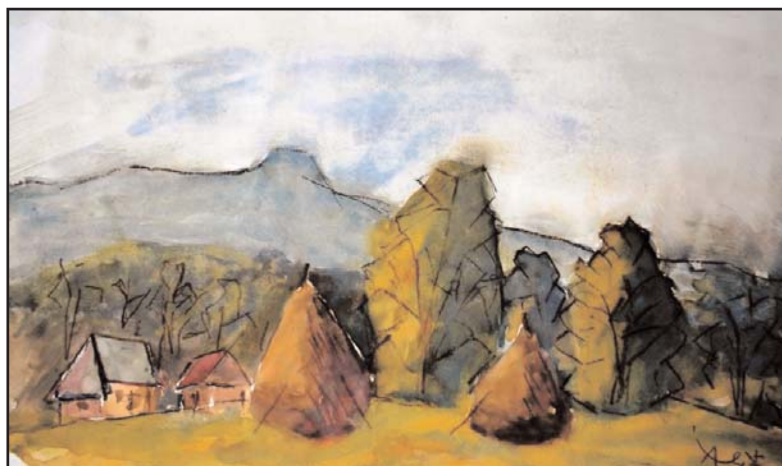
Așadar, nu se vorbească de cestiunea agrară la noi, unde ea n-a existat niciodată, unde țăranul a fost pururea liber, pururea capabil de-a deveni proprietar și de-a sui, pe cât îl iertau puterile, scara înaintării sociale. Nu se compare Irlanda înfeodată cu datinele pe deplin drepte și echitabile ale vechii noastre țări. Vechile clase dirigente aveau în grad mare cunoștință practică a țării și un admirabil simț istoric. Pentru a dovedi cât de adevărat este aceasta, ce drepte, ce întemeiate, ce echitabile erau totodată vederile generației abia trecute în privirea raporturilor agricole, credem oportun a publica un document încă inedit și de cel mai înalt interes în materie. Este raportul comisiei numite acum treizeci de ani, în virtutea stipulațiunilor Tractatului de la Balta-Liman, pentru a revizui și regula relațiile dintre proprietari și mici cultivatori, pentru a fixa drepturile și îndatoririle reciproce și totodată pentru a pune reformele care erau judecate necesare în diferitele ramuri ale serviciilor publice din Țara Românească.

Oricine va lua cunoștința acestei remarcabile lucrări se va putea convinge că, cu toate că situațiile sunt diferite, ***principiile care au fost atunci stabilite slujesc încă azi ca bază la raporturile mutuale între proprietari și săteni,*** dovadă nouă că solid și durabil este numai ceea ce are temelie pe justiție și echitate, precum și pe ceea ce este avantajos părților interesate. În urma acestui raport a fost elaborată și promulgată legea din 23 aprilie 1851 relativă la legăturile și îndatoririle reciproce dintre proprietari și lucrători, lege care-a regulat materia până la reforma lui Cuza Vodă. Rezultatele salutare au fost imediate, au restabilit liniștea și răspândit un trai mai bun în țară.

Într-adevăr își aduce lumea aminte că, în urma tulburărilor revoluționare din 1848, al cărora cea mai principală unealtă a fost vasta propagandă anarhică și antisocială întreprinsă în mijlocul sătenilor și pentru izbutirea căreia toate mijloacele au fost puse în joc spre a seduce și rătăci pe locuitori, aceștia, dând crezare făgăduielilor mincinoase ce li se făcuseră, suspendaseră orice muncă agricolă, refuzau d-a cultiva pământul și d-a achita datoriile ce le aveau către proprietari. A rezultat astfel o criză care s-a prelungit vreo doi-trei ani și care era să ruineze țara, după ce răspândise foametea. Credem de prisos a ne mai întinde în această privință; ne referim chiar la textul menționatului raport, constatând în treacăt că este de notorietate publică și netăgăduit că de la legea din 1851 a început în adevăr să progreseze agricultura, prăsila vitelor, starea săteanului, arendașului, a proprietarului.

Legea rurală, regulând o mare cestie socială, a pus un capăt și neobositelor intrigi ale agitatorilor, care izbutiseră a aduce în țară o anarhie devenită intolerabilă. Onoarea rezolvării acestei mari cestii revine domniei lui Cuza, sub auspiciile d-lui Cogălniceanu. Aplicarea s-a făcut, lucru extraordinar, fără zguduire. Explicarea acestui fenomen se poate atribui în mare parte legii din 1851, care a fost ca o lege pregătitoare, dovadă că instituția ei a fost așa de bună încât *astăzi în practică tot pe aceeași tradițiune urmează agricultura.*

Legea rurală dedese o nouă impulsiune agriculturii și, dacă legiuitorul ei ar fi prevăzut să oblige pe săteni să conserve și să nu spargă izlazurile vitelor, ar fi fost mult mai avantajos pentru conservarea vitelor, al căror număr a scăzut treptat cu 25 la sută de la 1866 încoace. O cestie mare socială s-a rezolvat, impulsiune nouă s-a dat agriculturii, cu toate acestea arendașii sunt tot ruinați, țăranii nu stau mai bine, proprietatea funciară este disprețuită.

Dacă am fost fericiți să ieșim din legea rurală fără zguduire, să nu provocăm un mare pericol, de-a lăsa să se încerce a se inventa o cestie socială neîntemeiată, care-ar aduce iar foametea ca la 1848 și la 1866.

Învoiala de bunăvoie sau libertatea tranzacțiunilor a existat totdeauna și trebuie menținută: săteanul liber și stăpân pe munca sa, pe vitele sale, proprietarul pe proprietatea sa. Însă trebuie garantată o deplină securitate pentru părțile contractante, ca nici una, nici alta să nu fie victima celeilalte. O bună administrație cinstită, experimentată și vigilentă ar fi primul, cel mai bun și folositor remediu.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeș

Așa, viciul organic al lipsei unei administrațiuni instruite, echitabile și binevoitoare a creat starea actuală de lucruri și a fost izvorul abuzurilor. Ar fi de dorit deci ca să nu se atribuie rezultatele de azi unei cauze factice și neadevărate, ci să se raporte la cauza lor adevărată, la declasarea generală, la lipsa unei administrații oneste și capabile. Dacă o lege generală este posibilă în asemenea materie, ca să îmbunătățească starea actuală și să nu aducă o perturbație îngrozitoare în economia țării, ea va trebui să sancționeze principiile legilor din trecut și să nu vizeze la niciun sistem nou. Reforma ar consista așadar mai cu seamă în măsuri care ar zădărnici posibilitatea abuzurilor. Relevăm dar că aceeași comisie de acum treizeci de ani a propus acele reforme care ar fi garantat o sănătoasă dezvoltare a vieții organice a statului și care până-n ziua de azi au rămas deziderate.

Comisiunea, după ce s-a ocupat de cestia agricolă care-i fusese recomandată să fie principalul scop al deliberărilor sale, a indicat într-un mod sumar reformele care i-au părut cele mai necesare în diferitele ramuri ale administrației.

Ne vom mărgini a cita între altele: regularea modului de numire și înaintare în funcțiunile publice; revizuirea legii asupra alegerii membrilor adunării generale; regularea legii asupra celor șase zile de lucru ce săteanul era dator să facă pentru construirea podurilor și șoselelor; regularea sentințelor judiciare date definitiv și în ultimă instanță.

Este de constatat că aceste reforme, a căror urgență era demonstrată în 1849, n-au fost realizate și a căror importantă majoră încă astăzi așteaptă execuția lor.

(*Timpul,* 27 ianuarie 1882)

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeș.

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face prin Poșta Română (revista apare în Catalogul publicațiilor la poziția 19.178).

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale „Curtea de Argeș", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Pisica lui Schrödinger

Horia BĂDESCU

Niciodată nu m-am simțit mai în pielea burghezului gentilom ca la întâlnirea cu transdisciplinaritatea și cu fizica particulei. Eram un transdisciplinar *avant la lettre,* – pentru care existența nivelurilor de realitate nu constituia nicio surpriză, iar logica non-contradictorie și terțiul inclus, chiar dacă nu astfel se chemau încă pentru mine, țineau de firea lucrurilor, care gândea lumea în armonia și țesătura ei inextricabilă, dincolo de orice frontieră disciplinară – și practicam cuantica intuitivă, îngăduită fie-mi această formulare, contrară a ceea ce se spune despre legile stranii și contraintuitive ale mecanicii cuantice. Ciudat! Fiindcă nu mi se pare cheie mai potrivită pentru descifrarea tainei tainelor, inclusiv a enigmei cuantice, decât intuiția. Intuiția care poate admite fără efort dubla natură a particulei, de vreme ce ne-a spus mereu că suntem, în fiece clipă, ceva mai mult decât materialitatea noastră și că acel ceva face parte din infinita putere care ține în palma ei universul, divina Energie, acordorul „uluitor de fin, ca să producă un univers în care să putem trăi", să aleagă acele condiții care exclud șansa aleatoriului, a cărui probabilitate ar fi fost de 10 la puterea minus 120 ori chiar 123. Intuiția care ne validează poetic faptul că „interconectarea cu lumea constituie observare", că nu doar noi suntem făcuți din elemente ale lumii în care trăim, ci că și aceasta ne conține și ne păstrea-ză în structura ei, că „schimbul de taine cu strămoșii" se face în focul și cenușa aceleiași vetre (Blaga), că locul în care trăim, casele noastre, lucrurile printre care existăm se impregnează de noi și ne conțin și ne prelungesc identitatea în memoria lor. „Oh! lucrurile cum vorbesc,/ Și-n pace nu vor să te lase:/ Bronz, catifea, lemn sau mătase,/ Prind grai aproape omenesc./ Tu le crezi moarte, și trăiesc/ Împrăștiate-n orice case. – / Oh! lucrurile cum vorbesc,/ Și-n pace nu vor să te lase./ Și câte nu-ți mai povestesc/ În pustnicia lor retrase:/ Cu tot ce sufletu-ți uitase/ Te-mbie sau te chinuiesc. –/ Oh! lucrurile cum vorbesc." (Macedonski) Intuiția care are toate valențele înțelegerii superpoziției cuantice, a concomitenței dublei stări nu doar la nivel atomic, ci și la nivelul emoțional al existenței, care e plină de „cadavre vii", că a fi deopotrivă și deodată și mort și viu, precum pisica lui Schrödinger, nu e o șmecherie atât de mare. Pentru că, în fond, experimentul Copenhaga nu e decât un exercițiu de liber-arbitru: de noi depinzând dacă pisica e moartă sau vie, dar și posibilitatea ca ea să fie deopotrivă și vie, și moartă. Căci în puterea noastră este să deschidem sau nu cutia!

Ceea ce ne spune teoria cuantică despre efectele instantanee ale unui obiect asupra altuia „aflat la mare distanță – chiar și dacă nu există nicio forță fizică prin care să fie conectate cele două obiecte", acele „acțiuni înfricoșătoare" cum le numea Einstein, intuiția poetică o spune mult mai plastic. Și dacă știm de multă vreme că „Bătaia din aripi a unui fluture poate isca undeva un taifun!", cum ar putea scriitorul care sunt să nu consune cu ideea că observația creează realitatea fizică observată, când literatura nu e altceva decât „observarea" unor lumi care nu există decât după această observare? Cum să nu crezi în realitatea ei, când atât de adevărat este faptul că „sunt zei și în bucătărie", zei care se arată de îndată ce-i observăm, adică ne uităm altfel la cele înconjurătoare? Sau cum o spun și mai clar mult îndrăgiții mei amerindieni Suhari: „Lumea e așa cum o visăm!"

Poetica enigmei cuantice face parte din acel „chip poetic în care omul locuiește lumea" (Hölderlin). Da, este adevărat că granița dintre lumea accesibilă simțurilor noastre și lumea cuantică e neclară. Încă nu știm cum și cât din legile universului particulei se păstrează și acționează în macrounivers. Nu știm, încă!, dacă acel a fi „aici și acolo" în același timp funcționează cu adevărat în infinitul mare, dar actul creației și lecturii își asumă și își subsumează realitatea lui. Poate că teoria universurilor și istoriilor paralele a lui Hugh Everett nu e doar o chestiune de science-fiction. Și dacă Freeman Dyson avea dreptate că „...viața ar putea juca un rol mai mare decât ne-am imaginat noi. Poate că viața a reușit, în pofida oricăror șanse, să modeleze universul după scopurile sale. Iar designul universului neînsuflețit poate că nu e așa de desprins de potențialitățile vieții și inteligenței pe cât au tins să creadă savanții secolului douăzeci." (Acum vreo treizeci de ani, un personaj al romanului meu *Zborul gâștei sălbatice* vorbea pasionat despre viața nevăzută a pietrelor!) Fiindcă, iată, experiența de ultimă oră a biofizicianului Vladimir Poponin ne aruncă într-un maelstrom al uimirii și perplexității, dar și al unor întrebări tulburătoare. Poponin a înregistrat distribuția fotonilor într-un tub vidat, constatând caracterul haotic al acesteia. Apoi a introdus în tub un ADN uman și a observat, cu uimire, cum fotonii s-au organizat după modelul acestuia. Extragerea ADN-ului din tubul în cauză l-a aruncat în perplexitate. Fotonii au continuat să se comporte ca și cum acesta ar fi fost încă acolo și după săptămâni și luni întregi. Ce câmp de energie nou și necunoscut, capabil să modifice după legile sale înconjurătorul, se află în ADN? Al înconjurătorului pe care îl influențăm și căruia îi încredințăm spre păstrare această energie pentru ani și decenii după moarte, energie susceptibilă de recuperare, chiar atunci când nu mai suntem. Dar chiar nu mai suntem? Întrebările care decurg de aici în plan moral și metafizic sunt cu adevărat tulburătoare.

Ca și literatura, enigma cuantică nu referă cu necesitate scopurilor practice. Fiindcă afirma marele teoretician al acesteia, John Bell: „Să presupunem că, atunci când încercăm o formulare dincolo de scopurile practice, găsim un deget nemișcat, care arată încăpățânat în afara subiectului, către mintea observatorului, către scripturile hinduse, către Dumnezeu sau chiar către Gravitație. Și n-ar fi asta ceva foarte, foarte interesant?" Ca să-l parafrazez pe părintele Steinhard, eu aleg să rămân alături de Dumnezeu.

Cu mult înainte de descoperirea uimitorului și enigmaticului univers cuantic și a întrebărilor și posibilelor răspunsuri care decurg din el, acum câteva milenii, Sofocle, unul dintre Marii Greci, ne amintea că „Pe lumea asta-s mari minuni./ Minuni mai mari ca omul nu-s!" Iar mai încoace, Shakespeare, scormonitorul în tainițele sufletului omenesc și ale universului, îl prevenea prin Hamlet, prințul îndoielii, pe bunul Horațio: „Mai multe-s pe pământ și-n cer, Horațio,/ Decât închipuie filosofia."

Trei zei din Panteonul românesc:
Cavalerul Trac, Sângiorzul și Călușul

Cristian COCEA

Poporul român, sinteză istorică a populațiilor care s-au perindat în arealul carpato-danubiano-pontic, moștenește diverse reprezentări mitice de la substratul autohton, trac și geto-dac, dar și de la cultele greco-romane și orientale. Panteonul românesc, format din zei vechi și divinități recente, adaptate creștinismului, încă ritmează anul tradițional al țăranului, fie el cioban sau agricultor. La o cercetare atentă, folclorul nostru, cu bogăția sa de rituri și simboluri, pare a confirma teza guenoniană a sursei inițiatice, a Centrului care transmite influențe spirituale, fecundând istoria. În cele ce urmează, vom urmări metamorfozele a trei zei din Panteonul românesc – Cavalerul Trac, Sângiorzul și Călușul. Sau vorbim despre unul singur, în trei ipostaze, dar cu aceeași funcțiune?

Care era religia tracilor?

Călătorul care se încumetă să urce la Schitul Negru Vodă, de la Cetățeni, județul Argeș, va avea surpriza să descopere un desen schematic, înfățișând un călăreț cu lance. Imaginea este săpată în peretele pietros al bisericii rupestre. Un alt călăreț, mult mai șters, poate fi identificat pe o stâncă de la poalele dealului. Legenda locului spune că schitul ar fi fost ctitorit de Negru Vodă, în timpul năvălirilor tătare din secolul al XIV-lea, dar arheologii au găsit urme mult mai vechi – o cetate de pământ hallstatiană, precum și un mormânt de incinerație trac. Revenind la desen, suntem tentați să îl asimilăm reprezentărilor de tip „Călărețul trac", extrem de răspândite la nordul și la sudul Dunării.

Marele popor trac, de origine indo-europeană, despre care se poate vorbi cu mult înainte de primul mileniu î.Hr., ocupa un areal care se întindea de la Adriatica până la Marea Baltică, departe spre zona Iran-India de astăzi. Existau mai multe triburi, care purtau diverse nume, conform autorilor antici – la nordul Dunării erau dacii și geții, carpii – în actuala Moldovă subcarpatică, costobocii – în Bucovina. La sudul Dunării erau tribalii, odrisii și besii. Lingviștii consideră că toți vorbeau aceeași limbă, cu diferențe dialectale, sau, măcar, se puteau înțelege între ei. În ciuda numărului mare (sau poate tocmai de aceea), tracii n-au avut niciodată un stat, cu atât mai puțin unul unitar, centralizat. N-au avut nici o cultură unitară, reflectată în urmele vieții materiale – sudul lumii trace s-a aflat sub o puternică influentă elenistică, la început, apoi romană, în timp ce nordul a fost romanizat mult mai târziu.

Consultând informațiile oferite de scriitorii antici, analizând tezaurul folcloric al actualelor popoare care trăiesc pe fostul teritoriu trac și identificând cuvinte ce supraviețuiesc în limbile moderne, istoricii sunt de părere că tracii erau politeiști. Divinitatea supremă, pomenită și în *Dialogurile* lui Platon, era grafiată de greci ca Salmoxis, Zalmoxis sau Zamolxis. Aceiași traci îi mai spuneau Gebeleizis (cf. *Istoriilor* lui Herodot). Nu există nicio reprezentare vizuală a Marelui Zeu, așa cum nu există o scriere fonetică tracă. Probabil că tracii foloseau un sistem de grafeme simbolice, un sistem hieroglific, dar textele păstrate sunt foarte rare. De aici, istoricii speculează că e posibil ca tracii să fi avut o interdicție a reprezentărilor vizuale și a scrisului. Astfel, cultul lui Zalmoxis capătă caracteristicile tuturor religiilor de mistere. Probabil că inițiaților li se impunea un anumit cod comportamental și de comunicare cu profanii.

Originea toponimului *Ardeal*

Mihai VINEREANU

În jurul istoriei Ardealului și a vechimii românilor pe acest teritoriu s-au purtat și se poartă discuții aprinse. De la Roesler încoace, el și adepții săi nu încetează să bombardeze lumea cu tot felul de inepții, multe și bine cunoscute românilor. Cum știm, această teorie susține în mod nerușinat că Ardealul era pustiu la venirea ungurilor în Pannonia, deși nici Ardealul, nici Pannonia nu erau pustii la venirea lor aici. Există dovezi arheologice nenumărate în acest sens, dar și argumente lingvistice și istorice. Mai mult, cercetările de genetică arată că ungurii de azi nu au decât 10% gene de la vechii maghiari veniți în Pannonia. Acest detaliu este menționat chiar de unul dintre fondatorii geneticii antropologice, L.L. Cavalli-Sforza, în lucrarea sa celebră *Genes, Peoples and Languages,* North Point Press, New York, 2000. Ba, mai mult, chiar geneticieni maghiari arată că ungurii de azi au 70% gene de la traco-daci (români), circa 20% de la germani și slavi, iar circa 10% de la vechii maghiari, cum arată și geneticianul italian.

În acest articol, vom discuta originea toponimului *Ardeal* care a fost asociat cu maghiarul *erdely* „pădure". Istoricii și lingviștii români nu au contestat această etimologie, deși asocierea dintre vechiul toponim românesc și mgh. *erdely* s-a făcut prin etimologie populară, cum vom arăta mai jos.

Nicolae Drăganu, în lucrarea sa binecunoscută, nu contestă etimologia din mgh. *erdely,* curentă la acea vreme, deși exemplifică cu peste 35 de toponime și hidronime din tot spațiul românesc, care provin de la același radical. În mod surprinzător, acest lucru nu-i spune nimic lui N. Drăganu, când este evident că toate aceste forme nu pot avea nimic în comun cu mgh. *erdely* și care, fără îndoială, au altă origine, care trebuie atribuită și românescului *Ardeal.* Iată doar câteva dintre ele: *Ardel, Ardaloaia, Ardelei, Ardelion, Ardelia, Ardeoani, Ardota, Ardeu, Arduzăl* etc. (cf. Vinereanu, 2002, 144; Vinereanu, DELR, *Ardeal),* răspândite în tot spațiul locuit de români. Aceste forme nu au cum să provină din mgh. *erdely,* întrucât cele multe dintre ele provin din regiuni care nu au avut niciodată vreun contact cu maghiarii.

Asemănarea între numele *Ardeal* și forma maghiară *erdely,* „pădure", este accidentul care a creat premisele unui caz tipic de etimologie populară. Acest termen se referă la un binecunoscut fenomen lingvistic, și anume: când un anumit grup etno-lingvistic vine în contact cu cuvinte din alte limbi, în acest caz toponime noi cărora nu le cunoaște sensul, vorbitorii acestei limbi le asociază cu cuvinte din propria lor limbă. Întâmplarea a făcut ca denumirea *Ardeal* să se asemene cu mgh. *erdely* cu sens de „pădure". În cazul când traducerea unui anumit termen este posibilă, se face și acest lucru. Asa s-a întâmplat cu toponimul *Târnava* care derivă de la un mai vechi rom. *târn* „mărăcine", astfel că a fost tradus în maghiară cu *Kükülö* (vezi *Târnava* în DELR). Dar sensul inițial pentru *Ardeal* de „loc ridicat" care definește Podișul Transilvan se pierduse în străromână la acea vreme, astfel că maghiarii au recurs la etimologia populară.

Un exemplu clasic de etimologie populară există în limba românilor ardeleni emigrați în America, deveniți ciobani în partea de nord-vest a Statelor Unite, în *Couster Mountains.* Acești munți au fost botezați de români *Munții Custurii.* Astfel, numele propriu de origine engleză a fost asociat cu românescul *custură*, care, desigur, nu are nimic în comun cu numele propriu *Couster,* în afară de faptul că sună cam la fel.

Toponimul *Ardeal* provine din proto-indo-europeanul **ard-* „înalt, a se înălța, a se ridica, a crește", din care provine și verbul românesc *a ridica,* în forma sa mai veche *a ardica,* care se mai folosește și azi în anumite graiuri și dialecte românești, cum este cazul dialectului megleno-român. Între forma actuală *ridica* și *ardica* există și forma *rădica* întâlnită și la autori mai vechi, precum Enăchiță Văcărescu.

Aceste forme românești au mai mulți cognați în limbile indo-europene, precum în avesticul *aeraedva* „înalt", latinescul *arduus* „înalt, abrupt", toponimul galic *Arduenna* (*silva*), vechi irlandezul *aird* „înălțime", irlandezul *aird* „ținut, regiune", irlandezul *airde* „înălțime", galezul (Țara Galilor) *hardd* „frumos", albanezul *rit* „a se trezi". Cititorul poate observa că radicalul apare și în limbi apropiate limbii române, anume latina și albaneza.

Prin urmare, cercetătorii români din varii domenii ar trebui să se ocupe mai mult de diversele aspecte legate de istoria mai veche și mai nouă a românilor și cu preponderență a Ardealului, acum, când impertinența maghiară, sub ochii îngăduitori ai autorităților române, atinge cote de-a dreptul alarmante.

Bibliografie selectivă

N. Drăganu, *Românii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și a onomasticei,* București, 1933.

M. Vinereanu, *Originea traco-dacă a limbii române,* Editura Pontos, Chișinău, 2002.

M. Vinereanu, *Dicționarul Etimologic la Limbii Române – pe baza studiilor de indo-europenistică* (DELR), Alcor-Edimpex. Bucuresti, 2008.

A. Walde, J. Pokorny, *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch,* Bern, München, 1959.

Călărețul Trac și Frățiile Cavalerești

Cum se împacă asta cu multitudinea reprezentărilor „Călărețului trac", de care pomeneam mai înainte? Cercetătorii sunt de părere că această divinitate apare mult mai târziu, în primele două-trei secole după Hristos, sub influență elenistică. Figură mitică „post-clasică", se întâlnește întâi la tracii de sud, apoi și la nordul Dunării. S-au descoperit sute de reprezentări, pe stele funerare, în basoreliefuri, unele de zeci de metri pătrați, cum e celebrul „Călăreț de la Madara", în actuala Bulgarie. În Dobrogea, aceste „protoicoane" au fost găsite la Histria – una dintre ele a fost adusă în Argeș de familia Brătianu, găsindu-se actualmente zidită în fațada Vilei Florica. Călărețul este reprezentat în mișcare sau repaus. Uneori, tânărul vânează un mistreț (simbolism explicat de René Guénon ca o revoltă a castei războinice împotriva castei sacerdotale), cu lancea (armă solară, prin excelență), alteori ține o cupă în mâna dreaptă. În fața sa se află un altar, un Copac al Vieții (pe care se încolăcește un șarpe). Călărețul este însoțit câteodată de una-două figuri feminine, ipostaze ale Marii Zeițe. Un argat ține coada calului, un câine se strecoară printre picioarele animalului.

Care să fie funcțiunea acestui zeu? De menționat că reprezentările nu sunt însoțite niciodată de inscripții. Totuși, analizând epitetele, numele date Cavalerului Trac („Marele", „Puternicul", „Vătaful", „Stăpânul"), precum și simbolurile care îl înconjoară în reprezentări, putem accepta ipoteza că avem de-a face cu un zeu al vegetației, asociat reînvierii naturii, luminii solare și practicilor agricole. De asemenea, îi putem asocia un aspect „cavaleresc" și „vânătoresc", dar și unul psihopomp – de însoțire a sufletului mortului către Lumea Cealaltă. Despre această funcțiune vorbesc foarte concludent cântecele funerare românești. Să mai spunem că tânărul zeu nu era nemuritor – dar moartea sa era văzută ca o călătorie către Zalmoxis, o ascensiune în Pomul Vieții. Putem specula că luptătorii geto-daci îl aveau ca patron, în frății cavalerești, ceea ce îi făcea să lupte ca în transă și să primească moartea râzând.

Sângiorz, cel care înfrunzește codrul

Dar, în secolul al doilea după Hristos, lumea tracilor era în declin. Creștinismul venea să înlocuiască vechile religii de mistere, iar sfinții săi, prin decizie politică, se suprapuneau peste figurile Zeilor. Astfel, Sf. Mare Mucenic Gheorghe, ofițer grec în garda împăratului Dioclețian, torturat și martirizat în 23 aprilie 303 pentru că nu a abjurat credința creștină, se suprapune Cavalerului Trac. Că e așa o dovedește postura din icoane, practic identică cu aceea a Cavalerului, cât și funcțiunile sale spirituale. În Panteonul românesc, el se numește Sângiorz și înfrunzește codrul.

Sângiorz și Sumedru (Sf. Dumitru) fac pereche, împărțind anul pastoral în două anotimpuri simetrice – Sângiorz deschide vara, la 23 aprilie, Sumedru deschide iarna, la 26 octombrie. Rivalitatea teribilă dintre cei doi se lasă cu moarte, pentru că de ei depinde ciclul vegetației și ordinea Firii – codrul trebuie să fie înfrunzit până la Sângiorz și desfrunzit până la Sumedru. Să mai notăm că Sângiorz este și protectorul cailor, luptător cu sulița, ocrotitor al copiilor și tinerilor, apărător de rele și durere, omorâtorul balaurului, scorpiei, șarpelui etc. În ciclul de sărbători care îi este dedicat, regăsim și celelalte simboluri ale Vechii Religii – Pomul Vieții este Armindenul sau Pomul de Mai, acea creangă înverzită de fag, care se pune la poartă, neîmpodobită, Pocalul de pe altar este plin cu vin pelin, iar friptura de miel, făcută haiducește, amintește sacrificiul castei sacerdotale.

Călușul, Marele Mut

Cercetând folclorul românesc, surprizele continuă. Aflăm că în aceeași perioadă (martie-aprilie), care este și cea a fătatului și a împerecherii cailor, se desfăsura în vechime un ritual arhaic, de taină, numit Căluș. Astăzi, obiceiul a fost împins după Paște, la Rusalii. Despre ce e vorba? Timp de o săptămână, o ceată masculină, sever ierarhizată (cu vătaf, ajutor de vătaf, stegar și călușari), împlinește diverse mistere, unele în secret, altele în public, din care dansul Călușarilor este doar o mică parte. De fapt, săptămâna este o reducție a Anului Solar și a vieții zeului Căluș, un zeu cabalin, de origine indo-europeană, figurat de un personaj aparte din ceată, numit Mut. Marele Mut pare o formă sublimată a Cavalerului Trac. El poartă în buzunar, ascuns, Ciocul Călușului, o efigie din lemn răsucit, învelit în blană de iepure, cu diverse plante de leac, pe care o arată pe furiș. Mutul poartă la brâu un falus de lemn, cu care fertilizează, prin simpla atingere, femeile fără copii. Are voie să facă orice, nu ascultă ordinele vătafului, joacă în mâini sau pe acoperișul caselor, sperie femeile. Un singur lucru îi este interzis – să vorbească. În jurul său, călușarii învârtesc bastoane care, la origini, aveau capete de cal, poartă pinteni zornăitori și bete încrucișate peste piept, precum hamul.

Călușul își trăiește fulgerător viața. Se naște la Ridicarea Steagului, când tinerii depun jurământul, devenind o confrerie inițiatică, își trăiește viața în petrecere, de Rusalii, apoi moare și este îngropat, în efigie, urmând a fi trezit la viață anul următor. Vraja funcționează sau a funcționat până de curând. În 1935, călușarii din Pădureți, Argeș (conduși de Ilie Martin din Maldăru) au fost selecționați de Constantin Brăiloiu să participe la Festivalul Internațional de Folclor, de la Londra (15-20 iulie), care se petrecea la Royal Albert Hall. A devenit legendar refuzul jucătorilor de a urca pe scenă fără usturoi la steag, despre care ei credeau că le conferă puteri supranaturale.

Din cele înfățișate până acum, rezultă cu claritate cum se transmite și cum supraviețuiește Tradiția pe aceste meleaguri, precum și cât de puternică este legătura poporului român cu rădăcinile sale arhaice. Timp de milenii, influențele spirituale ale celor vechi s-au transmis neîncetat, sub măști diverse. Fie ca ele să fie operative și de acum înainte, într-un timp dificil, al amestecului de populații și al globalizării stilului de viață occidental!

Bibliografie

Ion Ghinoiu, *Panteonul românesc,* Editura Enciclopedică, București, 2001.
René Guénon, *Simboluri ale științei sacre,* Editura Humanitas, București, 2008.
Antoneta Olteanu, *Calendarele poporului român,* Editura Paidea, București, 2001.
Sorin Paliga, Alexandru Comșa, Cătălin Borangic, *Tracii,* Meteor Press, 2018.
Romulus Vulcănescu, *Mitologie română,* Ed. Academiei RSR, București, 1987.

Homo sapiens

Valori fundamentale și globalizare (II)

Dragoș VAIDA, Constanța VAIDA HALIȚĂ

Pactul pentru migrație și globalizarea. ONU a adoptat *Pactul Global pentru Migrație*, aprobat oficial, la Marrakech. Pactul nu lasă posibilități de acomodare semnificative, considerându-se că „Migrațiile fac parte integrantă din globalizare, legând între ele societățile unei aceleiași regiuni și o regiune de alta și făcând din noi toți țări de origine, de tranzit și de destinație". Ni se spune deci, aproape negru pe alb, că lumea în care vom trăi nu va fi cea pe care noi am făcut-o sau am cunoscut-o, cu valorile respective, că globalizarea va face din această lume un fel de du-te-vino ale cărei limite nu le cunoaștem.

După unii comentatori, Pactul ușurează legalizarea migrației ilegale prin scoaterea fenomenului de sub incidența reglementărilor locale, adică a acelora adoptate la nivel național.

După cât s-a aflat la noi, Președinția și Guvernul și-au dat acordul pentru semnare, deși după acesta s-a intervenit cu o abținere (Agerpres). Antonio Guterres, Secretarul general al ONU, a explicat că scopul acestui acord este popularea statelor în declin demografic cu populații migratoare sărace. „În multe locuri unde fertilitatea este în scădere și speranța de viață crește, economia va stagna și oamenii vor avea de suferit în absența migrației. Este evident că țările cele mai dezvoltate au nevoie de migranți pentru un spectru larg de roluri vitale, de la îngrijirea persoanelor în vârstă la prevenirea colapsului serviciilor medicale" (Antonio Guterres).

Ce putem noi înțelege că ni se pregătește? Parlamentul European a finanțat, recent, la Bruxelles, o expoziție intitulată *Islamul este și istoria noastră.* Tema expoziției exprimă un adevăr despre Europa. De ce același Parlament n-ar finanța o expoziție *Creștinismul este și istoria noastră?* N-ar exista niciun neadevăr în titlul unei astfel de expoziții. Dar în Uniunea Europeană s-a ales să se susțină altă teză: *Europa nu are rădăcini creștine* (Pierre Moscovici).

Un prieten român, cunoscut medic care profesează în străinătate, ne scrie că, după părerea lui, oamenii au fost întotdeauna în mișcare și că trebuie să ne așteptăm la un enorm flux de migranți, că ne place sau nu. La orizontul 2080-2100, Franța și Germania vor fi sub Turcia sau Indonezia. Ce fel de regimuri vor fi acolo nu știm; ca de altfel nici aici.

Problemele menționate sunt desigur reale. Pe de altă parte, ignorarea, eliminarea premiselor existente din viața reală și a valorilor asociate creează condiții pentru falsificări de tot felul: false repere, impostori, imitații care se dau drept originale, *fake news.* Din confruntarea tradițiilor culturale diferite, cu o istorie de conflicte majore, poate rezulta primejdia încadrării omului într-o istorie falsificată, eventual cu subversiuni imposibil de prevăzut. Mai devreme sau mai târziu, instinctiv sau conștient, insul își va putea da seama, clar sau numai difuz, că ar putea fi înșelat, într-un sens existențial cuprinzător. Fără valorile din temeliile civilizației trăite, încorporate în tradiții, omul s-ar putea simți mințit, îndepărtat de ceea ce ar fi putut să fie existența lui cu adevărat. Ar fi vrut una și ceea ce obține conduce la înstrăinare și de aici slăbirea solidarității umane, dezamăgirea.

Criza morală actuală și valorile din temeliile civilizației trăite de noi. Matthieu Baumier, scriitor și eseist, analizează sursele ideologice care ne-au împins către criza morală actuală [1]. În rezumat, mesajul său ne spune că *liberalismul economic* și *primatul aspirațiilor/ pretențiilor individuale* sunt două fețe, puțin importă că sunt de dreapta sau de stânga, ale aceleiași concepții care conduce după [1] către eșec. Natural, filosofia noastră nu trebuie să se reducă la considerații privind sursele clasice, oricât de respectabile ar fi acestea, ci trebuie, în plus, să adreseze un mesaj convingător, cu referiri explicite la realitățile, poate crunte, de astăzi. Iar dacă o face citându-i pe Kant, Hegel sau pe alții, însă fără a se limita la invocarea acestor fundamente, cu atât mai bine, mesajul transmis va fi cu atât mai convingător.

Bilanțul propus de R. Glucksmann din [6] privind situația actuală nu este încurajator. Am crezut, se spune, că democrația va cuprinde întreaga lume și ceea ce vedem este că se află în criză în multe locuri din Europa. Am supralicitat binefacerile schimburilor și mobilității etnice și vedem că formulele aplicate nu șterg marile denivelări sociale, că se încearcă ridicarea unor ziduri și că sunt redeșteptate unele conflicte culturale care păreau stinse. Ne ajunge din urmă visul lui Honecker: zidul lui n-a durat o sută de ani, dar alte metereze se înaltă astăzi. Teza progresului de la sine părea o axiomă indiscutabilă, însă datele ne arată deteriorarea mediului. Mișcările denumite populiste, după unii, în realitate, mai degrabă antisistem, tind să se răspândească. Mesajul pe care îl citim în [6] este că „Pentru a nu pierde totul, trebuie să ieșim din individualism și din nombrilism. Dacă strămoșii noștri au trăit într-o lume saturată de dogme și mituri, noi ne-am născut într-o societate goală de sens. Misiunea lor era aceea de rupere a lanțurilor, a noastră va fi aceea de rețesere a legăturilor și de reinventare a ceea ce este comun."

Ceea ce vedem este o absentă a principiilor, a valorilor, o disprețuire a competențelor, înecate în puzderia de criterii de tot felul altă natură, o explozie a confuziei, corupției și calomnierii interlocutorului, principale metode de luptă pentru promovarea socială. Manipulările de tot felul, din cele mai diferite direcții, subversiunea, pun în locul problemelor reale probleme ad-hoc, imaginate pentru distragerea atenției și producerea confuziei.

Stările de fapt de genul amintit sunt criticate pe drept cuvânt de acad. Ioan Aurel Pop [8] după cum urmează. „Rezultatul acestor demersuri insistente din ultima vreme este crearea de mecanisme umane, de roboți, de marionete ușor de manipulat, prin vot ori prin alte mijloace. Oamenii lipsiți de cultură generală și de orizont artistic, oamenii capabili să rezolve doar probleme limitate, oamenii care nu mai au capacitatea să compare și să ia decizii în cunoștință de cauză alcătuiesc generația Google, generația Facebook, generația SMS sau toate la un loc! Sunt oameni, în general, inteligenți, dar cu inteligența canalizată spre scopuri controlate de o elită malefică. Elita clasică a acestei lumi pare abulică, amețită, adormită, fără nerv și fără voință. Aici nu este vorba despre conflictul dintre generații, nici despre mitul vârstei de aur, nici despre nostalgia tinereții, ci de realism. Am fost avertizați demult că somnul rațiunii naște monștri. Nu demult, am văzut ciocane distrugând statui mesopotamiene sau bombe nimicind Palmyra! Ar fi bine să veghem cu toții ca toate admirabilele descoperiri și invenții ale lumii contemporane să servească omului creativ și creator, omului cercetător și omului moral, nu omului-robot, distorsionat și manipulat."

Pe lângă cele citate, găsim și alte lucrări, în aceeași familie de idei; pe unele le vom menționa. Pentru noi, referințele nu reprezintă o gesticulație intelectuală, nu sunt numai recunoașterea unor surse. Bibliografia face parte din materie, deoarece sugerează legături, asocieri de idei și continuări posibile despre care nu am ajuns să scriem.

Diviziunea internațională a muncii, un exemplu din informatică. Controversele/ conflictele privind globalizarea nu sunt dispute academice sau confruntări între ideologii, ci lupte pentru profituri mai mari. Se constituie grupări de interese precise și puțini din afară își dau seama cu adevărat de ceea ce se combină în realitate. Un exemplu din informatică trăit apare mai jos.

În anii '65, România a trimis echipe de informaticieni în delegație în mai multe țări europene (am fost în echipa condusă de acad. Nicolae Teodorescu în Franța, cu acad. Gr.C. Moisil s-a mers în URSS, alții în Italia) pentru a evalua disponibilitățile de cooperare cu noi în domeniu. Atașații cu profil economic-financiar din ambasade ne organizau consultările necesare la fața locului. Pe atunci, Olivetti era considerat un posibil partener, un punct din programul de discuții. Tăiați de restul lumii, reprezentanții noștri, acreditați pe motive exclusiv politice și pe bază de dosare agreate, erau în cea mai mare parte niște izolați, tăiați de lumea civilizației și ignorați pe bună dreptate. Erau muzicanți în fața unor portative de pe care abia descifrau notele Cei mai mulți subzistau prin pachetele pe care le trimiteau protectorilor din țară și se mirau dacă li se cerea să facă ceva.

Nu se știa că după decesul patronului Adriano Olivetti din 1960, compania intrase în declin. În 1964, Divizia de Electronică Olivetti fusese vândută la scorul General Electric 75% și Olivetti 25%. După patru ani, totul devenea General Electric. Un renumit informatician, într-o istorie pasionantă a domeniului, încheie, în zilele noastre, acest paragraf de istorie cu cuvintele: „Noii parteneri au decis să renunțe la competiția de pe piața calculatoarelor, ascultând orbește un dictat clar al diviziunii internaționale a muncii stabilită la sfârșitul lui WWII" – și la ei ca și la noi, aceasta numindu-se, după unii autori, mobilitatea capitalului sau, după alții, externalizare, sau încă, mai pe românește, *cu bani, poți cumpăra de oriunde orice dorești,* până când vine altul cu și mai mulți bani sau cu protecție „de sus".

Am vedea o corelație, o concordanță, exemplu domnia banului – dictatura interesului material – democrație în declin – democratură, fără nimic fortuit. Aceste elemente sunt mult mai solidarizate decât ar putea să pară la prima vedere. Trăim vremuri de nonintelectualitate, de carențe de caracter și de neputință sufletească. *Duhul trândăvirii, al grijii de multe, al iubirii de stăpânire și al grăirii în deșert* (Sf. Efrem Sirul) și o lăcomie devastatoare, lipsită de o minimă omenie, ajung normalitate și măsură a lucrurilor (vom continua pe cât ne va sta în puteri).

Bibliografie

[1] Matthieu Baumier, *La démocratie totalitaire. Penser la modernité post-démocratique,* Presses de la Renaissance/Plon, 2007; *Voyage au bout des ruines libérales libertaires*, Pierre-Guillaume de Roux, 2019.

[2] Ivan Blot, *L'Homme défiguré,* Ed. Apopsix, mars 2015, 330 pages.

[3] Ivan Blot, *La Russie de Poutine,* Préface de Philippe de Villiers, Paris, Bernard Giovanangeli Éditeur, Édition du Grenadier, 2015.

[4] Olivier Clément, *Viitorul Bisericii,* Patmos, 2014.

[5] D. Engels, *Le déclin: la crise de l'Union européenne et la chute de la République romaine: quelques analogies historiques,* Paris, Éd. du Toucan, 2013.

[6] R. Glucksmann, *Les Enfants du vide,* Allary Éditions, 2018.

[7] Byung-Chul Han, *La Société de la fatigue* (*The Burn-Out Society*). Circé, 2014.

[8] Ioan Aurel Pop, *Comunicare la Congresul Istoricilor Români,* Cluj-Napoca, 25-28 august 2016.

Arghezi și Brâncuși, *afinități elective*

Sorin Lury BULIGA

Genialii creatori români Tudor Arghezi (1880-1967) și Constantin Brâncuși (1876-1957) au fost contemporani, marcați de aceleași evenimentele istorice și de spiritul vremii lor, parcurgând trei perioade diferite, cu unele caracteristici literare și artistice proprii: antebelică, interbelică și postbelică.

După cum este binecunoscut, Brâncuși revoluționa, la Paris, limbajul și viziunea plastică în arta mondială, fiind considerat astăzi, unanim, „părinte al sculpturii moderne". După Constantin Ungureanu, atât „Eminescu, cât și Arghezi au impus o nouă estetică în poezia românească, primul, premergător al poeziei moderne, iar cel de-al doilea, prin extinderea registrului poetic, adăugând noi teme și modalități lirice și prin orientarea poeziei, ca *literatură concentrată,* spre alte zone ale realului, cu referire la așa-zisa *estetică a urâtului,* fapt ce a dus la revoluționarea limbajului poetic, adică, «Arta de-a spurca frumos»".

De altfel, critici literari prestigioși l-au considerat pe Arghezi ca fiind cel mai important poet român după Eminescu: Mihai Ralea îl apreciază drept „cel mai mare poet al nostru de la Eminescu încoace" (în *Viața românească* din 1927), iar Pompiliu Constantinescu crede că „în cartea liricii noastre, începută de Eminescu, poetul *Cuvintelor potrivite* se așază imediat în primul rang" (în *Viața literară* din 1927).

Spiritul lor, independent și oarecum răzvrătit (dar nu neapărat în sens negativ, mai ales că cei doi se vor dovedi excepțional de creativi, contestând valori clasice), s-a evidențiat încă de când erau foarte tineri. Astfel, Brâncuși, la vârsta de șapte ani (în 1883), săvârșește „primul său act de independență: părăsește casa pentru a pleca în lume" (Brezianu, p. 15). A doua sa fugă are loc la 11 ani, în anul 1887, tot la Târgu-Jiu, la boiangeria lui Ion Mosculescu. Aceasta se întâmpla după ce, cu un an înainte, urmase „cursurile clasei a patra primare, dar nu trece clasa" (*Idem*). În 1888, Brâncuși fuge din nou, dar fără să mai fie recuperat și adus înapoi la Hobița. Ajunge la Slatina și apoi la Craiova, unde va sta nouă ani. Aici se înscrie la Școala de Meserii, fapt ce-i va schimba întreaga viață.

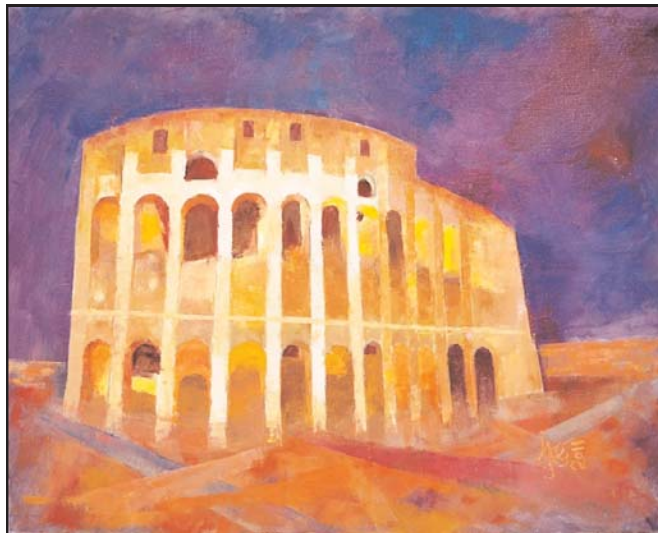
Arghezi (pe numele real, Ion N. Theodorescu) își lăsa și el în urmă familia în jurul vârstei de 11 ani (ca și Brâncuși), fiind nevoit să se descurce de unul singur, iar la 16 ani debuta publicistic în ziarul *Liga ortodoxă,* coordonat de Alexandru Macedonski. Poezia *Tatălui meu,* publicată aici, este considerată „o creație juvenilă, cu accente protestatare, dar de autentică insurgență infantilă și adolescentină" (Trancău, p. 8).

Cei doi sunt asemănători în ceea ce privește atât lupta teribilă cu vicisitudinile vieții, cât și existența unor întâmplări favorabile (dar neașteptate) în viața lor, care i-au ajutat să se redirecționeze, să se afirme și să-și împlinească menirea (Brâncuși își vedea viața ca „un șir de miracole").

Modernism și/sau tradiționalism. Arghezi și Brâncuși s-au impus decisiv în perioada literară și artistică interbelică. Primul ca poet modernist și tradiționalist (deși el nu a acceptat astfel de etichetări), alături de George Bacovia, Lucian Blaga și Ion Barbu, formând astfel „un veritabil careu de ași" (*Ibidem*, p. 7). În ceea ce privește raportul modernism/tradiționalism în opera lui Arghezi, N. Balotă îl găsește pe acesta „mai apropiat în arta sa poetică de o linie modernistă a culturii noastre literar-artistice, decât aceea tradiționalistă. Există un avangardism latent, oarecum inchoactiv, în ideologia literară pe care o trădează anumite formule, anumite expresii argheziene. Într-o istorie a Avangardei române, Tudor Arghezi ar trebui privit ca un precursor *malgré*-ului." (Trancău, p. 23)

Ion Trancău admite însă ambele posibilități: „Poate că Tudor Arghezi este mai aproape de tradiționalism în poetica sa despre poezie și mult mai aproape de modernism în aceea referitoare la proză, mai ales la roman, unde [...], așa cum observă inteligent și expresiv, Nicolae Balotă, [...] putem admite că scriitorul izbutește să concilieze în creația sa în versuri și în proză direcțiile importante ale literaturii noastre din perioada interbelică, tradiționalismul, modernismul sau avangardismul. Mai ales în proza românească, Tudor Arghezi se îndepărtează de tradiționalism, repudiind romanul de tip doric ilustrat în mod strălucit de Liviu Rebreanu prin capodopera *Ion.* Cele trei romane argheziene, create în perioada interbelică, urmează direcția modernistă, fără a fi tranșant avangardiste, în măsura în care sunt puținele *Pagini bizare* urmuziene." (*Ibidem*, pp. 23-24)

Brâncuși s-a afirmat în anul 1907, la Paris, ca sculptor modern, prin crearea a trei lucrări care nu mai imitau nimic din natură, sfidând astfel sculptura academică: *Cuminția Pământului, Sărutul* și *Rugăciunea*. Dar majoritatea operei sale a realizat-o în perioada dintre cele două războaie mondiale.

El este considerat de critici fie ca un artist de avangardă (fiind etichetat rând pe rând drept abstract, proto-minimalist, cubist, expresionist, dadaist, futurist etc.), aparținând mai cu seamă Școlii de la Paris, fie ca un artist independent, care a creat o artă nouă și universală.

În ceea ce privește încadrarea lui Brâncuși în curentele de avangardă, el refuză (întocmai ca și Arghezi) să fie înregimentat astfel: „Eu nu sunt nici surrealist, nici cubist, nici baroc, nici altceva de soiul acesta. Eu, cu noul meu, vin din ceva foarte vechi" (Grigorescu, p. 81); „Nu doresc niciodată să fiu la modă. Ceea ce este la modă, ca moda trece" (Zărnescu, p. 93). Iar într-o schiță autobiografică (pentru revista *Gândirea*) își afirma clar obârșia românească a operei lui, când spunea despre el că este „în sculptură cea mai desăvârșită exprimare a Dorului românesc (;) este incontestabil un geniu care vine din mediul rural și, deși este considerat drept un foarte înaintat modern în arta lui, este atât de românesc, încât unora li-i rușine" (Lemny, Velescu, p. 43). Cu toate acestea, Brâncuși, aflat în pragul morții, se întreba: „Să fiu eu oare abstracționist?" (Uscătescu, p. 47).

Este indubitabil faptul că Brâncuși s-a folosit de simboluri (ce trimit la sacralitate) în lucrările sale, ceea ce i-a și atras, de altfel, etichetări ca „simbolist" sau „sculptor simbolist". Relativ recent, antropologul Matei Stîrcea-Crăciun apreciază că Brâncuși este inițiatorul unui curent artistic distinct în arta veacului 20, numit *simbolismul hylesic* (*material*), care nu a fost identificat anterior de studiile de istoria artei din lipsă de metodă (vezi Stîrcea-Crăciun).

Este la fel de adevărat că Brâncuși era mereu în căutarea „esenței lucrurilor". Numai că acest demers nu se confunda cu „esențializarea" avangardiștilor, fapt constatat chiar din spusele sale: „Niciodată nu caut să fac ceea ce s-ar putea numi *forme pure,* ori *abstracte.* A atinge sensul cel mai adânc al lucrurilor rămâne pentru mine țelul singular" (Zărnescu, p. 111); „Nebuni sunt toți aceia care consideră sculpturile mele drept abstracte. Ceea ce cred ei că este abstract, este tot ceea ce poate fi mai realist, căci realul nu înseamnează forma exterioară a lucrurilor, ci *ideea* și *esența fenomenelor.*" (*Ibidem*, p. 125) Tot el declara că a „pornit, întotdeauna, de la o idee, de la Natură". (*Ibidem*, p. 92)

Este interesant faptul că într-un număr jubiliar al revistei *De Stijl,* Van Doesburg îl omagia astfel pe Brâncuși: „Din 1917 încoace [...] Brâncuși a adus la cea mai înaltă perfecțiune plastica cea mai «elementară» a Europei. Natura lui magnifică a salvat de orice compromis acest «elementarism»". (Grigorescu, p. 107) Prin *elementarism,* în termenii esteticii de la *De Stijl,* se înțelegea o „simplificare până la revelarea elementului fundamental".

Aș putea spune că Brâncuși a realizat o artă nonfigurativă (ce nu trebuie să se confunde cu arta abstractă) care, prin simplificare (sau esențializare), a ajuns să reprezinte (adesea simbolic) esența lucrurilor și fenomenelor, revelând astfel elementul lor fundamental, care este unul de natură spirituală, ce trimite la sacru. Ideea de „viață proprie a materialelor", care se cere respectată de artist, este legată de credința lui Brâncuși în faptul că materialele conțin spirit (suflet, esență spirituală), pe care sculptorul trebuie să știe să îl aducă la suprafață, după cum reiese din mai multe texte și aforisme brâncușiene. În acest fel, o sculptură a lui Brâncuși reprezintă forma vizibilă a esenței cosmice din interiorul materiei respective (vezi detalii despre filosofia și religiozitatea lui Brâncuși în Buliga 1 și 2).

În opera lui Arghezi regăsim, de asemenea, simbolismul și procesul de esențializare. Chiar debutul lui s-a realizat „în descendența modernă a eminescianismului și simbolismului, avându-l mentor și girant pe Alexandru Macedonski..." (Trancău, p. 7) De altfel, se „poate ajunge la concluzia că Tudor Arghezi rămâne pretutindeni în scrierile sale un mare artist al cuvântului, al miniaturalului, și nu al tablourilor vaste și al construcției romanești, căutând existența esențializată, concentrată în imagini poetice". (*Ibidem,* p. 22)

Caracterul local, național și universal al operei. Este interesant că, în ciuda faptului că atât Arghezi, cât și Brâncuși (ambii olteni cu ascendență gorjenească) sunt considerați, pe bună dreptate, moderniști, sursele lor provin adesea din tradiții locale de mare vechime. Relația între caracterul provincial, cel național și cel universal sunt exemplificate prin creațiile lui Arghezi și Brâncuși, în ancheta *O stilistică diferențială?* din revista *Ramuri* (numerele 2, 3, 4, 5 și 6 din anul 1967), la care au răspuns Al. Piru, Adrian Marino, Ion Negoițescu, Virgil Nemoianu, Ion Biberi, Matei Călinescu ș.a. Aici au fost luate în discuție „stilurile culturale regionale", considerându-se, de pildă, că „oltenismul" exprimă o certă „specificitate regională", prin care se înțelege „diferențiere și emergență" creatoare.

Alexandru Piru, în articolul *Caracter provincial – caracter național: o relație dialectică* (*Ramuri,* nr. 2, pp. 1 și 4), face următoarele aprecieri privind dialectica tradiție-inovație: „Există neîndoios un spirit oltean în creația românească, o nuanță a specificului național, după cum există un spirit ardelean, unul moldovean și altul muntean. [...] În genere, s-a remarcat oltenilor o capacitate specială de a realiza sinteza tradiției cu inovația, de a-și autohtoniza modernismul, în sensul descoperirii lui nu peste hotare, ci în creația locală arhaică. Lucrul este caracteristic atât pentru Brâncuși, cât și pentru Arghezi, spre a ne rezuma doar la acești doi mari creatori de valoare universală (deși născut, ca și Macedonski, în București, Arghezi e de proveniență indiscutabil oltenească și ilustrează în cel mai înalt grad în literatura română spiritul oltenesc...)".

Criticul pune într-o relație de tip dialectic și raportul provincial/național și cel național/universal: „Relația caracter provincial – caracter național este dialectică, întocmai ca și relația caracter național – caracter universal. Este specific național scriitorul care vine cu particularitățile provinciei sale, bineînțeles cu condiția de a fi regional într-un sens superior, de a merge la lucrurile de substanță și nu la cele de suprafață, cum atrăgea altădată atenția Camil Petrescu.

→

Homo sapiens

Arme de distorsiune în masă. Pericolele (dez)informării

Alexandra-Violeta GHEORGHIU

Informațiile *online* au devenit rapid o sursă esențială de cunoaștere pentru miliarde de oameni din întreaga lume, iar viața socială a multora dintre noi a început să capete un aspect din ce în ce mai digitalizat. Suntem mai conectați, accesăm știri și împărtășim informații cu o mai mare ușurință, dar ne descoperim și noi vulnerabilități și susceptibilități care ne pot afecta capacitatea de a efectua decizii libere și informate.

În timp ce dezinformarea nu este un fenomen nou, actuala eră digitală i-a furnizat un nou habitat, urcând la niveluri fără precedent în materie de amploare, sofisticare și eficiență, datorită, în mare parte, ubicuității și vitezei virale a *social media*. Incontestabil, efectele pozitive ale adoptării pe scară largă a acestor platforme a adus cu sine importante efecte pozitive – au jucat un rol esențial în mobilizările sociale din întreaga lume, au contribuit la coordonarea răspunsurilor în situații de urgență, și-au dovedit eficiența în sporirea nivelului de conștientizare socială cu privire la probleme de sănătate și au crescut gradul de participare la vot în timpul alegerilor politice. Dar, recent, am început să realizăm impactul cu adevărat dăunător pe care abuzul generalizat, care a caracterizat aceste platforme în ultimul timp, îl poate avea asupra lumii *offline.* Un conglomerat de stimulente sociale și economice, lipsa de politici eficiente împotriva comportamentului neadecvat și a unor soluții tehnice insuficiente pentru a detecta și a împiedica în timp util utilizarea necorespunzătoare au făcut ca diseminarea dezinformării și manipularea opiniei publice pe platformele sociale de către actori rău intenționați să devină o amenințare critică pentru viața publică.

În serialul pe care îl inaugurăm aici, vom ilustra dinamica dezinformării pe rețelele sociale, în special modul în care narațiunile false sunt concepute și adoptate *online* și impactul pe termen lung pe care acest fenomen îl poate avea asupra vieții *offline.* În primul rând, ne vom concentra pe modalitățile de informare *online* sau mai degrabă pe dezinformarea din mediile sociale *online* și modul în care aceasta formează percepțiile, opiniile, comportamentele publicului. În al doilea rând, intenționăm să ne îndreptăm atenția asupra modului în care diferite grupuri de interese folosesc atât tehnicile culturii participative, cât și accesibilitatea *social media* pentru a-și promova agenda.

Astăzi, mai mult ca oricând, avem posibilitatea de a regăsi știri și informații. Spre deosebire de mijloacele de informare tradiționale, reprezentate de televiziune, ziare și radio, omniprezența informațiilor pe Internet și în cadrul rețelelor sociale ne expune invariabil la știri, indiferent dacă le căutăm sau nu în mod intenționat. De fapt, Internetul a dus la o creștere exponențială a procesului de democratizare a informațiilor, făcând din orice persoană cu acces la Internet o potențială sursă de știri. La prima vedere, larga disponibilitate a informațiilor ar putea fi considerată ideală pentru producerea de cetățeni mai bine informați, considerând că atât volumul și amploarea știrilor din mediul online, cât și expunerea neintenționată la ele poate facilita cunoașterea politică. Deși abundența opțiunilor media poate oferi cetățenilor mai multe oportunități de învățare, există voci care susțin că acest mediu poate avea, în schimb, consecințe democratice negative, prin sporirea decalajelor de cunoștințe politice bazate pe preferințele de conținut care permit dezinformarea și, în ultimă instanță, manipularea.

Dovezile sugerează că oamenii sunt mai predispuși să accepte informații care se aliniază cu viziunea lor sau cu acțiunile pe care le-au întreprins. Abilitatea de a alege pe cine urmărim pe rețelele sociale conduce către crearea unor *camere-ecou* care nu fac decât să întărească și să confirme opiniile pe care le deținem deja. Primirea de informații în acest cadru eludează, adeseori, raportarea neutră, bazată pe fapte, și, din nefericire, poate alimenta narațiuni partizane și proliferarea de opinii extremiste. Se creează, astfel, un ecosistem în care valoarea adevărului informațiilor importă prea puțin. Tot ce contează este ca informația să se potrivească, să confirme și să valideze narațiunea pe care o credem deja.

Mass-media tradițională joacă și ea un rol important în schimbarea naturii transmisiei informațiilor: multe dintre știri au ajuns să fie mai puțin despre raportarea directă și mai mult despre ceea ce vorbesc oamenii – adesea, cel mai țipător subiect care gravitează pe platformele de socializare. De aceea, într-o lume în care depindem atât de mult de primirea de informații prin intermediul Internetului, proliferarea dezinformării *online* are potențialul de a destabiliza în mod serios capacitatea noastră de a lua decizii în cunoștință de cauză.

Platformele *social media* sunt printre cele mai utilizate aplicații de pe Internet. Cei mai mulți dintre noi utilizăm în mod constant Internetul și un procent important desfășurăm activități pe rețelele de socializare. Prevalența și proeminența *social media* în viața de zi cu zi, coroborate cu posibilitățile lor de a opera într-un mod rapid, ieftin și în mare măsură nereglementat, au făcut din aceste platforme un punct de interes pentru operatorii politici. Pe zi ce trece, suntem din ce în ce mai insistent bombardați de întrebări legate de rolul Facebook și al altor platforme sociale în politica actuală, de modul în care datele personale sunt stocate și întrebuințate. Ne sunt furnizate dovezi din ce în ce mai credibile care atestă că rețelele de socializare sunt utilizate pentru a manipula și a înșela publicul votant și, în consecință, pentru a submina procesele democratice și a degrada viața publică. Am exaltat faptul că mass-media socială ne permite să ne exprimăm, să împărtășim conținutul și să personalizăm consumul media, dar acum ne descoperim vulnerabilitatea în fața unui sistem prea puțin reglementat, care lasă loc relelor intenții să se prolifereze neîngrădit.

Potrivit reporterilor Rick Gladstone, Megan Specia și Sydney Ember, 35% dintre persoanele între 18-29 de ani au caracterizat *social media* drept instrumentul cel mai util pentru obținerea de informații despre alegerile prezidențiale din 2016 din Statele Unite. Este clar că utilizatorii manifestă un nivel ridicat de încredere în aceste platforme și le întrebuințează în consecință, ceea ce ne face hipersensibili la manifestările subversive de control și orientare partizană a fluxului informațional *online.*

Adesea încadrată ca propagandă computațională, dezinformarea digitală este definibilă ca utilizarea tehnologiilor digitale de informare și comunicare pentru a manipula percepțiile, a afecta cunoașterea și a influența comportamentul. Minarea clandestină de date despre preferințe și comportamente, urmată de întrebuințarea de comentatori și conturi false, troli și boți, care adesea pozează drept utilizatori legitimi pentru a denatura conversațiile *online* sau pentru a genera un fals sentiment de popularitate ori consens politic, amplificând în mod artificial impactul dezinformării, vizează, în definitiv, influențarea preferințelor cetățenilor și agendei politice.

Deși cel mai recent exemplu este saga Facebook-Cambridge Analytica, unde datele a peste 50 de milioane de utilizatori Facebook au fost extrase și utilizate pentru manipularea proceselor electorale în alegerile din SUA, folosirea *social media* pentru a submina alegerile este un fenomen larg răspândit, care depășește cu mult acțiunile câtorva actori rău intenționați. Chiar dacă există multe firme specializate în consultanță politică care operează în legalitate, ajutând partidele și candidații să își adapteze mesajul la o anume bază electorală, prin campanii *online* construite în baza unei prelucrări a datelor de profil, o industrie de întreprinderi nelegitime, în expansiune, își pune amprenta în arena *online.* Angajarea unor firme de PR sau companii de analiză a datelor să răspândească dezinformarea, să lanseze o campanie de *trolling* sau să optimizeze rezultatele căutării devine tot mai mult o practică comună, atât în democrațiile occidentale, cât și în democrațiile emergente sau regimurile autoritare și represive. Am văzut eforturile făcute de Rusia pentru a interfera cu alegerile din Statele Unite și Europa de Vest, dar și tacticile întrebuințate intern de guvernele și partidele politice care încearcă să își perpetueze conducerea.

O democrație puternică necesită știri de calitate de la o mass-media independentă, un climat pluralist de opinie și capacitatea de a negocia consensul public. Dar actorii politici puternici folosesc din ce în ce mai mult instrumentele furnizate de platformele sociale pentru a produce consens, a manipula opinia publică și a submina procesele democratice. Celebrată, nu demult, ca infrastructura naturală pentru împărtășirea nemulțumirilor colective și coordonarea angajamentului civic, *social media* pare acum asemuită unui instrument computațional de control social și de proliferare a dezinformării. Ceea ce revelațiile Cambridge Analytica ar trebui să ne învețe este faptul că dacă lucrurile nu se schimbă, ne putem aștepta ca răspândirea dezinformării și manipularea sistematică a alegătorilor să se întâmple din nou, nu numai în alegerile din S.U.A., ci în întreaga lume. Pentru că, dacă există un singur lucru asupra căruia să fim cu toții în consens, este acela că aceste instrumente au fost întrebuințate, funcționează și sunt teribil de eficiente.

Mai important decât a scrie moldovenește, ardelenește sau oltenește în literatură este de a simți și a simți în spiritul locului întrucâtva deosebit, dar nu opus spiritului specific național. În fond, a veni cu particularitățile de gândire și sensibilitate ale provinciei înseamnă, pe lângă fidelitatea față de structura proprie, o dovadă de bogăția și originalitatea caracterului național, care ni s-ar părea sărac dacă s-ar reduce numai la specificul moldovenesc sau ardelenesc sau oltenesc și câștigă sensibil dacă înglobează toate nuanțele stilistice ale provinciilor, fiind și *suma* lor și care în plus rezultă din fuziunea lor." (Cârlugea, p. 41)

Adrian Marino, în *„Localism creator" și specific regional în cultură* (unde recunoaște existența celor două categorii în cultură, literatură și artă), face următoarea descriere oltenilor: „Spiritul de întreprindere și inițiativă este urmărit cu intransigență, uneori chiar cu sfidare, ca o garanție a independenței morale. Modernismul devine adesea «avangardism» și nu este o întâmplare faptul că unii din creatorii noștri cei mai investigativi și înnoitori (Macedonski, Arghezi, Brâncuși, Minulescu) au ascendențe oltenești. Sunt, într-un sens, cei mai «occidentali» români (au dat și mari diplomați). Lucizi, lipsiți de naivitate, foarte realiști, dinamici, cu spirit economic și tranzițional, buni negociatori, iuți și oratorici, inteligenți, oltenii sunt un factor de progres în toate domeniile." (*Ibidem*, p. 42)

(Va urma)

Lăcașele argeșene de cult în timpul Primului Război Mondial (II)

Filofteia PALLY

Adresele de răspuns ale administratorilor de plasă din Prefectura Argeș nu evidențiază o bună cunoastere a situației reale, informații mai concludente reieșind din corespondența cuprinsă în documentele Sfintei Episcopii a Eparhiei Argeșului. Astfel, din solicitarea preotului parohiei Valea Boierească, Merișani, din 29.04.1919 (Sfânta Episcopie a Eparhiei Argeșului, *Dosar* 23/1919), către Protoierie, aflăm că această biserică este foarte afectată, interior și exterior, ca urmare a distrugerilor provocate de trupele inamice, și cere, de urgență, aprobarea în vederea reparării ei. Cererea este aprobată, dar cu obligativitatea de a avea strânsă suma necesară pentru lucrări, iar reparațiile să nu afecteze arhitectura și caracteristicile originare ale lăcașului. În general, aceste avize sunt în acord cu Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 82/29 iulie 1919, și stabilesc chiar și detalii de organizare. Astfel, cererii parohului din Șuici, privitoare la necesitatea reparării de urgentă a Bisericii „Sfântul Nicolae", construită de Brătieni în urmă cu peste 200 de ani și care a fost aproape distrusă de război, i se comunică următoarele: „Cu referire la raportul Cuvioșiei Voastre, vă invităm a pune în vedere tuturor enoriașilor din acea parohie și să se facă procese verbale în 2 exemplare, legalizate la primărie, în care să se înscrie toți capii familiei cu numărul de adulți, pentru a se stabili contribuția în bani și în muncă, cu care trebuie să contribuie la zidirea bisericii. Procesul verbal să fie semnat de toți enoriașii care își vor asuma răspunderea pentru cele două contribuții." Li se face, totodată, recomandarea ca lucrările să fie executate sub îndrumarea profesorului universitar C. Minculescu, specialist în restaurare.

Dintr-o altă adresă, nr. 412/6/23 mai 1919, reies alte informații relevante. Astfel, Biserica-bolniță din satul Flămânzești-Argeș cere aprobare pentru achiziționarea unui clopot, *vechile clopote fiind furate de armata inamică.* Valoarea acestora fiind estimată la 2.000 lei, până la strângerea sumei necesare, se solicită împrumutarea unui clopot de la fosta Mănăstire Cotmeana. Aceeași adresă mai subliniază că *multe dintre bisericile acestei Eparhii au fost aduse în ruină de ocupația inamică.*

În 21 iunie 1919, Parohia Lacurile, Biserica Schitu Matei, din comuna Ciofrângeni, cere aprobare pentru repararea bisericii, a cărei boltă a fost distrusă de un obuz de tun; Schitul Berislăvești cere, de asemenea, aprobare și sprijin pentru repararea bisericii, distrusă de ghiulele, și refacerea gardului din lemn, furat și folosit ca lemn de foc de armata germană.

Nici Mănăstirea din Curtea de Argeș nu a fost ocolită de consecințele războiului. Adresa Sfintei Episcopii și Sfintei Mănăstiri, din 22 iulie 1919, este trimisă către Ministerul Cultelor, cu solicitarea de a se trimite un arhitect care „să alcătuiască devizul de reparații necesare, ca urmare a efectelor războiului și, mai ales, a ocupației germane"; în acest scop, Episcopia a făcut un credit de 1.900.000 lei, sumă care va fi folosită pentru lucrări. Situația dificilă sub aspect economic pe care o traversa țara reîntregită după 1918 conduce la amânarea acestor intervenții, astfel încât, abia în 12 iunie 1924, Ministerul Cultelor și Artelor alocă suma de 500.000 lei pentru executarea reparațiilor la palatul episcopal, iar în 8 decembrie 1924 (*Dosar* 33/1924-1931), episcopul revine cu rugămintea de a i se aloca o subvenție de 200.000 lei, pentru procurarea materialului necesar la reparații, având în vedere că „toate clădirile și împrejmuirile Sfintei Mănăstiri de la Argeș, grav afectate și ruinate de război, se află într-o situație foarte grea, care îi pune în pericol supraviețuirea".

Alte documente din dosarele aparținând Episcopiei Argeșului ne vorbesc despre confiscarea de către armatele de ocupație a „clopotelor, policandrelor, candelelor, veșmintelor…, precum și devastarea bibliotecilor și arhivelor, profanarea cimitirelor și bisericilor, acestea devenind localuri pentru bucătării, iar curțile transformate în îngrădituri pentru cai". (*Dosar* 13/1919; *Dosar* 20/1920)

O situație aparte vizează clopotul mare al Mănăstirii Cotmeana, considerat a fi cel mai vechi clopot din Țara Românească, dăruit de jupânul Dragomir, în anul 1385 (1386). Acesta, în vremea Primului Război Mondial, între anii 1916-1918, fusese confiscat de aliații germano-maghiari care au strâns și au topit mai toate clopotele din Țara Românească. Istoricul Virgil Drăghiceanu, care rămăsese la București în timpul ocupației germane, după disperate insistențe, a obținut „favoarea" de a se rechiziționa doar unul, anume, pe cel mai vechi și mai mare de la Cotmeana. Prin împrejurări încă neștiute, aflăm, din corespondența anului 1918 (*Dosar* 9/1918), că acesta a scăpat distrugerii, așa cum s-a întâmplat și cu alte clopote românești, danii ale Basarabilor și Brâncovenilor, pe care, în anul 1919, armatele române le-au descoperit la Budapesta, în fabricile de armament unguresti

și le-au adus înapoi, în țară. Astfel, o adresă a Ministerului Cultelor către Episcopia Argeșului, semnată de Virgil Drăghiceanu (secretar/director al Comisiunii monumentelor istorice), ne oferă informația că acesta se află la Biserica „Sfântul Ilie" din Pitești, unde va rămâne până la o nouă dispoziție.

Urmează o corespondență argumentată și insistentă din partea enoriașilor parohiei Săpunari (*Dosar* 20/1920) către Episcopia Argeș, prin care solicită restituirea clopotului de la Cotmeana, dar și o adresă a Bisericii „Sfântul Ilie", din care aflăm că acestui lăcaș i s-au confiscat 3 clopote, dar „Dumnezeu s-a îndurat și ne-a dat clopotul mare de la Cotmeana, pe care acum mănăstirea îl cere înapoi". Îl roagă pe episcop să le mai fie lăsat până la terminarea războiului, „căci sunetul lui schimbă chiar și sufletele celor mai criminali în drept-credincioși, căci biserica fără clopote e pustie, iar clopotul făcut cu dania din vremea Voievodului Mircea cel Mare (1386) este, pentru noi, darul binefacerii lui Dumnezeu". (*Dosar* 9/1918)

O altă direcție a cercetării noastre tematice a vizat implicarea bisericii și a clerului în ocrotirea copiilor orfani, îndeosebi a celor de război. Fondul arhivistic oferă o serie de informații, unele foarte detaliate, cuprinzând liste nesfârșite cu copii orfani, identificați pe nume, vârste, familii, număr de frați; altele, concise, sumare, fac o simplă informare numerică privind situația dramatică a victimelor nevinovate de război.

Inițiativa a aparținut Ministerului Cultelor, care a cerut episcopiilor să adune informațiile necesare. Episcopia Argeșului, prin adresa nr. 1641/7 februarie 1919 (*Dosar* 23/1919), se adresează Protoieriei Argeș pentru organizarea urgentă a unor locuri, în cadrul centrelor parohiale, care să-i ocrotească și să-i crească pe orfani. „Vă invităm a pune în vedere, de urgență, tuturor centrelor parohiale din județul Argeș, al căror cap bisericesc sunteți, ca să ne arătați care ar fi cel mai bun mijloc de creștere pe loc a orfanilor aflători în parohii. Totodată, veți lua măsuri ca să se formeze tablouri în care se vor trece toți orfanii care sunt în județ, după: sexe, vârste și felul morții părinților lor, fie morți de război, fie morți la casele lor de alte boli, și în care se vor arăta câți orfani sunt la casele lor și câți sunt instalați în instituție și în care anume instituție. Acele tablouri se vor înainta Sfintei Episcopii cât mai neîntârziat." Dosarul cuprinde o parte dintre tabelele trimise de parohiile argeșene (lipsesc multe răspunsuri), din care se evidențiază o impresionantă situație tragică (aproape 2000), numeroși copii fiind orfani de ambii părinți; orfanii se află în grija rudelor mai apropiate sau împreună cu frații mai mari, arareori existând situații de instituționalizare.

Redăm, în continuare, situațiile prezentate de parohiile argeșene: Bascov, Parohia Rotărești, Biserica „Sfinți Voievozi" – 70 orfani (27 băieți, 43 fete); Arefu – 7; Oești Pământeni – 76; Cicănești – 79; Poenari Corbeni – 27; Cerbureni – 112; Bucșenești Corbeni – 9; Gruiu, Cacaleții de Jos – 150 (78 băieți, 72 fete); Popești Cotmeana – 15; Tigveni – 46; Cacaleții de Sus – 13; Costești – 10; Rătești – 21; Cireșu – 15; Siliștea – 19; Căteasca – 26; Boișoara – 5; Fâlfani – 103; Uda – 41; Valea Satului, Sămara – 47; Richițele – 41; Ungheni – 9; Cornățelu – 18; Vulpești Cornățelu – 13; Humele – 11; Oarja – 32; Săpata – 31; Sălătrucelu – 11; Dăești – 54; Șerbănești – 11; Fedeleșoiu – 4; Oești Pământeni – 8; Oești Ciocănești – 79.

Pitești – total 348 orfani, dintre care 272 sunt orfani de război, după cum urmează: Biserica „Sfântul Nicolae" – 8; Biserica „Sfânta Vineri" – 48; parohia Greci – 45; Biserica „Mavrodolu" – 20; Biserica „Sfântul Gheorghe" – 3; Biserica „Sfântul Ioan" – 26; Biserica „Sfântul Ilie" – 109; Biserica „Maica Precistă" – 29.

În legătură cu soluțiile propuse de preoții-parohi, în vederea ocrotirii și îngrijirii orfanilor, prezentăm, în continuare, un fragment din Procesul verbal/ 11.03.19 al Protoieriei, redactat la întrunirea preoților care au participat și s-au pronunțat asupra celor mai bune modalități de implicare în destinul copiilor orfani *aflători în parohiile orașului Pitești:* „Asupra acestei chestiuni, părerea unanimă a preoților prezenți este următoarea: orfanilor de război li s-a asigurat deja soarta prin înființarea Societății Ocrotirea Orfanilor de Războiu, cu fonduri și organizație specială, în care rolul preotului, mai ales la sate, nu a fost neglijat și deci rămâne să se pună de acord cu comitetele acestei societăți, ca rolul acestuia să devină efectiv în ce privește supravegherea educației orfanilor din enoriile respective." Într-adevăr, Societatea Ocrotirea Orfanilor de Războiu își îndeplinea eficient atribuțiile, angajând eforturi considerabile pentru protejarea zecilor de mii de copii orfani.

În România, „Marele război" a lăsat în urmă 360.728 de copii orfani. Numai în Basarabia, 24.142 de copii au rămas fără unul sau ambii părinți (*Pentru neam și țară*, f.a., p. 164, apud. Mihail Iliev, Societatea „Ocrotirea orfanilor din război". Comitetul regional Chișinău (1918-1924)). Ocrotirea acestor nefericiți era obligația morală a statului și a societății românești. Căci, așa cum se arăta într-o publicație a timpului: „[...] orfanii eroilor erau ai Țărei, ai Neamului și Țara și Neamul întreg aveau datoria să ia asupra-și îngrijirea lor, să-i crească, să-i învețe, să le dezvolte caracterele, să facă din ei cetățeni muncitori și cinstiți, vrednici de jertfa eroică a părinților lor".

Nobila misiune a fost asumată de principesa Olga M. Sturdza care, încă „din primele zile ale războiului, [...] cu viziunea clară a nevoilor și durerilor cari aveau să urmeze", fondează, la Iași, în incinta fostei școli de menaj „Principesa Maria", orfelinatul „Regina Maria". Instituția a luat ființă la 16 septembrie 1916, fiind „primul orfelinat din Țară pentru orfanii din război". Așezământul se bucura de înaltul patronaj al M.S. Regina Maria. De altfel, regina, alături de mitropolitul Moldovei, Pimen Georgescu, a susținut, în mod consecvent, inițiativele de acest gen ale „comitetului de doamne", prezidat de Olga M. Sturdza.

→

Centenarul Marii Uniri

Națiunea română, unitate socială în diversitate

Aurel V. DAVID

Unul dintre aspectele sociologice semnificative reliefate de Mihail Diaconescu în romanul capodoperă *Sacrificiul* este *diversitatea* mediilor sociale, politice și naționale aflate într-un ireconciliabil conflict deschis, de imense proporții, cu structurile organizatorice, administrative și propagandistice ale Imperiului bicefal. Națiunile oprimate ale Imperiului bicefal sunt *diferite* sub aspect social, tradițional, cultural și istoric, dar *unite* în lupta lor cu puterea opresoare.

Interesul pentru destinul națiunilor europene a redevenit astăzi o preocupare a oamenilor conștienți de consecințele pe care le-ar putea genera topirea acestora într-un creuzet comunitarist, vecin cu sovietismul și comunalismul. Chiar și unii adepți înfocați ai așa-numitei globalizări au început să oscileze în explicațiile lor partizane privind configurația viitoare a Europei. Din puținele lucrări științifice referitoare la națiuni, care astăzi circulă în *Europa comunitară*, aceștia au acceptat, vrând, nevrând, ideea conform căreia națiunile s-au născut în medii comunitare (etno-organizări) unitare sau eterogene. În situațiile când au luat ființă în medii eterogene, funcționarea organizațiilor sociale specializate a fost afectată, ca urmare a eterogenității simbolurilor etno-organizărilor („gințile").

Pentru națiuni au fost benefice doar organizațiile cu finalități productive, integratoare și gestionare. Acestea au generat, prin gândire și acțiune socială, îngemănarea organică a „genezei" cu „patria". În decursul istoriei, construcțiile mecanice, imperii și feude, construite din interes și motivații ideologice, au încercat să profite de *diferențierea națiunilor prin „geneză" și prin „patrie"*, pentru a le controla, domina sau alunga de la resurse sau din spațiul de viețuire.

Romanul *Sacrificiul* evocă, mai ales, mediile sociale românești din satele și orașele de pe Valea Crișului Negru. Evocă, de asemenea, unele dintre mediile sociale și politice ale maghiarilor, austriecilor, cehilor și slovacilor. În consecință, acțiunea romanului se desfășoară nu numai în ținutul Crișului Negru, ci și la Budapesta, Viena și Praga. Se mai desfășoară pe frontul italian din Primul Război Mondial, pe frontul românesc din Carpații Meridionali și pe frontul de est al Puterilor Centrale.

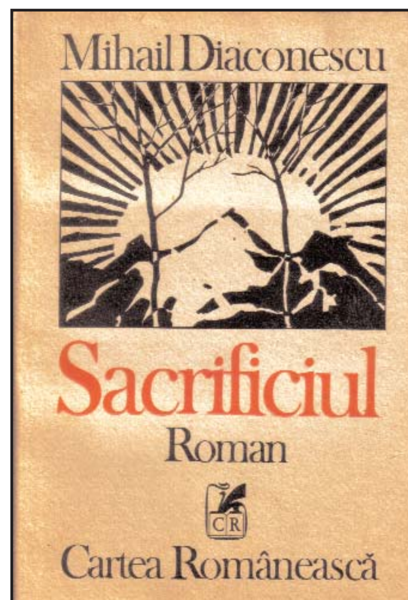
Alte capitole ale romanului, conceput și realizat ca o amplă epopee eroică, se desfășoară în orașele București, Râmnicu Vâlcea, Iași, Sibiu, Arad, Alba Iulia, evocate în descrieri pline de accente dramatice și simbolice.

Desfășurările epopeice ale romanului, organizate epic într-o compoziție artistică unitară și revelatoare, țin mereu treaz interesul cititorului. Lectura romanului este acaparantă.

Sacrificiul oferă lectorului o explicație istorică, psihosocială și sociologică a diversității națiunilor din Imperiul dualist. *Sacrificiul* vorbește, de asemenea, despre națiunea română ca unitate în diversitate.

În acest sens, este necesar să subliniem faptul că diferențierea națiunilor este firească. Așa a fost din străvechime.

Diferențierea națiunilor *este expresia și consecința modalităților și posibilităților neechivalente de procesare socială a informațiilor.* Națiunile, ca organizări sociale derivate, sunt dependente de modalitățile în care interpretorii încorporați procesează informația socială. În corpul fiecărei națiuni se dezvoltă procese interogative, dar ele nu pot fi similare și nu pot să dezvolte consecințe sociale similare sau echivalente. De aceea, națiunile nu se pot constitui în modalități similare sau echivalente. Ele sunt însă întreținute de procese sociale similare sau echivalente. Fiecare comunitate (etno-organizare) din care a derivat națiunea a avut o anumită capacitate de procesare interogativă, efectuată, la limită, în modalități simbolice și conceptuale, generând un anumit tip de nevoi și posibilități de interogare a „sinelui". Asa se explică de ce nu toate etno-organizările („gințile") au fost capabile să genereze, în același timp, procese sociale interogative. Primele *interogări* care au diferențiat națiunile au fost *simbolice,* legate de cele două elemente nucleare ale națiunii: „geneza" și „patria". Acestea au facilitat sau au afectat interogările conceptuale, dar mai ales pe cele interogative, necesare identității și construirii „conștiinței de sine" a națiunilor. *Resursele națiunii* și posibilitățile de a le transforma în *capital național* depind de calitatea și diversitatea acestora.

Națiunile se diferențiază în raport de:

– capacitatea de a asimila și utiliza resursele create în folos propriu, pentru satisfacerea necesităților sociale și generarea valorilor naționale;

– caracteristicile etno-organizării din care decurg, ale altor etno-organizări pe care sunt capabile să le înglobeze și conexiunile pe care le asigură între acestea;

– condiționarea socială generată de proprietățile comunităților (etno-organizările) din care se dezvoltă;

– modalitățile în care s-au particularizat raporturile dintre procesările figurative și cele verbale, dar, în mod deosebit, raporturile care se dezvoltă în etno-organizări între procesările simbolice și cele operațional-analitice;

– momentul în care fiecare atinge nivelul de performanță care transcende etno-organizarea din care decurge;

– particularitățile geo-fizice ale spațio-temporalităților care se manifestă în zona resurselor fiecărei națiuni.

Consecințele sociale ale acestor raporturi confirmă că națiunile nu s-au constituit în modalități similare, capacitățile lor de interogare fiind *neechivalente,* iar raporturile *asimetrice.* De aceea se vorbește de *specificul național.*

Diferențierea cu cele mai importante consecințe sociale pe planul asigurării conexiunilor între procesele sociale cu finalități productive, integratoare și gestionare este exprimată de capacitatea asimetrică de a produce și utiliza resurse, începând cu cele „primare" și terminând cu cele mediate de interogări. Decalajul se produce atât pe planul producerii și utilizării resurselor mediate de interogări simbolice, cât și pe planul resurselor mediate de teoretizări (scientizări). Diferențierile între națiuni decurg și din faptul că este puțin probabil ca o națiune să se constituie în limitele unei anumite etno-organizări.

De-a lungul timpului, o națiune poate să înglobeze mai multe etno-organizări conexate prin numeroase tipuri de relații, care au anumite proprietăți informaționale comune sau similare, ca urmare a coființării lor îndelungate, a schimburilor frecvente de resurse informaționale, energetice sau umane. Națiunile au beneficiat de aceste evoluții produse în etno-organizările anterioare și, pe măsură ce s-au dezvoltat, le-au amplificat prin acțiuni sociale. Națiunile au construit mediul integrator pentru etniile care au pătruns, în timp istoric definit, în spațiul de viețuire al „etnicului fondator" și au defavorizat devenirea „întru sine" a acestor etnii.

→

La scurt timp, sunt deschise orfelinate la Piatra-Neamț și Roman, iar comitetul se transformă într-o veritabilă societate de importanță națională. Asociația obține personalitate juridică la 30 decembrie 1917, fiind înregistrată cu denumirea de „Societatea ocrotirea orfanilor din război", dându-i-se delegațiunea exclusivă pentru asistența orfanilor." Scopul declarat al Societății era „ocrotirea orfanilor din război, fără deosebire de naționalitate, avându-se în vedere mai întâi orfanii de ambii părinți". (*Ibidem*) Se mai stipula că: „Societatea acordă ocrotire tuturor orfanilor, fără deosebire de religie, fie că ei sunt legitimi, legitimați, recunoscuți sau naturali, ocrotirea încetând înainte de majorat, atunci când orfanul asistat este adoptat, când își regăsește părinții prin reîntoarcerea sau liberarea lor, când se căsătorește sau când se constată că orfanul este în stare să-și câștige existența, dobândind pregătirea necesară a exercita. Din punct de vedere organizatoric, Asociația și-a format nouă regionale, care erau *grosso modo* identice cu provinciile istorice românești." (*Ibidem*)

Câteva dintre adresele transmise între Sfânta Episcopie a Argeșului și Societatea de Ocrotire a Orfanilor de Război ne edifică asupra unei inițiative instituționale a bisericii argeșene. Este vorba despre înființarea unui orfelinat de copii la Curtea de Argeș, pe care să îl organizeze și coordoneze Episcopia. În adresa din 18 august 1919 a Societății, aceasta, apreciind preocuparea Argeșului pentru acest nobil scop, solicită un deviz estimativ pentru a se asigura subvenția necesară reparării și modernizării clădirii ce urmează a deveni orfelinat. Se face, totodată, mențiunea că va fi mai dificil de procurat suma estimată, în acest an, întrucât, la 1 octombrie 1919, se va deschide Orfelinatul din Pitești, situat în strada Exercițiu nr. 39, realizat din fondurile societății. (Serviciul județean al Arhivelor Naționale, Argeș, Fond Episcopia Argeșului, *Dosar* 23/1919, f. 115)

Următoarele documente ilustrează dinamica acestei inițiative, în care Episcopia a fost promotorul activității de finalizare a proiectului. Astfel, în 12 septembrie 1919, la filele 125 și 143, aflăm că devizul evaluează ca necesari 95.000 lei pentru reparațiile viitorului cămin de orfani, din care Societatea deja alocase suma de 50.000 de lei.

În același dosar, mai întâlnim și scrisoarea de mulțumire a Reginei Maria, redactată de secretarul său particular, adresată Episcopiei Argeșului, pentru trimiterea sumei de 1.379,50 ca donație făcută Sanatoriului de la Pângărați, acolo unde sunt internați bolnavii de tuberculoză reveniți din război.

Nu putem încheia aceste pagini fără un gând pios de recunoștință față de toate eforturile și sacrificiile întregului neam, ale marilor personalități întemeietoare, către toți marii bărbați de stat, indiferent de orientările lor politice, care au urmărit, cu stăruință și pricepere, apărarea și continuitatea statului român.

Destinul României se află încă la răscruce și, după cum spunea regretatul istoric Dinu C. Giurescu, la 1 decembrie 2013 (Cotidianul.ro, din 1 decembrie 2013): „…țara a rămas fără industrie proprie, aproape fără un sistem bancar al său și întâmpină reale dificultăți în agricultură, cu pădurile tăiate sălbatic, fără noimă, cu rezervele minerale pândite de competitori dornici de câștig. Autoritatea statului însuși se află la cel mai scăzut nivel, începând cu 2005, mai ales.

Sistemul educațional formează tineri fără identitate națională. Sistemul sanitar se află în destrămare lentă. Populația scade cu fiecare an și îmbătrânește. Peste 2.500.000 de cetățeni români muncesc în alte țări, fiindcă acasă nu au de lucru. Ne pleacă medici, personal sanitar, specialiști, matematicieni… În viața socială și politică predomină dihonia și vrajba. Statul este supus, periodic, unui mecanism de control și verificare al instituțiilor europene. România se aseamănă cu un delincvent eliberat pe cauțiune și cu brățara de control. Pe cale de consecință, obiectivul prioritar este reconstrucția României, refacerea suveranității ei, reafirmarea ca participant activ la viața internațională…

Vom întâmpina oare, peste 5 ani, Centenarul Marii Uniri urcând treptele refacerii, ale speranței, ale credinței în Dumnezeu?

Răspunsul îl vom afla curând."

Centenarul Marii Uniri

Națiunile s-au constituit prin resocializarea oamenilor într-un mediu social mai performant decât cel întreținut de către comunități (etno-organizări), în care procesarea informațiilor a conturat alte situații și modalități de reglare a relațiilor dintre oameni. Procesul de constituire a națiunilor a fost îndelungat, diferențiat în funcție de caracteristicile capacității de raportare la „geneză" și de fizionomia „patriei", conținând, în multe cazuri și situații conflictuale.

Fondul etnic nu a împiedicat situațiile conflictuale, datorită necesităților concrete ale existenței individuale și de grup, conștientizate ca nevoi și concretizate în interese, atitudini și comportamente diferite, adesea conflictuale.

Cele mai frecvente situații conflictuale s-au produs în procesul de constituire și ființare a statelor, ca organizații cu funcții gestionare. Spre deosebire de imperii și feude, națiunile au produs noi organizații gestionare, prin care au integrat etno-organizările și nu le-au asimilat, ca în cazul construcțiilor mecanice.

Națiunea română s-a afirmat în aria sa de viețuire în funcție de formele și de intensitatea proceselor interogative, precum și de impactul acestora asupra etno-organizărilor înglobate. Afirmarea națiunii române a fost posibilă pe măsură ce etno-organizările cu identitate asumată și recunoscută au reușit să prevină presiunea construcțiilor mecanice – imperiile și feudele. Individualitatea națiunii române a fost asigurată perpetuu de către *corpus*-ul social producător de resurse (*poporul*). Acesta a revitalizat în permanență *tradițiile istorice, culturale și spirituale,* a apărat spațiul de viețuire al națiunii și a conservat capacitățile productive cu finalități integratoare.

Despre tradițiile istorice, etnografice, politice, științifice și spirituale ale românilor de pretutindeni se vorbește în fiecare dintre capitolele romanului *Sacrificiul.* Personajele principale ale romanului, atent portretizate de Mihail Diaconescu, fac din trăirea tradițiilor naționale românești un mod firesc de a fi.

Este deosebit de semnificativ în acest sens faptul că în diverse articole, interviuri, eseuri, exegeze dedicate unor opere de artă plastică, tratate științifice sau teoretice, Mihail Diaconescu a dezvoltat o doctrină estetică și culturologică tradiționalistă.

Tradiționalismul său este militant. Revista *Argeș,* pe care a fondat-o și condus-o, s-a impus în cultura română drept una dintre cele mai importante publicații cu program tradiționalist. În jurul ei s-a construit evolutiv și o grupare intelectuală tradiționalistă, care a influențat profund și în variate moduri evoluția culturii române actuale.

Națiunea română, ca organizare socială, unitate socială și procesualitate socială, este rezultatul unei evoluții în care „sentimentul de sine" al oamenilor pe care-i încorporează s-a transformat în „sinele social" exprimat în „sinele național". Acesta are o componentă energetică și una psiho-spirituală sau mentală, exprimate în „viața comunicativă" legată de fluxul energetic al vieții comune și de interacțiunile dintre oameni. El este un „sine reflectat" sau „gândit", care conferă oamenilor capacitatea de a se reconstrui „pe sine", ca „ființă socială", într-o unitate socială diferențiată, conștientă „de sine", numită „organizare socială".

Credem că unul dintre cele mai importante merite artistice ale romanului capodoperă *Sacrificiul* este modul cum el evocă *sentimentul de sine* al românilor din Imperiul bicefal, sentiment transformat evolutiv în *sinele social,* iar ulterior în *sinele național.*

În acest sens, evocările epice și simbolice sunt suprasaturate de semnificații psihologice și sociologice. Vocația epică a lui Mihail Diaconescu este susținută de cea de istoric, de teolog, de sociolog și de psiholog.

Națiunea română s-a aflat în continuă devenire, construindu-și identitatea într-un îndelungat proces istoric, ca rezultat al posibilității oamenilor de a procesa informațiile sociale. Națiunea română a creat *elite sociale,* ca garanție a generării valorilor sociale, dar și organizații care au conservat și au afirmat fiecare om, ca „ființă socială". Ea a reușit să integreze etno-organizările, dar și etniile care au intrat, în timp istoric, în spațiul de viețuire al etnicului fondator. Astfel, prin capacitatea de a crea *poporul,* națiunea română a devenit unitate socială perenă a procesualității sociale, cu o dinamică specifică, fapt ce explică starea ei „departe de echilibru". Poporul reprezintă nivelul maxim de realizare și exprimare a voinței organice a națiunii române, întrucât a fost construit din necesități sociale pentru a asigura „ordinea socială" și „concordia" între oameni în cadrul „patriei".

Poporul român a devenit expresia unității națiunii române, întrucât a avut ca model de organizare *familia,* iar cadru de manifestare, *organizarea teritorială* în care funcționează comunitatea de reguli și de sentimente, de reprezentări, de experiențe sociale și profesionale.

Prin *poporul român,* națiunea română a transformat oamenii în *semeni* care și-au făurit în comun o identitate asumată și a creat elitele „organice" care au contribuit la menținerea voinței organice. Prin „popor", națiunea a dus îndelungatele conflicte cu construcțiile mecanice – imperiile și feudele. Națiunea română a reușit să-și impună „dreptul la existență" în momentul în care a fost capabilă să-și construiască „statul", ca organizație de gestionare publică a necesităților sociale, în interiorul căreia oamenii au devenit „cetățeni" (lat. *cives*), adică oameni cu „drept de cetate".

Nu întâmplător, oamenii politici portretizați în romanul *Sacrificiul* luptă pentru realizarea statului român unitar. Și nu întâmplător momentul culminant al romanului este Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, când românii din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, mobilizați pe cale plebiscitară, au proclamat definitiv și irevocabil Marea Unire cu patria mamă România.

În devenirea istorică a umanității, națiunea română și-a asigurat perenitatea prin *continua capacitate de reproducere.* Prin aceasta și-a reprodus capacitatea funcțională, dar s-au reprodus și organizațiile și oamenii care s-au raportat la națiunea română. În pofida diversității lor firești, *națiunile nu dezvoltă tendințe expansioniste și anexioniste.*

Însă, acestea pot fi generate de către statele care le administrează, în contextul în care se transformă în „centre de putere" și dezvoltă raporturi de forță cu alte state. În asemenea situații, națiunile pot fi implicate forțat în conflictele dintre state, iar la reîmpărțirea „sferelor de influență" pot fi agresate și suferi consecințe dezorganizante.

Aceste realități sociale sunt genial exprimate de Mihail Diaconescu în romanul *Sacrificiul,* caracterizat, pe bună dreptate de către eminentul sociolog Ilie Bădescu drept o „scriere despre un sfârșit și o renaștere", adică despre sfârșitul Imperiului Austro-Ungar și renașterea neamurilor eliberate prin jertfă din temnițele acelui imperiu.

Romanul *Sacrificiul* confirmă că societatea omenească nu poate exista fără organizările sociale, iar națiunile, prin diversitatea lor, întrețin organizarea și funcționarea umanității.

Mihail Diaconescu conștientizează faptul că diversitatea națională constituie un *patrimoniu comun* al umanității și că trebuie ocrotită și păstrată în beneficiul tuturor. Romanul, de la un capăt la altul, face un rechizitoriu sever așa-numitelor elite generate de imperii, în speță, de putredul și anacronicul Imperiu Austro-Ungar, precum și ideii de superioritate a anumitor națiuni, în spatele cărora s-au aflat „centre de putere".

Romancierul, folosind ca studiu de caz partea națiunii române aflate în suferință, sub stăpânirea austro-ungară, reconfirmă constatarea conform căreia specificitatea națională și etno-spirituală creează o lume variată și diversă, care mărește numărul opțiunilor și îmbogățește capacitățile și valorile umane. Prin urmare, crede romancierul, diversitatea națiunilor, ca organizări sociale, constituie principalul resort al dezvoltării sociale durabile a comunităților, organizațiilor și popoarelor, precum și perenității națiunilor.

Sociologia, știință a socialului, și sociografia, ca ramură a cunoașterii sociologice, confirmă ideile, evocările epice, analizele psihologice, simbolurile și argumentele cu care Mihail Diaconescu operează în paginile de neuitat pe care le dedică evocării artistice a Marii Uniri a Românilor.

Romanul *Sacrificiul* reamintește astfel celor de astăzi, aflați sub presiunea globalizării, că diversitatea etno-spirituală este posibilă numai în cadrul democrației, toleranței, justiției sociale și respectului reciproc dintre neamuri și culturile lor specifice. Aceasta este indispensabilă pentru pacea și securitatea lumii, în ansamblu, dar mai ales a națiunilor, țintele predilecte ale celor care încearcă astăzi să readucă pe crestele Carpaților himera blestemată și hidoasă a Imperiului Austro-Ungar.

Romancierul este convins că în devenirea sa istorică, națiunea română și-a asigurat perenitatea prin *continua capacitate de reproducere.* În condițiile opresiunii imperiale austro-ungare, națiunea română și-a reprodus atât capacitatea funcțională, cât și organizațiile și oamenii care s-au raportat la aceasta.

Lacrima Anei

George Virgil Stoenescu s-a născut la 1 ianuarie 1947, la Brăila. Urmează liceul la București, apoi Facultatea de Comerț Exterior din A.S.E. București (1969). Specializare în Franța (1971-1972), doctor în economie (1973). Profesor la A.S.E. București, vicepreședinte al Societății Române de Economie (S.O.R.E.C.). Din 2004 este membru al Consiliului de Administrație al Băncii Naționale a României.

A debutat literar în anul 1968, în revista *Contemporanul,* și editorial în anul 1972 cu volumul *Cercuri la Elsinore,* premiat de Asociația Scriitorilor din București. Membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1975.

Dintre volumele publicate: *Chip similar* (1974), *Călărețul de aer* (1976), *Casa a noua* (1979), *Anatomia melancoliei* (1991), *Fratele meu* (2000), carte distinsă cu Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române, *În crângul Alexandra* (2001), *Tânăra Circe* (2001), *Lupta cu îngerul* (2002), *Carcere* (2003), *Lumina umbrei* (2004), *Cercuri sub lună* (2005), *Dublul* (2006), *Babel* (2008), *Sol* (2009).

Poemul alăturat este reluat din volumul *Mâinile uitate pe cer,* Ed. Cartea Românească, 1983.

Manole meșter aprig

Manole meșter aprig – sărbătoarea
Cuprinde trupul liniștit acum.
Nici viscolul, nici ploaia, niciun drum
Nu-i istoviră tânără chemarea.

Deasupra vremii se ridică fum,
Gunoi divin – secundelor sudoarea
Să picure magia și duhoarea
O depărtare încărcată-n scrum.

Dar poate ai visat un zid de aer
Prin care chipul similar trecea
Suspin etern în clipa unui vaier.

În liniștea neutră rătăcea
Un gând scăpat de-al sorții aspru caier
Că piatra ca o pasăre clocea...

Centenarul Marii Uniri

Prezenţa trecutului eroic prin monumentele istorice

Olimpia POPESCU

În spaţiul nostru balcanic ortodox, nu cred că există un alt popor care, cu jertfe nemăsurate, să-şi fi stropit cu mai mult sânge pământul pe care s-a pomenit şi pe care a dorit să-l sfinţească şi veşnicească, decât poporul român. Oare ne putem închipui noi, acum, când tehnica militară este atât de sofisticată, când cu un singur deget, apăsând un buton, poţi distruge o ţară, cum au fost luptele duse de români cu secole în urmă, când ele se duceau *corp la corp*, cu baioneta sau cu alte arme rudimentare? Totdeauna, atunci când învăţătoarea din clasele primare ne vorbea despre marile bătălii ale voievozilor români, aveam imaginea acestor lupte îngrozitoare, pe care mi le închipuiam ca adevărate măceluri.

După aceste lupte, în memoria sutelor de mii de ostaşi care se jertfeau pe câmpurile de luptă, la încheierea războaielor, domnitorii, ca semn de mărire şi evlavie, ridicau una sau mai multe biserici şi mănăstiri. În 1866, la venirea pe tronul României a prinţului Carol I, monumentele noastre erau în majoritate cetăţi, biserici şi mănăstiri peste care trecuseră secole şi care, datorită cutremurelor, incendiilor şi năvălirilor barbare erau în stare de ruină, cu vagi urme ale splendorii lor de altădată. La doar câteva luni după urcarea pe tron, primul rege al României, în dorinţa de a cunoaşte ţara sa de adopţie, vizitând localităţile regatului, a sesizat starea jalnică a unor biserici, faptul că este necesar ca acestea să fie restaurate, că unele sunt unice în Europa şi că ele reflectă genialitatea şi arta specifică a poporului român. A fost fascinat de arhitectura acestor monumente, de soluţiile constructive din acele secole când au fost ridicate, de splendoarea ornamentaţiei şi picturii lor.

Această aplecare a primului rege al României spre tot ce e frumos, spre artă, nu era întâmplătoare. Familia sa, una dintre cele mai onorabile familii din Europa din acele timpuri, investise nu numai în educaţia militară, morală şi ştiinţifică a prinţului Carol, ci şi în educaţia sa artistică. Astfel, în 1862, viitorul rege al României a urmat cursurile de istoria artei ale Universităţii de Arte din Bonn, unde a audiat cei mai vestiţi profesori din acele timpuri, pe unii invitându-i, după urcarea pe tron, la Bucureşti, spre a le face cunoscute tezaurele de artă românească. În plus, după absolvirea cursurilor de istoria artei din Bonn, familia i-a plătit deplasări în Italia, Franţa, Spania, Portugalia şi chiar Africa, spre a cunoaşte arta acestor popoare.

Deşi era catolic credincios, a respectat credinţa poporului pe care a venit să-l păstorească, a organizat Biserica Ortodoxă Română, a creat autocefalia acesteia, a pus mare preţ şi interes pe restaurarea bisericilor şi mănăstirilor noastre, iar atunci când banii de la guvern nu au mai ajuns, a dat şi din propriul buzunar. La numai câteva luni după venirea în ţară, la 2/14 octombrie 1866, vizitează biserica de la Curtea de Argeş, apoi şi pe cele de la Câmpulung-Muscel, Târgovişte, Bistriţa, Horezu (6 mai 1867), iar ulterior şi pe cele din Moldova şi este impresionat de arta acestor monumente, dar şi de starea lor de degradare. Vizitele la Curtea de Argeş s-au repetat şi în anii următori, îngrijorat fiind de starea monumentului şi de necesitatea unor măsuri urgente de restaurare. Iată ce spune după una din vizitele sale la Curtea de Argeş: *Din nefericire, splendida clădire se află într-o stare tristă; interiorul este distrus prin foc, trăsnetul a lovit unul din turnuri şi prin cutremur s-a crăpat unul din ziduri… Din ornamentaţia bogată în aur şi culori a isvoadelor şi arabescurilor meşteşugit săpate nu se mai găsesc decât mici urme, în rarele părţi ale zidurilor.*

În dorinţa de a reda măreţia acestor monumente, Carol I şi-a luat ca sfetnici doi oameni de mare cultură, temeinic cunoscători ai istoriei poporului român, Alexandru Odobescu şi Titu Maiorescu. A apelat apoi la cei mai vestiţi arhitecţi şi restauratori de la Universitatea din Paris: G.A. Burely, Viollet Le Duc şi Lecomte du Nouy. Ultimul, André Lecomte du Nouy, lucrând ani de zile alături de pietrari din Albeşti, de meşterii din localitate care au montat pe acoperiş tabla de plumb comandată special la Viena, s-a legat atât de mult de România, încât nu a mai plecat niciodată şi a dorit să fie înmormântat în pământul ţării noastre. Mormântul său, modest, cu o împrejmuire de fier simplu, înconjurat de morminte noi, construite cu risipă de marmură, cu greu poate fi găsit în cimitirul situat în apropierea bisericii. Desigur, aşa cum se întâmplă la noi, s-au găsit atunci critici şi pentru opera lui A. Lecomte du Nouy, dar, orice s-ar spune, în mare, biserica arată astăzi aşa cum a restaurat-o el. Ce bucuroşi ar fi vizitatorii francezi să vadă mormântul şi opera compatriotului lor!... În repetate rânduri, regele s-a deplasat la monumentele aflate în restaurare, se urca pe schele, urmărea îndeaproape stadiul şi calitatea lucrărilor. În tot timpul domniei sale, de aproape jumătate de secol, cele mai multe biserici ctitorite de domnitorii români au fost restaurate, iar după 1874 (în 1874 s-a dezvelit prima statuie ecvestră, cea a lui Mihai Viteazul din faţa Universităţii Bucureşti) sculptorii noştri au început, în capitală şi în marile oraşe, să construiască monumente şi statui pentru domnitorii ţării şi pentru marile personalităţi ale artei, ştiinţei şi culturii noastre naţionale.

Reinaugurarea bisericii de la Curtea de Argeş, la 12 octombrie 1886, a fost o mare sărbătoare pentru întreg poporul român, când, după mai bine de trei secole şi jumătate, opera lui Neagoe Basarab a apărut din nou în toată splendoarea ei de altădată. La această sărbătoare au participat Regele Carol I şi Regina Elisabeta, conducătorii Bisericii Ortodoxe Române, prim-ministrul Ion Brătianu şi, bineînţeles, restauratorul monumentului, André Lecomte du Nouy. Evenimentul a fost consemnat şi în viaţa politică a ţării, în mesajul de deschidere a Corpurilor Legiuitoare, la 15 noiembrie 1886, la care Regele, printre altele, a spus: *O naţiune care-şi respectă monumentele străbune şi mai ales pe acele ale pietăţii şi credinţei creştineşti, are un viitor sigur şi neclintit.*

Acţiunea de construire de monumente şi restaurare a altora a fost continuată şi după decesul Regelui Carol I de către urmaşul său la tron, Ferdinand I, mai ales după cumplita conflagraţie care a fost Primul Război Mondial (1916-1918). Având în vedere numărul mare de victime, aproape în toate comunele şi oraşele s-a construit câte un monument, pe care s-au înscris numele celor ce s-au jertfit pe câmpul de onoare, iar in dreptul fiecăruia, în cele mai multe cazuri, s-a scris şi profesia: preot, învăţător, plugar etc. În satul meu natal, comuna Adâncata, judeţul Ialomiţa, o comună cu stil de viaţă de Bărăgan, monumentul era un important punct de reper pentru locuitori. La sărbători, acolo spuneam poeziile, cu vocea tremurândă de emoţie. Imaginea cea mai tristă de la acel monument era cea a lacrimilor înăbuşite ale femeilor cu basmalele lor negre, înfăşurate pe cap şi la barbă, pe care nu le-au lepădat niciodată, până la sfârşitul vieţii lor. Erau văduve din Primul şi Al Doilea Război Mondial şi care, cu siguranţă, îşi însoţeau copii care niciodată nu-şi cunoscuseră taţii.

Aceste monumente şi statui, multe de mare valoare artistică (cum sunt cele semnate de Oscar Han), ar trebui reinventariate. Unele dintre ele au fost demontate la instaurarea comunismului şi au fost ulterior reinstalate sau reconstituite.

În ţările occidentale, în cele mai multe localităţi, personalităţile care au adus onoare acelei localităţi au statui, case memoriale, piaţa şi o stradă centrală le poartă numele. Acesta este cazul, de exemplu, în Göttingen, cu matematicianul Gauss, al cărui nume se găseşte pe mai multe monumente, clădiri, străzi pe care cu siguranţă matematicianul Dan Barbilian (poetul Ion Barbu) le-a admirat, el fiind un fan al lui Gauss, după cum ne povesteşte în scrierile sale.

Rareori poposeşti într-o comună sau sat din ţara noastră care să nu aibă în centrul ei un monument închinat eroilor din Primul Război Mondial. Nu acelaşi lucru se poate spune şi despre cei care s-au jertfit în Al Doilea Război Mondial, mai ales despre eroii care au căzut pe frontul din Est. Numărul monumentelor care să cinstească jertfa lor este nesemnificativ. Dar, în Est, eroii noştri au căzut la Nisporeni, Bălti, Ungheni, Călăraşi, Chişinău şi alte localităţi din Moldova, toate fiind pe pământ românesc, pentru că, aşa cum spune Eminescu, *Basarabia nu a fost nici în parte nici întreagă a turcilor sau a tătarilor, ci a unui stat constitut, neatârnat, deşi slăbit şi încălcat în posesiunile sale, a Moldovei* (se referă la faptul că Basarabia a fost oferită, în 1812, Rusiei de către Turcia).

Mai mult, eroii care au luptat în Est până la 23 august 1944, după această dată au continuat lupta şi în Vest, pentru eliberarea Ardealului şi a ţărilor din vestul nostru, până în luna mai 1945. Însă, *noua putere instaurată îi aştepta, încă din martie 1945,* cu Legea 312 ca să-i condamne, trimiţându-i să putrezească în puşcăriile comuniste. Dacă la numai câteva luni după 23 august 1944, asemenea legi erau votate şi promulgate, înseamnă că ele fuseseră pregătite înainte de această dată. Majoritatea celor aşteptaţi pentru fi înlăturaţi, dar lăsaţi să lupte pe frontul din Vest, după eliberarea Ardealului, la întoarcerea de pe front, rămaşi fără pensie sau condamnaţi, erau bravi ofiţeri, unii chiar generali, parte dintre ei veterani şi ai Primului Război Mondial.

O situaţie tragică am avut în propria familie, a unei rude directe. În martie 1942, fruntaşul Popescu Ion, din comuna Bengeşti, Gorj, este incorporat la Regimentul 7 Artilerie grea, Batalionul 2, Sibiu, ca apoi în aprilie să fie la Roman, iar în septembrie, să lupte în Basarabia (fotografiile alăturate). În octombrie se afla la Kerci-Alusta.

În cele aproape o sută de scrisori de pe front, toate cu ştampila „Cenzurat”, pe care le păstrez, se poate urmări tot traseul frontului, cu toate suferinţele şi umilinţele lui. Fraze ca: *Aseară mi-am săpat tranşeea care nu ştiam dacă îmi va fi mormânt sau scut de apărare, dar D-zeu a vrut ca ploaia de obuze, care a căzut peste noi, să nu mă nimerească,* pot cutremura, indiferent de numărul anilor care au trecut de atunci. În aceleaşi scrisori putem urmări traseul frontului şi, implicit, al fruntaşului Ion Popescu: Basarabia (1943), Bacău (aprilie 1944), Săbăoani (Moldova, mai 1944), Sovata (septembrie 1944), traversarea Tisei (octombrie), apoi lupta pentru eliberarea Ungariei, pentru ca la 7 noiembrie, tot 1944, să ajungă în localitatea Noghi Kioroşi (Ungaria). În timp ce, în ţară, de câteva luni, oamenii se bucurau că au scăpat de coşmarul războiului, el este lovit de un bombardament aerian şi omorât la Noghi Kioroşi. Bătrâna sa mamă, săracă, fără o palmă de pământ, şi unicul nepot orfan, pe care îl adoptase, nu au primit nici măcar certificatul de deces... Prin 1982, am scris primarului din Noghi Kioroşi, să ne spună dacă fruntaşul Ion Popescu este înmormântat acolo, iar el ne-a răspuns că există o groapă comună cu români, dar nu este precizată identitatea lor. Orice comentariu este de prisos – ce să mai vorbim despre monumente sau vreun semn de recunoştinţă…

Făuritori ai Marii Uniri, martiri în închisorile comuniste (II)

Ilie POPA

Ion Mihalache

Ion Mihalache s-a născut la 18 februarie 1882 în satul Goleștii-Badii, comuna Topoloveni, județul Argeș, într-o familie de țărani săraci, cu mulți copii. Deși sărac, fiind dotat cu o inteligență deosebită, reușește să urmeze și să absolve Școala Normală din Câmpulung Muscel și, după o scurtă perioadă, este numit învățător la Ludești, în Dâmbovița, apoi revine ca dascăl în locurile natale de la Topoloveni.

Și-a manifestat pregnant idealul său de a transforma școala de la sat într-un centru de iluminare culturală și, fiind dotat cu un extraordinar talent oratoric, a fost ales președinte al Asociației Generale a Învățătorilor.

Discursurile de promovare a ideilor sale, a teoriilor economice și sociale, desfășurate la început în cercuri restrânse de simpatizanți și susținători din rândul intelectualității sătești, i-au deschis calea către cariera politică excepțională care a urmat. El a devenit în scurt timp promotorul doctrinei țărăniste din România, al cărui principiu de bază a fost dezvoltarea în agricultură a unui sistem cooperatist bazat pe dreptul asupra proprietății cu posibilitatea de a o transmite sau a o vinde. (Cristina Roman, https://www.iiccr.ro/51-de-ani-de-la-moartea-lui-ion-mihalache-1882-1963/, 5.02.2014, accesat în 23.11.2018) Sistemul de asociere a țăranilor în cooperative cu suprafețe agricole mari permitea achiziționarea de mașini agricole, de îngrășăminte, construirea unor silozuri, magazii pentru desfacerea produselor lor în condiții economice avantajoase. Avea în vedere și crearea unei mici industrii bazate pe ateliere cu meserii care să valorifice produsele gospodăriilor țărănești. Toate aceste preocupări din sfera economică vizau de fapt îmbunătățirea vieții țărănimii sărace, lipsită de pământ. Mai mult, Ion Mihalache a fost interesat de crearea și dezvoltarea în lumea sătească a unei mișcări socio-culturale, astfel încât țăranii să fie conștienți de drepturile și libertățile pe care le au și să lupte pentru respectarea acestora. A încurajat construirea de școli, biserici, biblioteci, a promovat ideile de libertate și dreptate socială în mediile intelectuale sătești, a susținut împroprietărirea țăranilor și votul universal. (Cristina Roman, Idem)

În Primul Război Mondial, Ion Mihalache s-a înrolat în regimentele muscelene, distingându-se în luptele pentru apărarea patriei la trecătorile de pe Valea Dâmboviței, pe fronturile de la Oituz și Mărășești, pentru care a fost decorat de regele Ferdinand I cu Ordinul „Mihai Viteazul". A organizat și militat pentru izbânda referendumului prin care populația din Basarabia a hotărât în 1918 revenirea la Patria Mamă.

S-a implicat tot mai mult în viața politică începând cu anul 1918. Astfel, la 5/18 decembrie 1918, Ion Mihalache convoacă la București o consfătuire ce hotărăște înființarea Partidului Țărănesc. La această întrunire au participat peste 160 de delegați – învățători, preoți și săteni din 8 județe ale țării. La sfârșitul manifestării se încheie Procesul-Verbal de constituire a Partidului Țărănesc care va fi publicat în 4/17 august 1919, în ziarul *Țara nouă*, anul I, nr. 9. (https://taranista.wordpress.com/2016/11/06/ procesul-verbal-de-constituire-a-partidului-taranesc/#more-6730) Președinte al partidului este ales Ion Mihalache. Principalul obiectiv al noului partid este îndeplinirea promisiunii regelui Ferdinand I al României într-un discurs ținut soldaților pe front în care făgăduia pământ țăranilor, însuflețindu-i să lupte eroic în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

După succesul electoral din 1919, Partidul Țărănesc din Vechiul Regat și din Basarabia care au obținut 61+72 mandate (Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947) – Studiu critic privind istoria Partidului Național-Țărănesc,* Editura Științifică și Pedagogică, București, 1983, p. 12), alături de Partidul Național Român din Transilvania condus de Iuliu Maniu formează un bloc guvernamental și intră în Guvernul Alexandru Vaida-Voevod, lui Ion Mihalache atribuindu-se funcția de ministru al Agriculturii și Domeniilor (16 decembrie 1919 - 12 martie 1920).

O realizare deosebită care a dat conținut și profunzime învățământului agricol a fost cea datorită legii din 1920, cunoscută sub numele de „Legea lui Ion Mihalache", prin care, pentru instruirea elevilor, se atribuiau școlilor agricole terenuri în suprafață de circa 100 de ha, iar celor horticole, de 25 de ha.

La 10 octombrie 1926, Ion Mihalache, împreună cu Iuliu Maniu, realizează unificarea Partidului Țărănesc cu Partidul Național, formând Partidul Național-Țărănesc (P.N.Ț.), al cărui președinte este ales Iuliu Maniu, Ion Mihalache devenind vicepreședinte.

Pentru a-și pune în aplicare ideea de împroprietărire a țăranilor la întoarcerea lor de pe front, Ion Mihalache a organizat obștea sătească de la Topoloveni-Argeș, astfel încât să producă rentabil pe suprafețe optime, asociindu-i pe țărani într-o cooperație cu bune rezultate în plan economic și social. Datorită lui Mihalache, la Topoloveni, țăranii au beneficiat de școli superioare, de asistență medicală, de cămin cultural, de băi comunale, de un standard civilizat de existență.

La alegerile din 1928, național-țărăniștii au obținut 78% din voturi, fiind la guvernare între anii 1928–1933. În perioada 1928–1930, Ion Mihalache a fost ministru al Agriculturii și Domeniilor, în guvernele național-țărăniste Iuliu Maniu și Grigore G. Mironescu, iar din 1930 până în 1933 ocupă portofoliul ministerului de Externe, tot în guvernele național-țărăniste, ale lui Grigore G. Mironescu, Alexandru Vaida-Voevod și Iuliu Maniu.

Datorită frământărilor interne determinate de fracțiunea formată în jurul lui Vaida-Voevod, care avea să se desprindă din partid la mijlocul anilor '30, Iuliu Maniu se retrage de la șefia partidului, Ion Mihalache preluând funcția de președinte al PNȚ în perioada 1933–1937.

Ion Mihalache și Iuliu Maniu se opun vehement dictaturii regale și partidului Frontul Renașterii Naționale înființat de regele Carol al II-lea (Legea nr. 4.321 din 15 decembrie 1938 pentru înființarea organizației politice a „Frontului Renașterii Naționale"), când P.N.Ț. și toate celelalte partide sunt dizolvate.

Deși depășise de mult vârsta mobilizării, în 24 iunie 1941, la numai o zi de la declanșarea în 23 iunie 1941 a războiului antisovietic, Mihalache telegrafiază la Marele Stat-Major și solicită să fie mobilizat pe Frontul de Est pentru a participa la războiul de eliberare a Basarabiei. Îmbracă din nou haina militară, pentru câteva zile luptând de partea armatei române pentru eliberarea Basarabiei până la Nistru, dar este eliberat din ordinul personal al lui Ion Antonescu.

Ion Mihalache și Iuliu Maniu au colaborat cu restul forțelor politice și cu regele Mihai I la pregătirea înlăturării mareșalului Ion Antonescu la 23 August 1944, implicându-se, în perioada premergătoare actului de la 23 August, în toate negocierile care s-au purtat pentru scoaterea României din războiul purtat alături de Germania.

La alegerile din 1946, P.N.Ț. a obținut un succes zdrobitor, dar, așa după cum se știe, forțele comuniste sub comanda autorităților sovietice din România au falsificat violent și grosolan rezultatul votului, atribuindu-și o falsă victorie.

În urma înscenării din 14 iulie 1947 de la Tămădău, acțiune pregătită de către Siguranță împreună cu Serviciul Special de Informații din aviația română, cu ajutor sovietic, Ion Mihalache, Iuliu Maniu împreună cu alți lideri țărăniști (Nicolae Penescu – secretar general al P.N.Ț., Nicolae Carandino – director al ziarului *Dreptatea,* Ilie Lazăr – membru în delegația permanentă a P.N.Ț.) au fost arestați de autoritățile comuniste când se pregăteau să se îmbarce în cele două avioane pregătite pentru a părăsi țara. În 29 iulie a fost adoptat Jurnalul nr. 1027 privind desființarea PNȚ, hotărârea de lichidare fiind votată în Camera Deputaților cu 294 voturi pentru și un singur vot împotrivă.

Procesul fruntașilor PNȚ s-a judecat între 25 octombrie și 11 noiembrie 1947. În 12 noiembrie 1947, Ion Mihalache, ca și Iuliu Maniu, a primit sentința la „temniță grea pe viață" pentru „trădare și insurecție armată". (http://www.biblioteca- represiunii.ro/Fise matricole penale-detinuti politici/M/M05. Mera-Mihalache/ MihalacheIonIancu/). De atunci a început calvarul până la deces: a fost trimis mai întâi la Penitenciarul Galați, unde a stat până la 14 august 1951, când a fost transferat la Închisoarea Sighet; în toamna anului 1953 a fost dus la Ministerul de Interne, unde, timp de un an și jumătate, s-au exercitat presiuni asupra sa pentru a semna o declarație de colaborare cu regimul comunist și, refuzând, în 1955 a fost transferat la Închisoarea Râmnicu Sărat, în regim de exterminare, celula nr. 35, cu numărul matricol 51. La Râmnicu Sărat a fost supus unui regim de detenție extrem de dur, cu „bătăi sistematice", izolare, lipsă de alimente, lipsa asistenței medicale și a medicamentelor, condiții de igienă mizerabile, lipsa căldurii în perioada iernii. Protestând permanent, de fiecare dată a fost pedepsit.

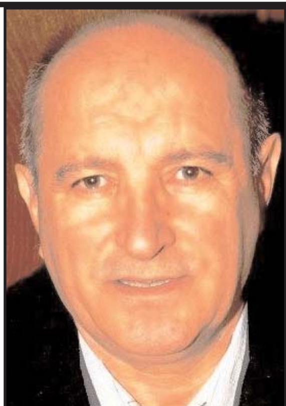
Deși era grav bolnav, având o hemipareză stângă, diagnosticat cu „spasm cerebral" și „agravarea herniei inghinale", în august 1962, Ion Mihalache este pedepsit cu 5 zile de izolare pentru că „țipa" în celulă. Boala și chinurile de nesuportat ale detenției îl răpun și Ion Mihalache moare la 5 februarie 1963 la Penitenciarul Râmnicu Sărat.

La 30 iulie 1970, Niculina Mihalache, soția lui Ion Mihalache, care se afla în Căminul Institutului de Geriatrie, trimite o scrisoare lui Nicolae Ceaușescu, cerându-i să aprobe deshumarea osemintelor soțului ei, mort în penitenciarul din Râmnicu Sărat și reînhumarea acestora în cripta familiei Mihalache din Topoloveni, județul Argeș. Dar un raport al Securității din 1971 arată că, de fapt, osemintele lui Ion Mihalache nu au ajuns în cripta familiei Mihalache din Topoloveni, ci au fost reînhumate în cimitirul comunei Dobrești (la câtiva kilometri de Topoloveni), comuna natală a soției, lângă mormântul socrilor săi, preotul Ion și Elena Dumitrăchescu. (http://magazinistoric.ro/ reinhumarea-osemintelor-lui-ion-mihalache/, Nicoleta Ionescu, 15.05.2013)

Într-una din mărturisirile sale despre perioada de detenție de la Râmnicu Sărat, Corneliu Coposu se referea la condițiile în care a murit Mihalache, spunând: „Ion Mihalache a murit în anul 1963 în închisoarea de la Râmnicu Sărat, unde nu se acorda niciun fel de asistență medicală. Sigur, la starea lui a contribuit și regimul de detenție și de alimentație. Încetul cu încetul, datorită inaniției și brutalității inumane la care a fost supus, a murit. Ca și ceilalți deținuți decedați, a fost aruncat în pielea goală, într-un cimitir mlăștinos, așa încât osemintele sale nu vor fi niciodată recuperate."

Istoria de lângă noi

Corneliu Coposu - ultimul interviu (II)

Marin BEȘCUCĂ

Eu, culmea, nu m-am înscris vreodată în P.N.Ț.! Nu țin minte, m-am pomenit a fi membru al acestui partid și dacă mi-ar căuta cineva documentul de înscriere, nu l-ar găsi. Deci, m-am născut în acest partid, am început să activez de foarte tânăr, la 16 ani! Am fost luat de Iuliu Maniu la cabinetul lui, unde m-a păstrat lângă el vreme de 11 ani. Am fost în permanență umbra lui până în 1947, când am fost arestat în aceeași zi cu Maniu. Numai întâmplarea a făcut ca eu să fiu acela care a fost mai apropiat de președintele național-țărăniștilor, însă toată lumea românească din Transilvania nutrea aceleași idealuri, lupta pentru aceleași obiective și avea drept țel final Unirea!

După Unire, Iuliu Maniu a realizat cel mai puternic partid din Sud-Estul Europei, nu din România! În momentul în care P.N.T. a fost desființat de trupele sovietice care au ocupat România, P.N.Ț. avea 2.125.000 de membri! Vă închipuiți forța acestui partid? *(Ochii îi sclipeau de hotărârea cu care rostea aceste cuvinte și în acel moment realizam că mă aflam în ceasul lansării unui testament pentru istorie!)*

Bineînțeles că pentru o țară ocupată de tancurile sovietice nu era o problemă să desființeze nu numai din punct de vedere politic, ci și fizic acest partid. Partidul nostru a avut în primele faze de persecuție 272.000 de arestați, dintre care cel puțin jumătate au murit în închisori! Fruntașii partidului nostru au executat în timpul comuniștilor 1.500.000 de ani de pușcărie, executați efectiv în condiții cumplite, în condiții de exterminare! Din această încrâncenare, din această *catastrofă*, eu numesc regimul comunist catastrofic, cred că România a pierdut în cei 45 de ani de comunism mai mult decât a pierdut în ambele războaie mondiale! *(Întrevedeam în lumina ochilor care mă ardeau, că și el, impunătorul bărbat care se descompunea din întreaga-i ființă în vorbele cu care sublinia atrocitățile prin care trecuseră ei în acele vremuri, era conștient că îmi transmite un mesaj pentru istorie!)*

După 45 de ani de comunism, sigur că au fost câtiva, foarte puțini, supraviețuitori care s-au încăpățânat să nu moară în pușcăriile comuniste. Ei bine, cu aceștia am realizat partidul în prima zi după Revoluție!... Din fericire, chiar dacă mănunchiul de bătrâni care supraviețuiseră holocaustului comunist nu era suficient pentru a da naștere unui partid, am avut șansa ca lumea, fie datorită tradiției, fie datorită programului nostru, fie datorită încrederii pe care ne-a acordat-o, a venit alături de noi și încă în primul trimestru al anului 1990 am avut satisfacția de a înregistra 40.000 de noi aderenți din generația tânără! Foarte important, pentru că această generație tânără nu știa din cartea de istorie a României – cei mai mulți învățaseră o istorie care falsificase tot trecutul nostru, în special trecutul interbelic și ultima fază a ocupației comuniste. Totuși, eu am satisfacția că, începând cu un mănunchi de oameni care puteau fi numărați pe degete, am realizat cel mai puternic partid din România! Și spun asta fără niciun fel de reticență pentru că trebuie să știți că faimosul partid de la putere, P.D.S.R., nu este un partid!!... P.D.S.R. este o adunătură de oameni legați prin interese de ordin pragmatic, un partid de conjunctură, care rezistă atâta vreme cât conducerea lui e la putere și care se va spulbera când partidul va cădea de la putere. Pentru ca să existe un partid, trebuie mai întâi să existe o ideologie, o doctrină și o masă de oameni care trebuie prezentată. Fără aceste condiții, partidele care s-au înființat cu zecile, cu sutele, nu au decât o viață efemeră.

Noi am fost întotdeauna un partid de masă, am reprezentat toate categoriile sociale și ca urmare am avut baza care ne asigură continuitatea în timp! Sigur că sutele de partide înregistrate la Tribunalul București vor dispărea, partidul nostru însă va rămâne, pentru că el nu este un partid al clientelei și nu este un partid încropit în jurul unui lider, ci este întemeiat pe dorința unei categorii sociale de a se vedea reprezentată în dorințele și aspirațiile ei. Sigur că partidul nostru a avut în trecut mari lideri, ca Iuliu Maniu, care este cea mai importantă figură politică a epocii interbelice, calificat ca atare de analiștii străini, l-a avut pe Ion Mihalache, cel mai mare orator al țărănimii și reprezentant autentic al nevoilor și al durerilor acestei categorii sociale atât de nedreptățite în țara noastră, l-a avut pe Titulescu. Dar n-am fost un partid de lideri, un partid format în jurul unui Iliesc oarecare, ca odată cu dispariția liderului să se spulbere și partidul! Partidul nostru are o doctrină, are o ideologie, are o alternativă de guvernare care, din păcate, n-a putut fi răspândită așa cum ar fi trebuit. Acum facem eforturi disperate să popularizăm alternativa noastră de guvernare, programul nostru de criză, programul nostru de guvernare de lungă durată.

Nu avem condiții pentru că suntem săraci... pentru că toate bunurile țării sunt controlate de domnii de la guvernare. N-are nimeni nimic împotriva faptului că încearcă să-și umple buzunarele, dar măcar să facă ceva pentru nenorocitul ăsta de popor! Nimeni din guvern nu se gândește la o inițiativă în folosul poporului român. Pentru că sigur oamenii își fac interesele, își augmentează bunăstarea. Nu asta e crima de căpetenie, crima lor este că nu se ocupă de interesele națiunii – un milimetru de efort să-l facă și pentru interesul public!

Corneliu Coposu alături de Ion Rațiu

5. *Ce anume mai păstrează omul politic de largă reprezentare, Corneliu Coposu, din experiența dobândită lângă marele Iuliu Maniu?*

– E foarte complicată întrebarea!

Iuliu Maniu a fost, după opinia mea, expresia cea mai strălucită a tuturor revendicărilor politice, istorice și naționale ale poporului român. Iuliu Maniu a fost o figură care se naște la 200 de ani odată într-o țară! Am avut marele noroc să-l avem conducător! A avut o intuiție deosebită, un caracter fără de egal, a avut o intransigență și o temeinicie care nu au găsit echivalent în istoria românească. Iuliu Maniu nu are element de comparație în politica noastră interbelică... În general, aproape toată activitatea pe care a desfășurat-o în ultimii 15 ani a fost făcută sub ochii mei, deci am fost martorul acestei activități, am avut posibilitatea să apreciez caracterul lui, intransigența lui, refuzul lui categoric de a tranzacționa cu ideile și principiile care-l ghidau. Era un om deosebit de curtenitor și de amabil, stătea de vorbă cu adversarii politici, a avut discuții interminabile despre viitorul țării, dar nu s-a abătut nicio clipă de la principiile pe care le-a creat și condus.

Deci... n-a tranzacționat cu principiile. Acesta este și caracterul lui de căpetenie – intransigența cu care și-a urmărit obiectivele de căpetenie ale vieții – o parte realizate, o parte nerealizate. Pentru partea nerealizată a plătit cu viața, a murit în închisoare, la Sighet, în condiții cumplite, a murit ca un câine, înfometat, lipsit de cele mai elementare condiții de igienă, persecutat, umilit.

În asta constă măreția lui Maniu. Este mare nu numai prin obiectivele pe care și le-a propus și pe care a reușit să le realizeze, este mare și prin moartea sa! De aceea m-am opus categoric să se scormonească în cimitirul săracilor unde a fost aruncat într-o groapă comună din Sighet ca să i se descopere rămășițele.

Nu! Acolo trebuie să fie lăsat... acolo unde l-au aruncat comuniștii! și de acolo, din pământul țării cu care s-a amestecat, se va ridica la Înviere...

Va exercita asupra viitorului nostru influența deosebită care ne va consolida poziția noastră și ne va întări obligația de a lupta pentru viitorul țării, urmând exemplul lui! *(Gâtuit de emoție, am cerut un pahar cu apă...)*

6. *Domnule președinte, la un moment dat, partidele istorice au reușit să se adune în jurul dumneavoastră, pentru ca, mai apoi, să apară momente de tensiune care au condus spre căi diferite pentru fiecare dintre ele, dar în ultima vreme se observă tendințe de apropiere. Cum ați comenta aceste comportamente?*

– După Revoluție, mai precis, în 1990, cu ocazia unui congres internațional la Luxemburg, având o pauză de câteva zile și examinând de la distanță evoluția politică a situației din România, am ajuns la concluzia că în condițiile date, poporul român nu va scăpa de obsesia unor prelungiri ale guvernărilor comuniste decât strâns unit. Am ajuns la concluzia că, după 50 de ani de comunism, nivelul civic al populației noastre, al electoratului român, nu-i va îngădui să perceapă deosebirile ideologice și doctrinare dintre diversele teorii sau formațiuni politice. Și atunci, prima fază pe care trebuia să o realizăm este să ne scuturăm definitiv de comunism. Atâta vreme cât moștenirea comunistă este conducătoarea treburilor interne, noi nu vom putea realiza nimic!

– Cum ne putem scăpa de comunism?

– După cinci decenii de comunism, de subordonare a opiniei publice românești și, firesc, de teamă a cetățenilor față de necunoscut, teama există și astăzi! De veți merge într-o comună să stați de vorbă cu oamenii, se uită la stânga, se uită la dreapta ca nu cumva să-i audă cineva. Deci, emanciparea de sub teamă încă nu s-a înfăptuit și probabil că va trebui să mai așteptăm pentru ca racilele pe care le-au impus anii de comunism să se șteargă.

În condițiile astea este inutilă competiția dogmatică între formațiunile politice. Este momentul unei solidarități a întregii opoziții democratice, pentru a realiza dărâmarea acestui neocomunism, acestei a doua faze a nomenclaturii, care a reușit să fure Revoluția pentru care s-au sacrificat peste 1.000 de vieți tinere și care pur și simplu a fost confiscată de niște oameni versați care cunoșteau toate împrejurările și care aveau și o oarecare experiență de guvernare. Atunci s-au pus bazele acestei Convenții Democratice, pe care eu o vedeam ca un fel de solidarizare a tuturor formațiunilor politice democratice din România, unite cu un singur obiectiv: scuturarea țării de comunism, abia apoi urmând ca după ce se va fi realizat acest obiectiv, în condiții de normalitate, să putem să ne prezentăm în fața electoratului român fiecare cu programul și ideologia sa și să lăsăm poporul să decidă pentru ceea ce crede că e mai bun pentru viitorul și interesele sale.

Asta a fost ideea! S-a realizat această C.D. în care am subordonat ideologiile unui obiectiv principal: lupta anticomunistă ca prim obiectiv, pentru a intra în normalitate sărind problemele de care v-am amintit. După ce vom obține izbăvirea de comunism, vom merge în fața electoratului fiecare cu ideologia, cu programul, cu doctrina sa și vom invita poporul român să opteze pentru ceea ce crede el că este mai bine pentru viitorul său. Sigur că ideal ar fi ca această C.D. să consolideze, să adune în jurul său tot ce este anticomunist, tot ce este cinstit și tot ce urmărește ca un obiectiv de căpetenie salvarea României și îndreptarea ei pe drumul spre democrație!

Din păcate, n-am reușit să realizăm aceste obiective și nu ne este permis să ne ascundem după deget... Eu am avut o serie de obiective de care m-am legat și pentru care am militat, dar n-am reușit. Unul dintre obiectivele de căpetenie a fost promovarea tinerilor. Am spus: noi trebui să pregătim urmașii noștri, oameni cărora să le predăm ștafeta, să-i pregătim. Cum? Promovându-i în locuri de conducere în cadrul P.N.Ț.! Ei, am făcut eforturi, în multe din eforturile făcute am reușit, dar nu în toate...

Istoria de lângă noi

Un al doilea obiectiv a fost promovarea femeilor în lupta politică națională. 56,8% din electoratul României este compus din femei. Dacă te votează femeile, ai câștigat alegerile! Am încercat cu eforturi deosebite să promovez femeile pe posturi de conducere în partid, n-am reușit! Avem patru șefi de organizații femei și șefa organizațiilor feminine, care trebuia să fie femeie, nu?! Deci un alt obiectiv care nu mi-a reușit! Trebuie să recunoaștem insuccesele.

În materie de C.D. am avut un rezultat promițător inițial; toate organizațiile considerate democratice au venit alături de noi și am consolidat această C.D., care și-a și dovedit forța la ultimele alegeri, și ne-am menținut pe o poziție promițătoare, dar... dar a intrat dracul cu coada în Convenție, care a început să se destrame.

Iată, deci, un alt eșec pe care trebuie să-l recunoaștem, că în loc să mergem uniți la alegerile din '96, toată lumea anticomunistă, toată lumea care urmărește o schimbare de atitudine, o dirijare a României pe drumul democrației, al economiei de piață, al legăturilor tradiționale, această solidaritate pe care am denumit-o solidaritatea celor buni s-a spulberat. Adică lumea a început să dea importanță, culmea, problemelor veleitare. Fiecare voia să se arate mai important decât este și în loc să realizăm o solidaritate anticomunistă care să reușească să schimbe situația politică din România și să ne impunem alternativa noastră de guvernare, acum trebuie să o luăm de la capăt!

Așa e în politică, nu trebuie să disperăm; până la urmă, sigur că mai încet decât ar fi fost nevoie, vom reuși. Și vom reuși pentru că, pe de o parte, poporul român, care e foarte răbdător, ajunge și el la capătul răbdării atunci când foamea, mizeria și nenorocirea îl copleșesc, iar în al doilea rând, lumea s-a plictisit de acest guvern de la care nu mai are nimic de așteptat. Am vorbit cu domnii de la guvernare și le-am spus: arătați-mi un ministru care în acești cinci ani de guvernare a făcut ceva pentru poporul român și eu îl mănânc cu pene cu tot! Pentru că toți miniștrii din guvern s-au preocupat de probleme de ordin personal și de prelungirea agoniei guvernamentale, or, dacă într-un guvern nu găsești un om care să se dedice problemelor obștești, care să aibă o cât de mică preocupare pentru cele 23 de milioane de oameni nenorociți care n-au așteptat de la altcineva decât de la proprii conducători o ameliorare a situației lor... atunci, care e situația!?

Din ce în ce mergem din rău în mai rău și, din nefericire, în câteva luni sărăcia o să năpădească de o asemenea manieră populația din România, încât să nu mai fim în stare să ne acoperim coșul zilnic. În condițiile astea, sigur că guvernul nu poate supraviețui și că speranțele noastre se leagă de intuiția poporului român, de experiența făcută cu aceste guvernări postrevoluționare și sperăm că de data aceasta va urmări drumul care să ducă la democratizarea țării, la modernizarea economiei de piață și la încercarea de normalizare a situației din țară. Nu este admisibil ca a doua țară bogată din Europa să trăiască sub nivelul Albaniei și oamenii să-și facă preocupări pentru hrana lor zilnică! Este contra naturii și tot ce este contra naturii nu poate să dureze, chiar dacă prin artificii această situație se prelungește.

Deci, eu închei într-un mod optimist, cu speranța că la proximele alegeri guvernul va cădea, că alternativa noastră de guvernare se va pune în aplicare, că în câteva luni vom reuși să depășim criza acută cu care e confruntată țara și ne vom pune în aplicare un program care va conduce la normalizarea țării și la primii pași spre ceea ce trebuie să realizăm ca obiectiv: ridicarea României la nivelul pe care trebuie să-l asigure situația ei materială, bogăția și inteligența poporului român!

7. *De acord cu dumneavoastră, domnule președinte Corneliu Coposu. Îngăduiți-mi să vă solicit comentariul asupra rolului și semnificației pe care le atribuiți dumneavoastră alianțelor electorale și dacă întrevedeți mutații care să surprindă electoratul pentru iarna-primăvara următoare.*

– Întrebarea este foarte potrivită, referindu-ne la momentul prin care trecem și care este afectat de o serie de învolburări care determină în același timp mutații între o formație și alta. Aceste mutații au dobândit și un nume clasic, rămas în istorie, nume inventat de răposatul Nicolae Iorga: această trecere de la un partid la altul, adică de la un partid de opoziție la un partid de guvernământ, se numea *fripturism,* iar cei ce le provocau se numeau *fripturiști.* Sigur că fripturismul a existat și există din toată vremea!... Principalul interes și ponderea de căpetenie care determină fenomenul este de ordin pragmatic, unele dintre aceste târguieli fiind absolut de tarabă și foarte puțin onorabile: vin la dumneata în partid dacă mă faci subprefect, ori director F.P.P. – sunt negocieri pe care le cunoaștem și care se practică nu spre onoarea celor care le practică. Sunt altele care sunt determinate de o viziune mai îndepărtată pe linie politică; cei angrenați într-o politică stabilă se îndreaptă spre alte formațiuni politice sau spre alte obiective. Aceste deplasări pot avea chiar justificări de ordin ideologic. În momentul în care ai ajuns la concluzia că ideologia pe care o servești nu are perspective de afirmare, o părăsești. Asta ar fi latura onorabilă a acestor fluctuații, de obicei foarte rar întâlnită, cele mai dese schimbări de atitudine și tribulații între partidele politice fiind absolut de ordin pragmatic. S-a văzut, de exemplu, că dl Petre Roman care a fost prim-ministru câțiva ani de zile și care reușise să adune în jurul lui câțiva oameni bine pregătiți, s-a văzut în cele din urmă părăsit rând pe rând de acești oameni ai lui, de încredere chiar. Dacă însuși candidatul lui la președinție l-a părăsit!... Sigur că pentru asta nu există justificări ideologice, există pur și simplu interese de ordin pragmatic care au operat sub niște promisiuni cărora li s-a dat urmare.

Fotografie din timpul interviului

În ce privește viitoarele coaliții, eu prevăd că pentru o reușită în acțiunea antiguvernamentală întreprinsă de opoziție, ar fi utilă o coalizare a întregii opoziții democratice. Fac o paranteză – sub opoziția democratică nu integrez toate formațiunile născute ieri sau alaltăieri, cu niște scopuri absolut nebuloase, așa-numitele partide de buzunar sau partide de scară de apartamente, care nu au nicio valoare în calculul politic, dar când e vorba de o formație care s-a evidențiat în politica noastră internă, se poate vorbi de o analiză a motivației pentru care s-au făcut anumite fuziuni, alianțe. Nu văd nicio explicație logică a niciuneia dintre alianțe, nici chiar dintre partidul domnului Cunescu și partidul domnului Roman, care purtau același nume de partid social democrat, dar se găseau într-o poziție antagonistă care nu ar fi îngăduit o fuziune sau alianță.

În ce privește viitoarele alegeri, eu nu exclud posibilitatea ca toată opoziția democratică autentică să se solidarizeze în jurul unui obiectiv primar: doborârea guvernului, pentru că prima măsură pentru a scoate țara din impas este emanciparea de sub criptocomunism, deci, dacă aș fi întrebat, aș răspunde că nu văd niciun impediment în realizarea unei coaliții pre ori post electorale între formațiunile serioase care militează pentru democrație și al căror program nu reprezintă niște antiteze inacceptabile.

Iar în ce privește alegerile proxime, cred că numărul mare de candidați la președinție va face neserioasă alegerea președintelui. Dacă vom număra zece, doisprezece candidați, vă închipuiți că indiferent de voturile pe care le vor recolta respectivii, seriozitatea alegerii va fi pusă în cumpănă. În ce privește partidul de guvernământ, nu știu dacă va continua alianța făcută cu partidele extremiste, alianță care a întunecat imaginea țării în străinătate. S-ar putea întâmpla ca partidul de guvernământ să meargă singur în alegeri, căutându-și după alegeri alianțe de care va avea nevoie eventual pentru a-și asigura o majoritate guvernamentală, asta o spun ipotetic, fiindcă în aceeași situație se află C.D. care, în cel mai bun caz, poate conta pe o majoritate ipotetică...

Nicio formațiune politică, în condițiile politice actuale ale țării, nu poate conta pe o majoritate absolută care să o dispenseze de anumite alianțe de menținere a unui guvern majoritar. Deci, indiferent care formație va avea majoritatea relativă, va trebui să facă asemenea combinații care să se bazeze pe apropierile ideologice și corectitudinea partidului.

În ceea ce ne privește, n-aș face niciodată o alianță cu un partid a cărui corectitudine să fie pusă la îndoială. Așadar, este de prevăzut ca la alegerile viitoare să se facă anumite alianțe, n-aș zice fuziuni, fuziuni sunt mai greu de realizat, și chiar dacă se vor realiza, vor fi de importanță disparentă în lumea noastră politică. Dar să se facă niște alianțe care ar avea valabilitate în timpul alegerilor și, mai cu seamă, valențe post electorale, pentru că dat fiind rezultatul care se prevede, sigur că va fi nevoie în viitor pentru constituirea unui guvern majoritar de niște susțineri din afara formației politice majoritare. Eu sper ca în ce ne privește pe noi, C.D. va realiza o majoritate relativă și va avea la îndemână formații corecte care să-i asigure majoritatea indispensabilă pentru guvernare.

8. *Vorbeați despre seriozitate și v-am ruga să comentați puternica penetrare a vulgarului, a violenței chiar în disputele și comportamentul unor oameni politici, știut fiind că, măcar din cât am citit eu, în tradiția parlamentară română n-a existat așa ceva.*

– Cine cercetează cu atenție istoria politică a României interbelice va fi impresionat de decența, de acuratețea și de comportarea ireproșabilă a factorilor politici care au activat în perioada respectivă. În orice caz, relațiile erau exemplificatoare pentru situația politică a momentului. La noi, au pătruns derbedeii în Parlament!

Eu nu fac o apreciere generală, sunt mulți oameni politici din toate formațiunile care răspund noțiunii de om civilizat. Am și eu prieteni politici chiar printre fruntașii guvernamentali și printre fruntașii opoziției, dar asta nu mă împiedică să constat că masele care au pătruns în Parlamentul României sunt așa de lipsite de cultură politică, de cei șapte ani de acasă și de atitudine civilizată, încât atitudinea lor a făcut înconjurul lumii. Nicăieri în Europa unde te învârți nu vei găsi oameni care să nu cunoască cel puțin anecdotic câteva scene năstrușnice desfășurate în Parlamentul României. Sigur că Parlamentul este un loc de dezbatere, este un loc de desfășurare a polemicii și de contradicție între tezele pe care le susține o formație sau alta. Asta nu implică însă înjurături de mamă și nu implică trivialități pe care nenorocitul ăsta de Parlament al României le-a auzit pentru prima dată cu ocazia sesiunilor parlamentare de acum. Căutați dumneavoastră dezbaterile parlamentare care apăreau în volumul trei al Monitorului Oficial dintre cele două războaie și veți găsi acolo dispute vehemente, veți găsi și dezbateri parlamentare, realitatea e că noi nu avem dezbateri parlamentare acum!

Înainte vreme erau niște parlamentari cu un limbaj strălucit, cu o intuiție deosebită, cu o promptitudine în reacție și cu o atitudine strălucitoare din punctul de vedere al ineditului cu care erau confruntați!

Avem figuri ilustre de parlamentari care sigur vor rămâne scriși în istorie. În locul acestora, ce a apărut în Parlamentul României? Niște mojici, niște mârlani – nu de toți vorbesc, doar unele exemple cunoscute care își fac de cap. Vorbesc mai ceva ca la ușa cortului!

În condițiile astea, nivelul Parlamentului se degradează și eforturile pe care le fac unii pentru a păstra o anumită decență sunt inoportune. În orice caz, mie îmi e așa de groază de limbajul parlamentar, încât fac tot posibilul să-l evit!

(Va urma)

Convulsiile procesului de acumulare economică în România anilor '70-'80

Acad. Emilian DOBRESCU

Studiile de istorie recentă admit că segmentul temporal vizat în titlu este nu doar important, ci și controversat, prin complexele sale implicații social-economice. El poate fi discutat din numeroase perspective. Cea adoptată în rândurile de față se rezumă la o concisă circumscriere a procesului menționat în parametrii dezbaterilor cu privire la fundamentele conceptuale și analitice ale utilizării resurselor nou create în societate. Firește, fără a se omite, ci dimpotrivă, posibila conexiune a acestora cu politicile dominante în acea perioadă.

1. Considerentele și modelele pe care le-am formulat în această chestiune (Dobrescu, 1969, 1971, 1972 a-c) au fost pe larg comentate în literatura vremii (a se vedea, de exemplu, intervențiile din revista de profil, *Probleme Economice,* numerele 2-6 și 10 din 1972, reluate în *Contribuții la dezbaterea problemelor teoretice ale economiei socialiste,* Editura Politică, 1974, pp. 139-201). În afara valențelor de ordin tehnic-metodologic ale acestor lucrări, evaluările de specialitate ca și diversele comentarii conjuncturale, exprimate atunci și ulterior, au reținut în mod special mesajul lor pro-acumulare.

Această opinie mi se cristalizase încă în cursul elaborării tezei de doctorat, adică la finele anilor '50 și începutul anilor '60. Ea se întemeia nu numai pe relația funcțională intrinsecă dintre mărimea capitalului productiv și dinamica avuției naționale, ci ținea cont și de realitățile țării noastre.

Ca tânăr economist – destul de bine informat cu privire la startul perioadei postbelice și firava redresare ce i-a urmat – admiteam că inițierea și susținerea pe termen lung a unui proces investițional intens era singura cale de modernizare autentică a României. Nu exista alternativă pentru reducerea decalajelor de dezvoltare, asistența externă putând avea un impact semnificativ, dar numai complementar. Istoria economică mondială stă mărturie.

1.1. În perioada discutată, politicile investiționale viguroase nici măcar nu constituiau excepții. Este relevantă statistica Băncii Mondiale (World Bank, 2015) privind raportul (în %) dintre acumularea brută de capital și produsul intern brut (PIB) în perioada 1961-1990, pentru 13 țări vest-europene, 3 state extra-europene dezvoltate, plus China și India (specificate în Tabelul 1). Din totalul celor 540 de estimări anuale (18 x 30), pentru 92 de cazuri lipsesc datele oficiale, iar restul de 448 se distribuie pe intervale conform graficului din Fig. 1.

În proporție covârșitoare, așadar, ratele de acumulare a capitalului (față de GDP) se plasează în segmentele 20-25% și 25-30%. Importantă este și ponderea ratelor de peste 30%. În Tabelul 1, seriile în cauză sunt compactate ca medii pe intervale cincinale (absența datelor primare este marcată prin simbolul *na*). România figurează cu informații pentru anii 1981 (36.2995%), 1982 (33.72285%) și 1990 (30.24828%).

1.2. De remarcat că încă din 1963-1964, în lucrări publicate, eu am pledat neechivoc pentru intensificarea procesului investițional ca unic suport solid al progresului României (Dobrescu, 1963, pp. 4-6; Dobrescu, 1964, pp. 254-258).

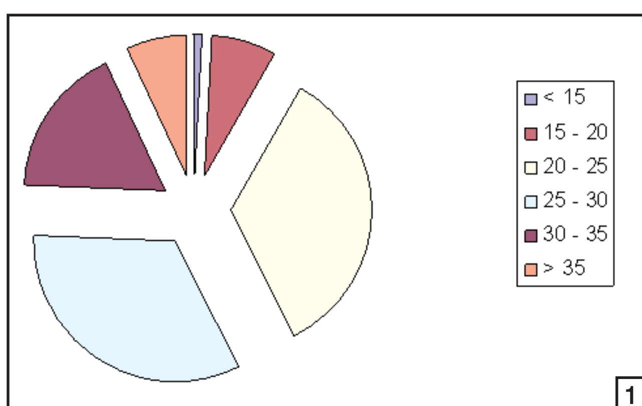
Rațiunile pentru care, după 1965, politica oficială a înclinat spre accelerarea dezvoltării economice puteau sau nu să aibă legătură (mai degrabă nu) cu aceste lucrări. Mi se pare deci evident că supozițiile (chiar insinuările) de a le reduce la statutul de simple „ecouri ale comandamentelor de partid" n-au acoperire. Respectivele „comandamente" au fost definite ca atare prin 1966-'67, în timp ce opiniile mele în acest domeniu erau prezente dinainte în circuitul de specialitate public.

Firește că, fiind convergente cu propriile mele convingeri, am susținut (inclusiv ca prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării, începând cu aprilie 1972) politicile care în acea perioadă își asumau explicit implementarea unor investiții masive în industriile extractive și manufacturiere, sistemul energetic național, infrastructura agricolă, rețeaua de transporturi și telecomunicații, refacerea fondului forestier, amenajarea bazinelor hidrografice, construcția de locuințe și edificii social-culturale. Realizate prin gigantice eforturi și cu prețul multor privațiuni, cele mai multe dintre aceste programe și-au validat utilitatea transgenerațională.

2. Acest trend – în principiu pozitiv – a înregistrat, de pe la mijlocul anilor '70, o alterare progresivă.

Denumirea țării	Codul oficial	Anii 1961-65	Anii 1966-70	Anii 1971-75	Anii 1976-80	Anii 1981-85	Anii 1986-90
Austria	AUT	na	31.19587	31.14882	28.71844	24.67944	25.4397
Belgia	BEL	na	29.7678	28.03172	26.6081	20.42151	21.66758
Germania	DEU	na	32.55158	28.37809	26.05578	23.59206	23.49612
Danemarca	DNK	na	25.79036	26.78236	24.21607	19.93179	22.38345
Spania	ESP	25.69967	28.16973	28.61503	25.20887	21.54224	24.58493
Finlanda	FIN	29.63856	27.31818	33.06672	28.10637	27.9077	28.80324
Franța	FRA	na	28.09896	27.35861	25.31658	22.2148	23.10306
Regatul Unit	GBR	20.33005	21.02027	23.63567	22.81223	19.833	22.90575
Grecia	GRC	53.31139	18.12099	41.23334	34.05816	29.41172	27.34162
Italia	ITA	23.14671	24.2475	25.03667	24.92588	23.1554	22.00602
Norvegia	NOR	31.57625	30.10457	33.50452	31.82295	26.12462	27.61756
Portugalia	PRT	na	28.05071	27.02895	30.21182	28.98648	27.39301
Suedia	SWE	28.21882	27.17587	29.9648	26.87523	24.27761	27.5184
Statele Unite	USA	23.1337	23.15309	22.72096	24.42375	24.03985	23.13952
Japonia	JPN	na	7.768907	35.72783	31.52618	28.86106	30.25536
Australia	AUS	31.40125	33.10404	29.727	26.89404	27.747	28.52943
China	CHN	22.10709	27.54488	33.47425	35.46502	34.85614	37.3339
India	IND	15.67066	15.27547	17.23263	19.06092	21.77919	23.74482

Tabelul 1. Formarea brută de capital, în % față de PIB (medii lineare ale datelor anuale)

Cauzele au fost, evident, multiple. Dat fiind subiectul prezentelor adnotări, semnalez aparte „ambiția obsesivă" a atingerii unei rate de acumulare pe ansamblul economiei de peste 33% din venitul național (determinat în sistemul contabil al producției materiale). Asocierea numelui meu cu acest deziderat ar fi cel puțin neprofesionistă.

Dându-mi totuși seama de o asemenea eventualitate, de la un moment dat, chiar în luările de poziție publice, am „strecurat", printre circumstanțialele ingrediente propagandistice ale vremii, formula „rata înaltă, *rațional dimensionată,* a acumulării" (țin să precizez că această expresie s-a conturat în discuțiile mele particulare cu profesorul Tudorel Postolache).

Și nu era vorba doar de o schimbare de sintagmă terminologică. În (Dobrescu, 1976) am argumentat pe larg (pp. 67-71) dependența nelineară a creșterii economice (ordonata planului) de rata acumulării (abscisa). Datele disponibile nu permiteau o aplicație econometrică conformă tuturor rigorilor statisticii matematice moderne. Mi-am permis totuși o estimare mono-factorială, forțând curba să treacă prin originea coordonatelor (deci cu intercept = 0), în baza supoziției economice că pentru o rată a acumulării nulă ar fi anti-intuitiv să acceptăm o eficiență a acesteia nenulă. A rezultat astfel regresia:

$$E = 2.98046 * k - 6.86314 * k^2$$

în care E reprezintă raportul dintre ritmul venitului național în prețuri constante, pe de o parte, și ponderea acumulării în venitul național, notată k, pe de alta.

Sigur că, din punctul de vedere al politicilor economice, cu adevărat important este nu nivelul ca atare al acumulării, ci efectul acesteia, adică ritmul venitului național, calculat ca produs al celor două mărimi implicate, respectiv $k * E$. Redau grafic (Fig. 2) simulările efectuate atât pentru E, cât și pentru $k * E$, în condițiile unor valori ale lui k cuprinse între 0 și 0.45; după 0.44 se intră deja în zona creșterii economice pauperizante nu doar relativ la resursele angajate în circuitul economic, ci de-a dreptul în formă absolută.

Se observă ușor că, pentru România acelei perioade, preferabilă era o rată de circa 28,9% (firește, la această valoare se poate ajunge și direct, aplicându-se algoritmul de rezolvare a unei parabole cu maxim). Cu oricâte rezerve ar fi privite aceste estimări, ele acreditau neambiguu – încă din anul 1976 – o politică de acumulare semnificativ mai atenuată decât „plafonul mult dorit".

3. Sigur că în activitatea practică de planificare mă străduiam să țin seama de simulările operate pe modelele econometrice disponibile. Echilibrele sectoriale erau testate și cu matricea Leontiev. Prima balanță input-output a României a fost elaborată cu datele anului 1970, beneficiind, la sugestia mea, de asistența metodologică a unor reputați experți din SUA (Dobrescu, 1970). Al doilea Seminar româno-american cu această tematică – Washington-Boston, aprilie 1970 – a fost onorat cu prezența a însuși fondatorului tehnicii – laureatul Nobel Wassily Leontiev. Până pe la mijlocul anilor '70, variantele de lucru ale planurilor – construite prin colaborarea iterativă a direcțiilor de specialitate din CSP, precum și a acestora cu ministerele, instituțiile de sinteză economică și organismele județene – se conformau în linii mari unor standarde de coerență computațională acceptabile.

Planurile propriu-zise – cele care deveneau legal obligatorii – rezultau însă din „altoirea", pe variantele de lucru avansate de CSP, a intervențiilor decidentului politic. Oarecum marginale la început, acestea s-au amplificat continuu, cu un impact distorsionant de substanță, îndeosebi după 1973-'74. Voluntarismul astfel instalat s-a manifestat în multe domenii, dar mai cu seamă prin forțarea programului investițional. Ca urmare, economia a derapat într-un important gap pozitiv, cu apariția și apoi cronicizarea unor dezechilibre tot mai greu de gestionat.

Conștient de urmări, dar cunoscând și inflexibilitatea opțiunilor conducerii politice, în vara anului 1978 am solicitat (invocând și unele probleme medicale) eliberarea mea din funcția deținută la CSP. Ceea ce s-a și întâmplat. Referitor la retragerea unor consilieri din cadrul Cancelariei CC PCR, fostul șef al acesteia notează în memoriile sale (Curticeanu, 2008, p. 187): „Mircea Malița, de pildă, a plecat pentru că era prea *futurist*, iar Ceaușescu prea mult un om al momentului; Emilian Dobrescu, pentru că l-au apucat insomniile și durerile de cap tot explicând în zadar raportul optim dintre fondul de dezvoltare și cel de consum."

Din păcate, perturbațiile provocate de exacerbarea frontului de investiții (ponderea lucrărilor neterminate crescând alarmant), augmentate și de cutremurul din 1977, dar mai ales de urmările celui de-al doilea șoc petrolier (care ne-a surprins în postura de importator net de hidrocarburi) au adus România în pragul falimentului valutar.

→

Istoria de lângă noi

La finele anului 1980, am prezentat conducerii politice un referat detaliat asupra situației balanței de plăți și datoriei externe, cu evaluările sumbre ce se conturau în această privință pe termen foarte scurt (câteva luni).

4. În cursul lunii martie 1981, mi s-a „indicat" să revin la CSP. Am condiționat acceptarea de clarificarea prealabilă a modificărilor majore care ar fi trebuit să aibă loc în politicile noastre macroeconomice. Deși mi s-a promis o discuție lămuritoare pe acest subiect, ea n-a mai avut loc și, la 26 martie 1981, mi s-a adus la cunoștință decretul de numire ca președinte al CSP.

După câteva luni de „coabitare" relativ calmă, presiunile asupra instituției de care răspundeam s-au intensificat copleșitor, mai toate vizând supralicitarea unei economii și așa serios fragilizate. Este drept că problemele se acutizau și din cauza vicierii tot mai extinse a actului de planificare ca atare.

Am enunțat o serie dintre aceste carențe, în modalitatea posibil de exprimat atunci – aceea de „autocritică", mai cu seamă că în cursul lunii noiembrie 1981, la o reuniune cu ministerele consacrată planului anual 1982, conducerea politică incriminase deja „manifestările de liberalism" din activitatea Comitetului de Stat al Planificării și a mea personal. Reproduc, din textul oficial depus Secretariatului, câteva pasaje din intervenția mea la Plenara comună a CC al PCR și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale din 25-26 noiembrie 1981:

– „Suntem încă tributari în mod excesiv opticilor cantitative asupra proceselor economice, care ne împiedică să situăm în centrul preocupărilor noastre rezolvarea problemelor calitative deosebit de complexe ce se pun în actuala etapă."

– „O altă gravă carență o constituie formalismul… Experiența a demonstrat că manifestarea cea mai dăunătoare a formalismului în munca de planificare o constituie echilibrarea scriptică, fără soluții certe, a balanțelor materiale și valorice, cu grele consecințe în execuția planului."

– „Ne preocupă și faptul că s-au înmulțit fenomenele de manipulare abuzivă a unor indicatori valorici."

Spre surprinderea mea, ample extrase din intervenție au fost incluse în relatarea publicată de cotidianul *Scânteia*.

5. Îmi era tot mai limpede necesitatea ca prevederile de bază ale planului cincinal 1981-1985 să fie redimensionate. Tentativele în această direcție au fost constant respinse, tensiunile dintre pozițiile tehnice ale CSP și conducerea politică devenind tot mai greu de conciliat. Întrucât nu mai aveam niciun dubiu că, fără o schimbare radicală a opțiunilor de dezvoltare, colapsul economiei românești este iminent, am recurs la ultima încercare ce-mi rămăsese la îndemână „din interiorul sistemului". La 16 iulie 1982 am înaintat, în nume strict personal și ca document olograf (ferind astfel de riscuri atât colaboratorii, cât și persoanele apropiate), un memoriu explicativ cu privire la ajustările ce se impuneau în configurarea proiecțiilor noastre macroeconomice. Ca referință concretă, am focalizat atenția asupra obiectivelor și parametrilor planului pe anul 1983, deja agreat la nivelul conducerii politice.

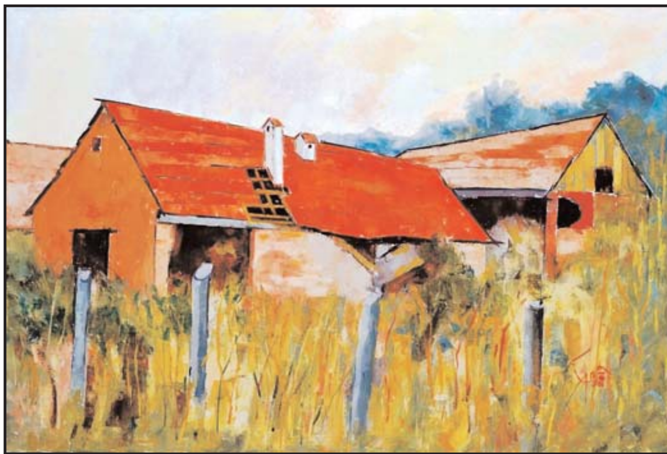
Textul acestui memoriu a intrat, după 1989, în arhiva documentară a „Comisiei (numite de Guvernul Petre Roman) pentru studierea și evaluarea fenomenelor de subminare a economiei naționale a României în perioada de dictatură". Principalele constatări au fost sintetizate în lucrarea coordonatorului acestei Comisii (Ionete, 1993), care, în Anexa 2, prezintă extrase din memoriu. Reiau întocmai câteva puncte, doar cu adăugirea unor sublinieri.

– „Incertitudinea unor resurse ale balanței energetice face necesară crearea unor rezerve... cu mult mai mari decât cele prevăzute în ultima variantă de plan. Astfel de rezerve nu pot fi constituite prin scăderea consumurilor specifice... În aceste condiții, *echilibrarea pe baze reale a balanței energetice impune reconsiderarea (în sensul reducerii) a unor sectoare energointensive."* (p. 207)

– „Datorită întârzierilor înregistrate în execuția și punerea în funcțiune a noilor capacități, la o serie de produse fizice importante nu poate fi asigurat nivelul prevăzut inițial în cincinal... Experiența din anii trecuți a demonstrat că *planificarea unor creșteri de producție fizică fără capacitățile necesare* și includerea lor în balanțele materiale nu numai că nu a exercitat un rol mobilizator în economie, ci, dimpotrivă, *a contribuit la dezorganizarea aprovizionării tehnico-materiale, cu efectele bine cunoscute."* (p. 207)

– „În unele sectoare persistă dificultăți de desfacere la export care – după toate studiile de conjunctură – se vor menține în continuare... Planificarea unor producții fără desfacere ar avea nu numai dezavantajul blocării unor resurse de materii prime și materiale, dar nici *nu ar stimula procesul de restructurare a sectoarelor respective, întreprinderile și centralele prevalându-se de prevederile planului pentru menținerea vechiului profil de fabricație*." (p. 207)

– *„Probleme deosebite se mențin în legătură cu metalurgia,* sector supus în continuare unei serioase crize care a generat mari disponibilități de capacități pe plan mondial. Astfel, în Piața Comună, gradul de utilizare a oțelăriilor a reprezentat în ultimii ani 60-63%; în doi ani, producția totală de oțel s-a redus în Statele Unite ale Americii cu 15 milioane tone și în Japonia cu peste 10 milioane tone. România dispune de capacități excedentare de prelucrare siderurgică… Datorită conjuncturii externe nefavorabile, prețurile actuale de export… nu acoperă costurile, uneori nici

chiar cheltuielile materiale. De aceea, *din motive nu numai energetice, ci și valutare, producția de oțel ar trebui menținută cel mult la nivelul anului 1982."* (pp. 207-208)

– „Aprovizionarea cu țiței din import va fi mult îngreunată din cauza *restanțelor la plăți pentru achizițiile precedente* (peste 1 miliard dolari în prezent). Pe de altă parte, corelația între prețul țițeiului și prețurile obtenabile la produsele derivate se anunță în continuare nefavorabilă importurilor de țiței. Ca urmare, ar fi indicat ca în planul pe 1983 *să se ia în calcul o livrare de țiței din import mai mică decât s-a prevăzut, cu reducerea corespunzătoare a cantității totale supuse prelucrării."* (p. 208)

– „Pentru capacitățile devenite disponibile, ca rezultat al diminuării producțiilor fizice fără bază materială sau fără desfacere asigurată, ar urma să se acționeze... pentru găsirea de parteneri externi în vederea realizării unor *operațiuni de prelucrare în lohn."* (p. 208)

– „În domeniul agriculturii... în analizele cu ministerul și județele s-au ridicat *multe probleme concrete privind suprafața arabilă* (raportarea statistică oficială consemna la 15 iunie a.c. un minus de circa 100 mii hectare), *asigurarea cu îngrășăminte chimice și pesticide și altele."* (p. 208)

– „Proiectul de plan prevede un volum de investiții de 259,7 miliarde lei – la nivelul fixat inițial în cincinal... În aceste condiții, *frontul de investiții nu s-ar restrânge, ci s-ar amplifica și mai mult, cu implicații serioase asupra eficienței economice în acest domeniu.* Rata acumulării în venitul național repartizat se prevede a fi de 29,5%. Dacă ținem seama că soldul activ al balanței comerciale și rezervele constituite în balanțele materiale reprezintă circa 9%, înseamnă că ponderea fondului de consum va putea fi de 61,5%..." (p. 208)

– „În legătură cu *soldul balanței comerciale* cuprins în proiectul de plan, este de reținut că acesta *se bazează pe un volum însemnat de produse fără desfacere asigurată sau fără capacități sigure de realizare..."* (p. 208)

– „Soluționarea problemelor menționate mai sus presupune *reducerea unor niveluri și ritmuri...* Experiența a demonstrat, de altfel, că *forțarea ritmurilor cantitative,* în condițiile unor deficite de materii prime și surse energetice, precum și ale lipsei de desfacere la unele produse, *determină scăderea eficienței economice, accentuarea dezechilibrelor în cadrul economiei naționale sau creșterea datoriei externe* (soluție absolut exclusă în împrejurările actuale), *cu consecințe și asupra nivelului de trai."* (p. 209)

Propunerile mele fiind brutal respinse, mi-am prezentat demisia, care – din cauza unor obligații externe anterior angajate – s-a formalizat abia în toamnă. În memoriile deja citate (Curticeanu, 2008, p. 285), momentul este consemnat după cum urmează: „Emilian Dobrescu (economist de valoare, om de mare caracter), pe când era președintele C.S.P., a încercat, printr-o scrisoare olografă, curajoasă și documentată, ce s-a aflat un timp în păstrarea mea, să-i reducă elanul (lui N. Ceaușescu, n.n.), dar a fost *rotit* de urgență..." Într-o recentă monografie (Dinu și Brateș, 2014, p. 299) se arată: „Memoriul a reprezentat o contestare deschisă, argumentată, a proiectului de plan pe anul 1983 pe care Ceaușescu personal îl aprobase. A fost un act temerar care a dus la *eliberarea* din funcție a autorului."

Închei, reproducând încă două referințe din teza de doctorat a lui Cornel Ban (2011):

– „For Ceausescu economic policy was one of his most important preoccupations and he therefore dominated the drafting of economic policy strategies and punished the bureaucrats who showed the slightest resistance. When leading chief planner Emilian Dobrescu voiced dissent in 1982, he was promptly sacked and transferred in research in a different institution." (p. 404)

– „In October 1982, Emilian Dobrescu, the most capable linear planner in the state bureaucracy, was fired over his opposition to Ceausescu's early debt repayment and austerity program." (p. 437)

Adnotările de mai sus s-au limitat la caracterizarea factuală a contextului și tensiunilor majore în care s-a derulat procesul acumulării în România anilor '70-'80, așa cum le-am perceput eu ca economist-practician. De aici provine și nota personală mai pronunțată decât într-un studiu propriu-zis asupra acestui proces. (București, decembrie 2016)

Referințe

Ban, C. (2011): *Neoliberalism in Translation. Economic Ideas and Reforms in Spain and Romania,* Dissertation directed by Ken Conca and Vladimir Tismaneanu: http://drum.lib.umd.edu/bitstream/1903/11456/1/Ban_umd_0117E_11923.pdf (Accessed May 2015).

Curticeanu, S (2008): *Mărturia unei istorii trăite – Imagini suprapuse,* Ed. Albatros, București, 2008.

Dinu, M. și M. Brates (2014): *Răzbunarea trecutului. Capitalismul în cinci luni postdecembriste*, Ed. Economică, București, 2014.

Dobrescu, E. (1963): „Aspecte ale corelației dintre creșterea productivității muncii și creșterea nivelului de trai", Academia Republicii Populare Române, Institutul de Cercetări Economice, *Probleme Economice,* XVI, Nr. 8, 1963, pp. 3-11.

Dobrescu, E. (1964): *Productivitatea muncii sociale,* Ed. Politică, București, 1964, 280 pag.

Dobrescu, E. (1969): „Teze privind optimizarea corelației dintre acumulare și consum", în *Contribuții la dezbaterea problemelor teoretice ale economiei socialiste,* Ed. Politică, București, 1969, pp. 175-213.

Dobrescu, E. (1970): „Inter-Branches Balance – An Instrument of Structural Analysis of Economy", *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research,* Nr. 4, 1970, pp. 27-51.

Dobrescu, E. (1971): *Corelația dintre acumulare și consum,* Ed. Politică, București, 1971, 214 pag.

Dobrescu, E. (1972a): „Modeli sootnosenia mejdu fondom nacoplenia i fondom potreblenia dlia prognoza razvitia rumânscoi economiki", *Revue Roumaine des Sciences Sociales,* 16, Nr. 1, 1972, pp. 93-109.

Dobrescu, E. (1972b): „On Modelling the Fundamental Correlation of the National Income Utilization", *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research,* 1972, Nr. 4, pp. 5-21.

Dobrescu, E. (1972c): „Cu privire la modelarea corelației fundamentale a utilizării venitului național", Academia Republicii Populare Române, Institutul de Cercetări Economice, *Probleme Economice,* XXV, Nr. 10, 1972, pp. 29-48.

Dobrescu, E. (1976): *Optimul economiei socialiste,* Ed. Politică, Bucuresti, 1976, 482 pag.

Ionete, C. (1993): *Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa explozivă,* Ed. Expert, București, 1993,

World Bank (2015): „Indicators"; http://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.TOTL.ZS (Accessed April 2015).

Istoria de lângă noi

Autenticitate în poezia carcerală

Marian NENCESCU

În cartea *Aiud însângerat* (ed. a II-a, definitivă, Piatra Neamț, Ed. Conta, 2009), fostul deținut politic Grigore Caraza relatează o secvență socială devenită, se pare, comună pentru universul carceral ce era România anilor '50: „În gara Aiud ne așteptau un număr mare de milițieni. Cum închisoarea nu avea mașini pentru transportul deținuților, am mers pe jos, de la gară, la pușcărie... Convoiul nostru arăta trist, dezolant." Scena amintește perfect de una dintre poeziile lui Radu Demetrescu Gyr (1905, Câmpulung Muscel – 1957, București): „Vineți, în amurgul citadin/ Zornăind sub bura de venin/ Poticniți în lanțuri și noroaie,/ Strâmbi de lanț, de burniță, de foame,/ Duceam boarfa noastră-ntr-o boccea/ În orașu-n care nu ne vrea/ Beat de aburi calzi, și de reclame" (versurile din acest studiu sunt extrase din antologiile *Șoim peste prăpastie,* Ed. Roza Vânturilor, 1990, și *Sângele temniței. Stigmate,* Ed. Vremea, 1988).

Din aceeași carte, reținem și episodul, halucinant, al pedepsei, în grup, a deținuților, din noaptea de 21/22 decembrie 1952, survenită în urma evadării a trei dintre condamnați: „Când am ieșit din schimb, de la poarta fabricii, la ușa Celularului, străjuiau, cot la cot, două cordoane de gardieni. Stăteau față în față, înarmați, care cu bâte, care cu bucăți de metal, scurtături de lemn ori ciomege. Odată cu înjurăturile, ne loveau sălbatic, unde nimereau. Doar câțiva am reușit să ne menținem pe picioare, până la ușa Celularului" (*ibidem*, p. 87). Între ei, autorul cărții și doi camarazi de celulă, Dumitru Oniga, „subinginer și poet", din Stupca lui Ciprian Porumbescu, și Dumitru Cristea, subinginer și el. „Dacă Oniga rămâne un erou al temniței și al credinței în Dumnezeu, Cristea a fost un adevărat martir", conchide Grigore Caraza. Aprecierile se referă, în special, la calitatea lui Dumitru Cristea de „salvator prin memorie" al poeziilor lui Radu Gyr, pe care le-a memorat și le-a transcris, după eliberarea din detenție, suferind, pentru acest gest de curaj, încă o condamnare, la fel ca și Grigore Caraza.

Amănunte despre acest caz unic de devotament literar extrem găsim în romanul „puzzle" al lui Ioan Barbu, *Vulturul albastru* (Râmnicu Vâlcea, Ed. Antim Ivireanul, 2013), parte din *epopeea* epică *Moartea roșie,* în curs de elaborare, unde Dumitru Cristea (1927-2000) devine erou literar. La Aiud, Dumitru Cristea are parte de o „pată luminoasă", cum spune biograful său, având privilegiul de a-l vedea, ce-i drept, de la depărtare, pe idolul său, Radu Gyr: „M-au băgat în Secția a doua, într-o celulă care avea ferestrele spre manejul de plimbare al deținuților. Rând pe rând, eram scoși din celule și plimbați acolo, cu lanțuri de picioare. Aud, deodată: – Uite-l pe poet! Ce să văd? Un spectacol care mi-a produs greață: un bătrân cocârjat, slab ca o scoabă, o țâră de om, care abia se mișca pe picioare. Gardianul l-a lovit cu o cravașă. Ca fulgerat, bătrânul a căzut la pământ. Am închis ochii de durere... " (*op. cit.*, p. 39).

Curând, Dumitru Cristea se decide să adune și să memoreze versurile lui Gyr: „Dacă se duce cu ele în mormânt? Dacă pierdem o comoară. Cam astea îmi erau gândurile" (*ibidem*, p. 40) și adaugă, *auctorial,* Ioan Barbu, folosindu-se de vocea „eroului" său: „Deși nu-l cunoștea personal, Radu Gyr devenise maestrul său liric". Notate pe hârtia grosolană a sacilor de ciment, ascunse în locuri neștiute de gardieni, memorate, poeziile lui Radu Gyr, „agonisite" astfel, erau o „mare avere", la constituirea căreia au participat generații de deținuți, care și le comunicau reciproc. După eliberare, „Mitică" Cristea transcrie poeziile, din memorie, pe trei *Caiete,* grupându-le în 3 cicluri, intitulate de el *Jar de spini, Poezii erotice* și *Reflexii amare* (ultimul finalizat la un sanatoriu de lângă Constanța, unde fusese internat cu pleurezie). Purtate în sân, folosite drept pernă, *Caietele* sunt înmânate, într-un târziu, unui alt fost deținut politic, Costică (Constantin) Neicu, profesor de profesie, fost colaborator la *Universul* lui Stelian Popescu: „Am aici niște comori, pe care nu vreau să le pierd... Ține tu Caietele astea, ascunde-le, nici pământul să nu te știe... Sunt poeziile din închisoare ale lui Radu Gyr, *mai valoroase ca aurul"* (*op. cit.*, p. 64).

Despre acest gest de altruism literar, scos postum la lumină, publicistul Constantin Mustață, primul editor al *Caietelor,* ce vor apărea la Editura Marineasa, din Timișoara, în 3 volume, reintitulate *Sângele temniței* (balade), 1992, *Stigmate,* 1993, și *Lirica* (*Poezia orală*), 1994, ne spune că „Nici Radu Gyr n-avea să știe că acest om, dar și alți memoratori, chiar dacă nu la fel de prodigioși, au învățat pe de rost atâtea poezii (aproape 300, n.a.) care, peste ani, aveau să vadă lumina tiparului... și să reintre în circuitul cultural", estompând parcă melopeea tristă a *„Clopotelor din Aiud/* Cu ison de mugur crud/ Din calvarul meu zălud/ De opt ani vă tot aud.../ N-am hulit, și n-am ucis/ Am râvnit un ciob de vis/ Cu splendori de antimis/ Și de-aceea lotru mi-s".

Desigur, această poveste de viață, ce face parte din categoria evenimentelor „ce nu trebuie uitate niciodată", nu ne oferă și o justificare asupra a ceea ce s-ar numi „motivația etică a istoriei victimelor", cum o numea Paul Ricoeur în cartea sa *Temps et recit/Timp și povestire* (1983). Există, susține Ricoeur, o veritabilă dihotomie între povestea propriu-zisă și răspunsul ei emoțional, câtă vreme, șocați de oroare, abia ne silim să o înțelegem, necum să o plângem.

În mod fericit, în cazul lui Dumitru Cristea (și nu e singurul în această situație care a reușit să aducă mărturie despre sumbra „sărbătoare punitivă" ce se practica în „laboratoarele diavolului" de la Pitești, Aiud, Tg. Ocna, Sighet, Jilava, Miercurea-Ciuc și alte locuri de tristă amintire), n-a funcționat „principiul maculării", după care toți deținuții trebuiau să fie „clonați ideologic", ca într-un veritabil experiment de transformare a omului în anti-om.

Referindu-se la o anume *filosofie* a detenției (momentul când condamnatul încearcă să descopere și să creeze o realitate-substitut, alta decât cea din afară), Adrian Marino, la rândul său deținut și memorialist al detenției, vorbește despre o „trucare eroizantă", sau o „înfrumusețare emfatică" a faptelor. Nu e cazul, din fericire, al deținuților care au adoptat soluția credinței, adaptând universul concentraționar la un tipar arhetipic, trăit mental de aceștia. Acest model al *revelației credinței,* survenită „în hrube și genuni", hrănită dintr-o iubire creștinească nativă și trăită *în relație* și comuniune (*agapé*), cu camarazii de celulă, s-a dovedit, în timp, cea mai puternică formă de rezistență spirituală cunoscută până azi, superioară unor modele practicate în spațiul rusesc și ex-sovietic, de genul *soluției* Soljenițîn (de izolare totală față de aparatul represiv) sau *soluției* Zinoviev (de a juca rolul prostului, al neadaptatului la sistem), în vreme ce *revolta* în cadrul infernului concentraționar era cvasi-inexistentă.

Așadar, *divinul* și *poezia* și, în multe cazuri, *exercițiul memoriei* constituie motivația lăuntrică a celor, destul de mulți, judecând după amploarea antologiilor recent publicate (una dintre ele, subintitulată „antologia poeziilor care au făcut închisoare", a apărut în 2016, sub egida Fundației Culturale Memoria, în redactarea lui Ilie Popa – *Antologia liricii de detenție anticomunistă, din spațiul românesc*), ce au sfidat teroarea și au creat o veritabilă literatură originală în pușcării.

În condiții extreme, asaltați de foame, frică, bătaie și frig, deținuții, majoritatea de alte meserii decât cea literară, au găsit în scris (gest substituit adesea prin compunerea *mentală* a textelor), nu atât un mod compensatoriu de evadare tăcută, cât o apropiere de *divin,* o expunere a *răului* (identificat adesea prin *celălalt,* gardianul, anchetatorul etc.) și o protejare a eu-lui (suferind, abandonat). Au scris, așadar, poezii, creatori naționali, ori „simpli versuitori", cum s-au autointitulat cu modestie unii dintre ei, folosind drept suport cartoane de ambalaj sau cutii de medicamente, talpa de cauciuc a bocancilor, săpunul sau smoala, iar drept cerneală „hipermanganatul pe care ni-l dădeau pentru ciuperci și infecții" (Lena Constante, *Evadarea tăcută,* București, Ed. Florile dalbe, 1995, p. 207).

Scrisă în condiții excepționale, poezia carcerală românească are cel mult înrâuriri (în cazul lui Gyr, cu preponderență) cu *doina* și *balada*, fiind o expresie echivalentă cu *lirismul pur,* așa cum îl definea poetul într-un eseu publicat în *Gândirea* (nr. 4, 1938), intitulat chiar *Baladă și eroism.* Iscată dintr-un conflict dramatic, balada recompune, în dinamica sa epică, ceva din pathosul neamului, exprimând sensibilitatea și *amintirile* sale. În accepția lui Gyr, *trei* sunt elementele ce alcătuiesc *sistemul solar* al seninătății lăuntrice românești, asigurând *revelarea luminozității:* latinismul, eroismul mistic și fondul tracic. Desigur, această interpretare, tributară concepției lui Crainic însuși, dar și a lui Dan Botta, nu trebuie identificată *ad-litteram* în creația carcerală a lui Radu Gyr. Există suficientă suferință ascunsă în poema *Cântărețul răzvrătit* (o replică, peste vreme, la *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane,* ce i-a sporit numărul detențiilor, la patru): „Făcuse-un cântec aspru și zbârcit/ Ca o spinare de mistreț, roșcată/ Un cântec pentru munți, pentru granit/ Și pentru țara lui însângerată/ L-au prins pe răzvrătitul cântăreț/ Și l-au zvârlit în ocnă și ocară.../ Dar cântul lui, gol și pădureț/ Precum un sfânt, umbla desculț prin țară..."

Compuse homerian, „fără hârtie și condei", versurile lui Crainic din *Șoim peste prăpastie* (titlu ce sugerează spiritul liber, desprins de constrângerile tragice ale vieții), sunt „rugăciuni", izvorâte din dezamăgire, frustrare și umilință: „Am fost făcut să n-am/ Pe-acest pământ nimic.../ M-am îndârjit să lupt/ Și pentru asta fac/ Osânda cea mai grea/ Nici zdreanța-n care zac, nu e a mea..." Nici *Unde sunt cei ce nu mai sunt* nu este o meditație asupra morții, cât un anume mod de a identifica cunoașterea, printr-o viziune creștină. Moartea nu înspăimântă, câtă vreme avem deschis viitorul, prin ce lăsăm în urmă: „Cea mai frumoasă moarte de pe lume/ E să trăiești de-a pururi prin urmași".

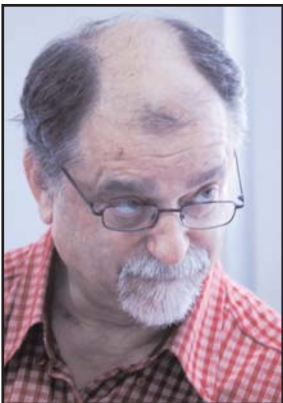
Pe aceeași linie ideatică se plasează și Radu Gyr, poet ce exacerbează *putridul, fetidul și elementul cangrenal,* proiectând, parcă la nivel cosmic, obsesia mirosului: „Ssst! Domnii medici intră în sălile dealături/ Chiștocurile supte fug sub pături/ Surd, mormăind, se pleacă severele halate/ Peste puroaie scurse și cărnuri îngălate/ Bolnavii-și sug obrazul, gem lung și fiecare/ În vorbe stinse spune că-l doare rău și moare/ Și toți tușesc și scuipă, cu spasme de jivine/ Dom doftor să nu creadă, că s-au făcut mai bine..." Există un Dumnezeu al urii și altul al mântuirii. *Iisus în celulă* e poemul eliberării deținutului de povara osândei. Descoperind stigmatele mântuirii, Gyr proiectează detenția ca pe o răstignire: „– Unde ești, Doamne, am urlat la zăbrele/ Din lună venea fum de cățui/ M-am pipăit și pe mâinile mele/ Am găsit urmele cuielor Lui". Sufocant, închis, lipsit de speranță, universul carceral al lui Radu Gyr invadează lumea reală, umplând de scârbă universul.

Regăsim în *oribilul* poeziei carcerale secvențe copioase de *trivial,* de la vulgar la sordid și de la brutal la impudic, și chiar obscen ori lasciv. Caracteristica nu este aceasta, ci impersonalizarea torturii și superpersonalizarea corpului celui torturat. Poezia carcerală, în accepția autohtonă, este, în acest caz, însăși negarea ideii de damnare, recuperarea spiritului prin creație și salvarea deținutului prin magia cuvântului zgâriat pe pereții celulei sau pe perisabilele bucăți de săpun. Cu cât *oribilul* capătă dimensiuni mai apocaliptice, cu atât demascarea lui este o formă de *igienă morală.*

M.N. Rusu - 80

Lucian COSTACHE

Nu îl cunoșteam personal pe M.N. Rusu. Citeam însă pe ofertele informaționale ale Internetului despre activitatea scriitoricească, obștească, jurnalistică, într-un cuvânt, culturală a domniei sale, mai ales în colectivitatea românească din New York, a revistei *Gracious Light* (*Lumină Lină*), alături de numeroase alte personalități ale culturii române din diaspora românească din Statele Unite ale Americii, în deplină comuniune cu activitatea cărturărească din țară și de oriunde din lume, în dorința manifestată constant pentru afirmarea spiritualității românești. Așa aflam noutăți referitoare la eforturile acestei comunități de a impune în conștiința contemporanilor valori românești dintotdeauna, istorice, dar și a unor valori actuale care-și caută drumul meritat în abundența de informații cotidiene. Așa am putut constata cât de vie este flacăra românismului autentic, nesforăitor și nepolitizat, căutând acel filon nefalsificat al spiritualității noastre în multitudinea și diversitatea de direcții și tendințe culturale actuale.

Pe la începutul anului 2015, am primit de la M.N. Rusu un volum de poezii cu totul originale și neașteptate, *Oamenii din lande* de George Dan, cu o dedicație și un autograf al criticului. M-am hotărât atunci, atras de farmecul și ineditul acestei poezii redescoperite, să scriu un articol ce urma să fie publicat în revista *Curtea de la Argeș*. A fost prima întâlnire „directă" cu M.N. Rusu. Scriam atunci la începutul articolului *MOLDOVA. Cultura – Restitutio in integrum. George Dan: Oamenii din lande:* „Istoria literară produce uneori surprize bulversante, ca să folosim un cuvânt al lui Vladimir Udrescu, cel care face o analiză în oglindă (cei drept, deformatoare, comentând poezia cu dublă fațetă a poetului George Dan, în *Bucureștiul literar și artistic,* anul II, nr. 10, octombrie, 2012, la apariția volumului *Oamenii din lande*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011), carte lansată la Târgul de Carte Bookfest, București, 2012, și prezentată, de asemenea, publicului la Târgul de Carte Gaudeamus din 2014. Surpriza venea mai ales din cele patru decenii de posteritate a acestei remarcabile cărți de poezie, rămasă, aproape miraculos în arhiva redutabilului critic și istoric literar M.(ircea) N.(icolae) Rusu, cel care semnează și prefața cărții (New York, noiembrie 2011), mai mult decât edificatoare, bine structurată și evident de fermă și directă atitudine față de un destin literar, dacă nu distrus, cu siguranță pervertit, derogat de la menirea și talentul cu care se putea afirma, dacă ideologia agresivă și deformatoare a regimului comunist-bolșevic nu i-ar fi zdrobit șansa unei libere cariere literare.

M. N. Rusu, cel care îngrijește ediția (apărută în condiții grafice de excepție, cu facsimilarea deopotrivă a manuscrisului și cu o *Notă asupra ediției* semnată de Daniela Mariano) aducea în atenția cititorilor de azi o carte rămasă în manuscris timp de 65 de ani. Devotatul critic (...) și-a făcut un titlu de glorie încercând să redea literaturii române valori «furate» de asaltul «la baionetă» și exilată prin închisori de către „proletcultismul în floare" al anilor de după Războiul celor două ideologii ucigașe, *fascismul* și *comunismul.* (…) În prefața volumului, *Odiseea unui manuscris regăsit,* criticul evocă întâlnirea cu George Dan, autorul *Oamenilor din lande,* în contextul anilor '60, fiind, în acea vreme, redactor și cronicar literar al revistei *Luceafărul,* când îl cunoaște personal pe autor. Intrând în odaia redacției, după câteva propoziții protocolare, George Dan «fără multă explicație, îmi pune în brațe un caiet-manuscris datat, observ fugitiv, 1947» (prefața: *Odiseea unui manuscris regăsit,* p. 7) – aflăm din mărturisirea (emoționantă, și emoțională!) a distinsului M.N. Rusu. Tot din acest cuvânt de început aflăm că, profitând de o anumită deschidere (?) ideologică a sistemului, se dorea realizarea unui *Dicționar al premiilor literare românești,* idee susținută prin anii '60 la revista *Cronica*, din Iași, cu dorința expresă prin care M.N. Rusu încerca «o modalitate prin care să reamintească confraților de toate vârstele titluri de cărți și autori despre care se scria prea puțin sau deloc». Din păcate, Dicționarul a fost «stopat», iar motivele nu trebuie căutate, pentru că ele fac parte din însuși felul de a funcționa al oricărei forme de totalitarism. Ar fi fost, totuși, un prilej de a-i aduce în prezent și a recupera memoria unor scriitori măcar «premiați»: Constant Tonegaru (vol. *Plantații* – Premiul Fundațiilor Regale, 1945), Geo Dumitrescu (*Libertatea de a trage cu pușca*), Mihail Grama (*Decor penitent*), Mircea Popovici (*Izobare*), Gheorghe Chivu (*Zumbe*), Ion Caraion (*Omul profilat pe cer* – 1945), Ben Corlaciu (*Manifest liric*), Victor Torynopol (*Cartea de sânge, pâine și cocs*), Ion Frunzetti (*Maree*), Mihail Cosma (*Pâinea Pădurii*), Ioan Cutava (*Cerc Vicios*), Margareta Dorian (*Ierbar*), Al. Lungu (*Ora 25*) – 1945-1946 – Premii ale Editurii Forum.

George Dan va fi și el distins cu Premiul pentru poezie Ion Minulescu, tot sub auspiciile Fundațiilor Regale, în juriu fiind numai personalități literare de prim-rang: Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, Perpessicius, Camil Petrescu și Petru Comarnescu. Cartea – *Oamenii din lande* –, deși pregătită pentru editare, va rămâne în manuscris mai bine de 65 de ani!"

Și încheiam astfel:

„Crezul neîntinat al poetului rămâne însă ferm: *Prin Dumnezeul negru ca o mină/ credința mea-i explozie, lumină.* Poemul final se numește *Cortina,* cu sugestia că poezia devine o scenă cu un singur actor care ne pune în față propriile trăiri, suferințe sublimate în versuri, adică în cuvinte, și cu un auditoriu, precizat încă de la început, căruia i se adresează și acordul final – volumul se deschide cu poezia *Celorlați* și se închide lăsând *Cortina* spectacolului poetic, spectacolului poeziei, amplificând un mesaj poate optimist ori, poate, ca ultimă victimă, al poetului însuși: *Pentru crima de-a fi iubit*

prea mult omul,/ nu mă veți spânzura mai presus decât pomul. E, și aceasta, o restituire! Pe care M.N. Rusu și Editura Eikon o pun la dispoziția cititorilor, cu încheierea pilduitoare a criticului: *Cărțile și Premiile lor aveau să fie ultimele redute și baraje ridicate de tinerii poeți și scriitori ai momentului în fața apelor invadatoare ale dogmatismului stalinist. Dar, cu toate acestea, strigătul de sirenă al poetului și marinarului George Dan, tras împotriva «tempestelor» din publicistică și literatură, se mai aude și astăzi, mai ales astăzi, prin* Oamenii din lande."

Am citat mai larg, pentru că datele consemnate aici rezumă atitudinea față de literatură, față de istorie a domnului M.N. Rusu, dovedind o conștiință mereu activă pentru care libertatea nu e un simplu cuvânt!

Venind în țară, am avut ocazia să îl cunosc personal pe acest om inimos, cărturar cu vocație, plăcut la vorbă și la vedere. Invitat de și împreună cu domnul academician Gheorghe Păun, l-am vizitat la Brașov, în apartamentul cu două odăi mari aflate la etajul I al unei clădiri cu un singur etaj, cu o curte mică „păzită" de un câine mare și cumsecade. Cele două camere erau ticsite cu cărți așezate în corpuri de bibliotecă cu aer interbelic, dar și pe mese, pe scaune, pe lada unui recamier, peste tot. Locatarul era îngrijorat de soarta cărților pe care nu avea cum să le ia în State și căuta o soluție de a le găsi un proprietar care să le prețuiască și să aibă grijă de ele. Am primit de la domnia sa câteva manuscrise aparținând lui Nicolae Crevedia, nepublicate, despre Arghezi, Eugen Lovinescu și Gib Mihăiescu și câteva file copiate dintr-un dosar al Curții de Casație și Justiție din București, din 1920, cu scrisul și semnăturile lui Urmuz, cel născut la Curtea de Argeș, grefier pe vremea aceea la instituția citată. Am admirat, de asemenea, câteva manuscrise originale, aparținând neomodernistului Nichita Stănescu și o mulțime de cărți cu autograful autorilor.

M-a surprins generozitatea domnului M.N. Rusu care mi-a oferit o acuarelă a pictorului Garabet Salgian (semnată *G. Salgian '92*), pe spatele căreia a scris: „Confratelui Lucian Costache, în amintirea marelui pictor armean Garabet Salgian de la New York, aflat în postumitate. Cu prietenie și sănătate, M.N. Rusu – Brașov, 23 Oct. 2016." Apoi am fost invitați la un restaurant unde s-a cerut „cea mai bună ciorbă de burtă din lume". Volubil, generos în cuvinte și cu amintiri românești, domnul M.N. Rusu ne-a vorbit despre activitatea sa din America, de prietenii și colaboratorii de acolo, despre părintele Theodor Damian, despre păstrătorii și animatorii spiritului românesc în orașul de peste ocean și, cu mare dragoste și mândrie, despre familie. La puțin timp după aceea, revista *Lumină Lină* a publicat un articol al subsemnatului despre creația eminesciană – aceasta fiind o preocupare constantă a lui M.N. Rusu, dar și a publicației newyorkeze în general. S-a arătat foarte interesat de revista *Curtea de la Argeș* și de eventuale colaborări.

Ne-am despărțit cu bucuria de a cunoaște pe viu o personalitate a culturii române, un om cu plăcere vădită de a discuta despre literatură, despre cărți, despre arte în general, dar și despre patrie, cu acea cumințenie reflexivă și profundă a ardelenilor, dar și cu dorința de a ne transmite, într-un timp limitat, impresii, gânduri, amintiri, legături parcă neștiute între generații și oamenii din locuri de departe și de aproape, despre viața de zi cu zi, despre îngrijorări și speranțe, despre sănătate și viață. A fost o mare onoare și o plăcere nedisimulată de a petrece ceva timp alături de cele două redutabile personalități ale culturii române.

Scorpion, de zodie, ceea ce înseamnă tenacitate, curaj și spirit al adevărului până la sacrificiu, dar și intransigentă ori înțelepciune față de minciună, prostie și lene, și înțelegere pentru cei neajutorați, Mircea Nicolae Rusu împlinea peste numai cinci zile 78 de ani. Astăzi e octogenar, vârstă bogată și recunoscătoare. Evenimente neprevăzute au făcut ca să nu scriem la timpul mai potrivit un articol despre acest *Senior al Culturii Române.* Să vorbești de bine despre un astfel de om nu e însă niciodată târziu și lumea literară nu a întârziat să transmită felicitările necesare. O facem și noi acum, dorindu-i sănătate și dragostea celor apropiați!

M.N. Rusu s-a născut la 28 octombrie 1938, la Brașov.

Este critic și istoric literar român, jurnalist.

A făcut studiile elementare la Brașov (1945-1952). A studiat la Liceul Andrei Șaguna (1953-1954), apoi la Școala Medie Tehnică de Motoare Auto-aero din București (1953-1954), transferându-se la Liceul de Aviație al Ministerului Forțelor Armate, unde era deja angajat. În anul 1964 devine licențiat al Facultății de Filosofie a Universității din București, secția de filosofie generală și ziaristică.

→

Seniori ai culturii

Debutează în ziarul ***Drum nou*** din Braşov (1962), cu reportaje, recenzii şi cronici de film. Îşi câştigă de tânăr existenţa, lucrând, pe rând, ca muncitor, magazioner, proiectant şi constructor în domeniul aviaţiei la Braşov, coleg de atelier cu Ludovic Spiess; apoi a fost instructor de aeromodele la Palatul Pionierilor din Braşov, funcţionar al Uniunii Scriitorilor, la Bucureşti (1964-1965), tehnoredactor, redactor la Secţia de critică, unde, mai târziu a devenit şef al respectivei secţii a revistei *Luceafărul* (1966-1968). În 1983 este dat afară din presă „de Eugen Florescu şi colaboratorii lui, pentru curajul de a refuza să scrie articole festiviste şi omagiale" (Nicolas Buda).

Debutează editorial în 1969 cu volumul *Utopica.* Intră la *Săptămâna,* unde susţine rubrica de istorie literară. Conduce cenaclul literar al revistei *Amfiteatru* (1972-1983). Semnează alte studii şi cronici în revistele *Luceafărul, Viaţa studenţească* şi *Amfiteatru.* Din 1992 se stabileşte în Statele Unite unde va fi redactorul-şef al revistei de cultură şi spiritualitate românească *Lumină Lină* (*Gracious Light*) din New York. Aici publică numeroase reportaje, eseuri, unele traduse şi în limba engleză. De asemenea, semnează prefeţe la volume de Silvia Cinca şi Cristian Petru Bălan.

Sub îngrijirea şi atenta coordonare a scriitoarei şi traducătoarei Veronica Bârlădeanu din Bucureşti, Editura Ramura de Măslin a publicat, în decembrie 2010, „volumul-surpriză" (cum îl numeşte Nicolas Buda) *Cu… şi despre M.N. Rusu.* Volumul – continuă autorul articolului – „pregătit de-a lungul mai multor ani de muncă editorială intensă, într-o totală discreţie, a ajuns în mâinile iubitorilor de carte şi literatură, de la Cenaclul Mihai Eminescu din New York, la mijlocul lunii decembrie 2010. Între acoladele unui moment de rară emoţie pentru criticul şi istoricul M.N. Rusu, cartea a fost prezentată şi discutată la ultima întâlnire, pe anul 2010, a cenaclului. *Cu… şi despre M.N. Rusu* este – aşa cum mărturisea autoarea cărţii – «un semnal, sau poate o semnalare, socotind că restituirea cuvenită în toata dimensiunea ei trebuie să o facă istoricii literari şi istoria literaturii»".

Consemnăm şi noi rodul unei activităţi de ziarist şi reporter – pe care M.N. Rusu a avut-o timp de peste cincizeci şi cinci de ani, în România şi, mai apoi, în Statele Unite ale Americii. Volumul Veronicăi Bârlădeanu „definea pasiunea unui jurnalist care s-a implicat în istoria literaturii române într-unul din momentele cele mai delicate ale acesteia: perioada regimului comunist". Ireconciliant faţă de dogmatismul politic aplicat, refuzul de a se conforma „indicaţiilor preţioase" l-a scos „din sfera servilismului de partid, într-un ricoşeu cu efect de bumerang. A preferat să exploreze, ca un exilat *extra muros*, conurile de umbră ale istoriei literare, dând la iveală nume şi fapte de o importanţă extremă pentru cultura română". Să amintim: *Eminescu – omul enigmatic, Religie şi doctrină sau intrarea în templul naturii, Mihail Sadoveanu şi unirea Basarabiei cu patria-mamă, Pentru o istorie a fotografiei în România: Alexandru Bella la Londra, Mateiu I. Caragiale şi crearea biroului de Presă al României Mari, Unirea Principatelor, aflată în manuscrisele lui Dimitrie Ciocârlia-Matila, Diversitatea cărţii, Istoria lui Del Chearo, Lucian Blaga, inedit – Jurnal vienez, Urmuz şi istoria arhitecturii româneşti, Eminescu şi spaţiul mioritic* etc. De aceeaşi importanţă este şi publicarea în revista *Lumină Lină* (nr. 2, 3; 1998) a unor texte inedite ale lui Nichita Stănescu: *Nichita Stănescu către M.N. Rusu,* respectiv, *Nichita Stănescu către Gabriela Melinescu.*

Cu ocazia lansării acestei cărţi la New York, preotul-poet Theodor Damian preciza că „Volumul, în afară că publică toate referinţele la M.N. Rusu din dicţionarele şi istoriile literaturii române de până acum..., menţionează şi prezenţa acestuia în revista *Lumină Lină* de la New York… Toate aceste referinţe scot în evidenţă bogăţia aportului său cultural, pe cât de intens în ţară, pe atât de intens în diaspora, la crearea culturii române şi nu numai, ci şi la menţinerea spiritului nostru românesc în America."

A publicat în marile reviste literare ale vremii: *Luceafărul, Viaţa Studenţească, Amfiteatru, Săptămâna, România Literară, Viaţa Capitalei, Almanahul Coresi, Braşovul Cultural şi Artistic, Manuscriptum, Dialog, Astra, Caiete de Literatură, Cronica* etc.

Aderăm şi noi la primul titlu din volumul Veronicăi Bârlădeanu, intitulat *Un nume demn de respect,* aşa cum l-am cunoscut şi eu, plin de acea modestie pe care ţi-o dă conştiinţa unei cariere lipsite de ostentaţia orgoliului gratuit, ci cu o vocaţie naturală şi împlinită, de la înălţimea senioriei octogenare. *Utopica,* prima carte de autor a lui M.N. Rusu, aşa cum e pentru fiecare primul născut, rămâne poate şi cea mai frumoasă, dacă nu şi cea mai iubită, pentru că „pe de o parte, este un mister, iar pe de altă parte, este o înţelegere anume a lui, contra-culturală, despre rolul unui critic literar într-o cultură naţională… Ceea ce a scris el a rămas, se vede şi va fi acolo pentru totdeauna" (Theodor Damian).

M.N. Rusu nu este numai critic şi istoric literar, a fost şi este, deopotrivă, un important jurnalist; şi, pentru această profesie, uneori epuizantă şi cu riscuri, a făcut tot ceea ce ea implică, de la scrierea de articole, la munca de redacţie, la activitatea de editare, de tipărire şi distribuţie. Ca jurnalist, nu a fost un nonconformist pătimaş şi subiectiv, ci un om cu atitudine, reflexiv, cu principii ferme şi coloană vertebrală. El nu şi-a pus condeiul în slujba cuiva, ci în slujba adevărului în care a crezut şi a frumosului pe care l-a cultivat.

Participarea activă la evenimentele ocazionate de aniversările şi comemorările dedicate marelui Eminescu este un aspect definitoriu pentru acest *Senior al Culturii Române.* Poţi fi de acord sau nu cu opiniile unui critic, mai ales atunci când e vorba de un scriitor cu o operă atât de întinsă şi de valoroasă ca a poetului nostru, cu sute de mii de pagini de valorificare a operei sale, cu nuanţe, contradicţii şi aprecieri entuziaste, cu „zeloşi şi detractori", ca să folosim o formulare a academicia-nului Eugen Simion –, dar nu poţi să nu constaţi bucuria cu care M.N. Rusu vorbeşte şi scrie despre acest mare scriitor al literaturii universale – Mihai Eminescu. Participarea, în fiecare an, la Simpozionul anual Mihai Eminescu (în 2019 la a XXVI-a ediţie, organizat de Academia Oamenilor de Ştiinţă din România, filiala U.S.A., Institutul Român de Teologie şi Spiritualitate Ortodoxă New York, în colaborare cu Societatea Română Creştină „Dorul", activând în metropola americană din 1903, şi, desigur, cu Cenaclul „Mihai Eminescu", o prezenţă vie în arealul cultural românesc al metropolei, cu revista lui *Lumină Lină*) este, de asemenea, de evidenţiat.

Între altele, amintim că la Simpozionul din 2017, M.N. Rusu a dezvoltat tema *Secvenţe eminesciene: Regele Carol al II-lea, Ludovic Dauş şi generalul Dombrowski,* prezentând contextul cultural în care regele României încuraja publicarea de cărţi prin fundaţia ce îi purta numele. Cu ocazia împlinirii în iunie 1939 a 50 de ani de la moartea lui Eminescu, primarul general al capitalei propunea ca ediţia omagială, cu 5000 de exemplare puse în vânzare, să fie dublată de o nouă ediţie, care a ieşit în 2 septembrie 1939. Noile 5000 exemplare au fost numerotate în continuare, ajungându-se la cifra de 10.000 volume cu poezii eminesciene. Prefaţa a fost scrisă de Ludovic Dauş, iar ornarea cărţii s-a făcut cu imagini din creaţia unor pictori români şi cu citate ale Regelui Carol II. În şedinţa de la Primăria capitalei s-a decis ca o parte din acest tiraj să se ofere gratuit armatei. „Într-un moment când armata română se orienta spre Est, poezia *Doina* de Eminescu devenea un imbold pentru ofiţerii şi soldaţii care primeau în dar frumosul exemplar copertat în roşu. Asemenea cărţi au însoţit ofiţerii şi soldaţii români până la Stalingrad, dar nu s-a mai întors nici măcar un exemplar după potopul care s-a săvârşit acolo. Mulţumirea lui M.N. Rusu este aceea de a arăta publicului la simpozionul de la New York un exemplar din acea rară şi atât de valoroasă ediţie eminesciană." (Informaţie consem-nată de Dana Anadan, miercuri, 25 ianuarie, 2017.)

Din numărul din ianuarie 2019 aflăm, de asemenea, între numeroase alte contribuţii, şi pe aceea a *Seniorului* M.N. Rusu. Am citit articolul dedicat marelui nostru scriitor: *Eminescu – premergător al spaţiului mioritic.* Aceeaşi frază limpede, profund-reflexivă şi acelaşi sentiment de îndatorare faţă de spiritualitatea românească, de recuperare a valorilor, de conexiuni admirabile, pentru „reconstituirea filosofiei culturii eminesciene" – aşa cum afirmă la începutul articolului. Nu surprinde interesul analistului pentru zestrea lingvistică a limbii rămâne vechi, pentru filosofia de sub stratul sonor sau scris al cuvintelor străvechi, corelările dintre texte şi autori diferiţi, valori culturale de necontestat. Spiritul polemic e discret şi delicat, dar şi ferm argumentativ.

Despre M.N. Rusu au scris şi Magda Ursache, Ov.S. Crohmălniceanu, C. Crişan, T. Tihan, Marin Mincu, Aurel Sasu, Daniel Perdigao, Dana Anadan, Silvia Cinca etc.

Ne-am bucurat de urările pe care le-a primit, la moment aniversar, din partea celor care-l preţuiesc şi iubesc. Am admirat meritoria *Diplomă de exce-lenţă* (INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ŞI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ / DIPLOMĂ DE EXCELENŢĂ / Se acordă Domnului / M. N. RUSU / critic şi istoric literar / cu prilejul împlinirii a 80 de ani de viaţă şi 55 de ani de activitate ziaristică şi literară / în presa din România / şi în cea româno-americană din New York / Pr. Prof. univ. Dr. Theodor Damian / Director / Claudia Damian / Secretar de redacţie / *Lumină Lină* (*Gracious Light*) / Revistă de spiritua-litate şi cultură românească / New York. 28 octombrie 2018) cu care a fost onorat. Am citit cu emoţie şi urările unui ilustru camarad aviator, generalul-maior Radu Theodoru, care trimite, la cei 95 de ani ai domniei sale, felicitări sărbătoritului octogenar într-o impresionantă scrisoare cu rememorări distincte şi urări de dragoste de Ţară: „Grădiştea pe Argeş / 13 Decembrie 2018 / Dragul meu, / ... Primeşte cu întârziere dar cu aceeaşi dragoste camaraderească, stimă şi caldă prietenie urările mele de sănătate, preţuire pentru opera de critic şi istoric literar nonconformist, cercetător avizat de arhivă, prezent cu obiectivitate în cultura românească contemporană cu centru de iradiere pe Terra, scrisul tău mereu în spiritul esenţial al românităţii fiind un punct de reper direcţional, un radiofar călăuzitor în noianul de capcane cultural-spirituale care inundă şi agresează o lume trans şi antinaţională... / Şi, cred, unic în istoria mondială a aviaţiei. Am fost în Apuseni la un festival cultural-patriotic, colinde, tulnicărese, moţi, sus la creastă, la casa lui Horea, o baie de românitate spirituală. / Ţie, confraţilor şi enoriaşilor care ne-au ajutat financiar să ridicăm troiţa-monu-ment dedicată Armatei a 3-a, decimată la Cotul Donului, preotului cărturar şi distins poet liturgic, Theodor Damian: Sărbători fericite! La mulţi ani! Rămâneţi români în noua voastră cetăţenie. Te îmbrăţişez! / Radu Theodoru."

Ne alăturăm, domnule M(ircea) N(icolae) Rusu, cu prietenie şi preţuire, acestora, cu urări de sănătate şi putere de muncă! La mulţi ani!

Să mai trecem o dată pe sub şi pe deasupra Arcului de Triumf din Bucureşti, împreună cu comandorul general-maior Ion Dobran, „celebru aviator de vânătoare în Al Doilea Război Mondial şi bine cunoscut americanilor", de care vorbiţi cu respect şi recunoştinţă, cu generalul-maior Radu Theodoru, cu toţi cei care au iubit şi iubesc Patria! Anul 2019 întregeşte marele vis al României Centenare!

Revista *Curtea de la Argeş,* din *Oraşul Regal şi Domnesc,* prin redactorii şi colaboratorii revistei, vibrează cu reciprocitate în *Lumina Lină* a New York-ului, simţind româneşte!

Vom spune, ca Eminescu: *Trăiască Naţia!* Şi vom adăuga, tot ca acesta: *Sus cu Dânsa!* Să trăiască, pentru binele *Ei*, toţi acei *Seniori ai Culturii Române,* oriunde s-ar afla – în ţară ori în destinele lor din lumea largă!

Matematicianul Gheorghe Marinescu, 100 de ani de la naștere

Eufrosina OTLĂCAN

De milenii, pomului cunoașterii matematice îi cresc noi ramuri, apar mereu noi domenii ale celei mai abstracte dintre științe. Așa cum este de așteptat, sunt din ce în ce mai puțini matematicienii care cuprind și creează în discipline diferite care, la o primă vedere, nu se ating, dar ei fac ca multe dintre acestea să aibă intersecție nevidă. În matematica românească a secolului 20 au existat minți luminate, cu largă putere de pătrundere și creație în domenii care, până la ei, erau încă disjuncte. Alăturați mecanica axiomatică, teoria numerelor, analiza matematică, analiza funcțională, ecuațiile diferențiale, teoria probabilităților, teoria laticilor, teoria distribuțiilor și imaginați-le în aceeași minte creatoare…

Din 10 martie 1987, când s-a stins din viață la București, academicianul Gheorghe Marinescu este o amintire de neșters pentru foștii săi studenți și, prin opera sa, un izvor nesecat de inspirație pentru mulți autori care au extins noțiunile create de Domnul Profesor, în multele și foarte diversele studii și cărți publicate.

S-a născut la Pitești, la 20 septembrie 1919. În orașul natal a fost elev până în clasa a IV-a de liceu (acum ar fi clasa a 8-a), iar ultimii 4 ani preuniversitari, la Liceul din Giurgiu (acum sunt trei licee în Giurgiu, două dintre ele purtând numele matematicienilor Miron Nicolescu și Ion Barbu/Dan Barbilian). Va fi apoi student al Facultății de Științe a Universității din București, unde își ia licența în matematici în 1943.

După absolvirea facultății și până în anul 1947 este asistent al profesorului Nicolae Ciorănescu, pentru analiză matematică, la Politehnica din București. Din 1947, trece la Facultatea de Științe, ca asistent al profesorului Miron Nicolescu (analiză matematică), apoi asistent al profesorului Gheorghe Vrânceanu, pentru geometrie diferențială și proiectivă.

Gheorghe Marinescu își susține teza de doctorat, *Operații relativ complet continui,* în 1959, în fața unei comisii prezidate de profesorul Simion Stoilow. Este o teză de analiză funcțională – domeniu al matematicii creat cu circa 40 de ani în urmă de Vito Volterra (1860-1940), Maurice Fréchet (1878-1973), Paul Lévy (1886-1971), continuat de Laurent Schwartz (1915-2002). Gheorghe Marinescu, chiar în teza sa, introduce noțiuni noi, cu teoreme noi și cu aplicații. În anii care au urmat, va fi conferențiar și profesor în catedra de ecuații diferențiale, condusă de profesorul Nicolae Teodorescu. În intervalul 1962-1963, a fost director general al învățământului superior. Va continua să predea ecuații diferențiale, teoria distribuțiilor, aplicații ale ecuațiilor funcționale în calculul probabilităților, la Facultatea de matematică și mecanică a Universității din București, dar și pe când va fi șeful catedrei de matematică din Facultatea de fizică (desprinsă din Facultatea de matematică și fizică în anul 1974).

A fost șef de secție (teoria măsurii) în Institutul de Matematică al Academiei Române, membru corespondent din 1963 și membru titular al Academiei Române din 1974.

George Șt. Andonie, în cartea sa din 1965, *Istoria matematicii în România,* îl prezintă pe Gheorghe Marinescu ca analist, cu preocupări de analiză funcțională și probabilist: „Ca analist este elev al lui Alexandru Ghika, iar ca probabilist, al lui Octav Onicescu". Aceste două mari nume le vom găsi legate de numele lui Gheorghe Marinescu și când acesta își susține Discursul de Recepție în Academia Română, intitulat *Opera matematică a lui Alexandru Ghika,* Răspunsul fiind dat de Octav Onicescu (1892-1983).

În Discursul de recepție, Gheorghe Marinescu se referea la părerea generală, că „viața omului de știință nu prezintă interes, așa cum prezintă viața unui poet sau a unui pictor". Excepție au făcut unii savanți, precum „Galileo Galilei, dar nu pentru importanța operei sale, ci pentru că a intrat în conflict cu autoritățile vremii". Ca atare, în acest Discurs, Gh. Marinescu mărturisește că va vorbi prea puțin despre omul Alexandru Ghika și că va face doar o analiză sumară, *nu prea tehnică,* a creației matematice a acestuia.

Bănuiesc că ceea ce exprima în acest Discurs Gh. Marinescu se întâmplă aproape întotdeauna când cineva, din comunitatea celor ce au profesat sau profesează matematica, vrea să vorbească despre o personalitate de vârf a acestei științe. Și mai apare o dificultate, o spune și Gheorghe Marinescu: să te referi la un matematician și opera sa, fără termeni tehnici, pentru a suscita atenția unui public din afara matematicii.

Pe de altă parte, Octav Onicescu, autorul volumelor *Memorii* și *Pe drumurile vieții,* va reuși să sublinieze prin frumoase fraze atât calitățile omului, cât și valorile operei matematice a lui Gheorghe Marinescu.

Ca într-o poveste, Octav Onicescu începe vorbirea sa: „Ursitoarele sau, dacă preferi, cum bănuiesc, iubite coleg, codul dumitale genetic te-a înzestrat cu darul de a formula sau cel puțin de a căuta ca o necesitate interioară exprimarea în forme matematice a gândirii dumitale asupra realității sau măcar a unei părți a ei. Te-a încorporat, printr-o dispoziție, pe care încă nu o cunoaștem, a genelor ce compun celula dumitale, în acest fluviu al oamenilor care constituie, de-a lungul veacurilor, *generația științei,* generația celor care înregistrează și organizează cunoașterea și o exprimă prin structuri proprii formelor umane universale de înțelegere și exprimare."

Creator al *Mecanicii invariantive,* Octav Onicescu, vorbind despre „o primă serioasă încercare de reafirmare a primatului logicii în matematica teoriilor fizice", apreciază modul în care Gheorghe Marinescu construiește o mecanică axiomatică cu ajutorul laticilor. Iar, în calitatea sa de coautor, alături de Gheorghe Mihoc, al lanțurilor cu legături complete din teoria probabilităților, Onicescu subliniază meritul lui Gheorghe Marinescu, atunci când, împreună cu C. Ionescu Tulcea, au pus aceste lanțuri în lumina analizei funcționale: introducând spații noi de funcții, Marinescu a dat o „contribuție deosebit de utilă pentru adâncirea studiului acestor instrumente noi ale teoriei probabilităților".

Tot Onicescu vorbește despre faptul că autorul *Spațiilor Marinescu,* denumire dată de matematicianul H. Keller „reuniunii de spații local convexe", are contribuții și la „bogăția de limbaj folosit în matematica pe care autorul trebuia să o transpună în limba română"; chiar dacă termenii matematici folosiți în limba română „se produc în seminariile așa de active, […] ele nu capătă autoritate de circulație și unitatea de care este nevoie decât în cărți". Și Gheorghe Marinescu a fost printre primii care au „făcut această operă".

Mai spune autorul acestui Răspuns la Discurs și despre devotamentul cu multă dăruire pentru a ajuta creșterea înțelegerii matematice a tinerilor fizicieni, atunci când Gheorghe Marinescu a condus învățământul matematic la Facultatea de fizică a Universității din București, scriind un *Curs de matematici superioare,* „fără a pretinde că Fizica se reduce la teoriile ei matematice".

În continuare, Onicescu afirmă „locul primului volum în discipline noi nu numai în literatura noastră, dar și în cea universală" deținut de noul său coleg în Academie, menționând cartea *Analiza numerică,* „prima prezentare sistematică de deosebită amploare, a metodelor numerice de rezolvare a ecuațiilor analizei matematice". Și mai apreciază modul în care Gheorghe Marinescu a colaborat cu C. Ionescu Tulcea, Ciprian Foiaș, A. Deleanu, I. Colojoară, N. Dinculeanu, ca și asocierea cu Romulus Cristescu „pentru a da o teorie simplă și clară a distribuțiilor cu valori în spații vectoriale".

Preluăm și din cele scrise de Solomon Marcus în articolul „Gheorghe Marinescu: de la analiza funcțională la analiza numerică" din cartea sa *Nevoia de oameni,* vol. 1 (Ed. Spandugino, 2015, pp. 514-516): „Proiectele sale au fost totdeauna de amploare și cu scadență îndepărtată, cu acumulări abia perceptibile de la un an la altul, dar pregnante și convingătoare când sunt considerate pentru perioade mari. […] În anii '60, cărțile profesorului Gh. Marinescu au constituit pentru tânăra noastră generație de matematicieni un instrument principal de studiere a analizei funcționale. […] Ideea atât de fericită a reuniunii de spații local convexe, reuniune pe care literatura de specialitate a preluat-o sub numele de *Spații Marinescu,* este semnificativă în acest sens."

Gheorghe Marinescu a coordonat și condus doctorate în domeniile Analiză funcțională, Ecuații diferențiale în Spații Hilbert, Analiză numerică.

Ca să mă refer la modul în care Gh. Marinescu a expus exemple la teoria matematică tratată, îmi este la îndemână cartea *Unele aplicații ale teoriei distribuțiilor* (Editura Academiei RSR, 1966) scrisă în colaborare cu Romulus Cristescu. După primele trei capitole teoretice, cel de al patrulea capitol este intitulat chiar „Unele aplicații în fizică", care se vor referi la masa unui sistem de puncte materiale, dipolul electric, circuite electrice, fantele de lumină și difracția, exprimate ca distribuții. În capitolul al șaselea sunt date aplicații ale distribuțiilor la calculul probabilităților, pentru ca în al șaptelea capitol să fie date aplicații la sisteme dinamice liniare și problema predicției.

Fără a îngreuna lectura acestui articol, adaug aici câteva rânduri despre nașterea unei discipline matematice, Teoria distribuțiilor. La început a fost „funcția lui Dirac", introdusă de fizicianul Paul Adrien Maurice Dirac (1902-1984), folosită cu succes în mecanica cuantică, dar care, matematic, nu era o funcție. Fizica împrumutase un termen din matematică, dar acesta trebuia să obțină și legitimitate formală. Pentru matematicieni, ea a devenit o „funcțională", iar analiza funcțională a permis operații cu această nouă entitate matematică. Termenul pe care-l folosesc acum fizicienii este „distribuția Dirac".

O altă exprimare riguroasă din punct de vedere matematic pentru unele formule de calcul utilizate de fizicieni a fost dedusă folosind topologia în spațiile local convexe și calculul diferențial introdus de Gheorghe Marinescu în aceste spații, extensia diferențialei Fréchet, numită de acum diferențiala în sens Fréchet–Marinescu. Au putut fi fundamentate matematic formule pentru a exprima fenomene care se petrec în sisteme cu memorie infinită, dar „amortizată", o „fading memory", în sensul că starea sistemului și evoluția sa din momentul prezent depind mai mult de ceea ce acest sistem a înregistrat la intervale de timp apropiate de acest moment, decât de cele dintr-un trecut mai îndepărtat. Reflectarea trecutul mai îndepărtat are mai puțină importanță. Sinergia și haosul într-un sistem își găsesc locul lor în cadrul calculului diferențial în spațiile local convexe. Câteva exemple sunt prezente în lucrări publicate: „About the Mathematical Expression of the Observation Operators", „The Synergy and the Chaos identified in the constitutive equation of a dynamic system" etc.

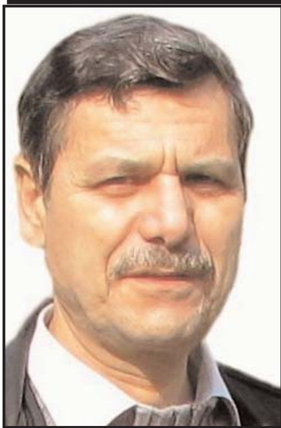
Încheind, voi spune că acest articol este în același timp un omagiu adus, la 100 de ani de la naștere, celui care mi-a fost profesor în anii de studenție și conducător de doctorat la Universitatea din București, cât și o chemare de a nu ne uita valorile.

Notă. Pentru semnalarea unor informații din arhiva revistei americane *Mathematical Reviews,* le mulțumesc colegilor mei Aldo Lazar, Universitatea din Tel Aviv, Dan Pascali, Universitatea din New York, și Claudia Badea Simionescu, din Viena.

Cărți și autori

Pasiuni și „semne de carte”

Tudor CICU

Cineva spusese (cândva) că unul dintre efectele scrierii (poezie, proză…) trebuie să fie acela de a da impresia nu că descoperim ceva nou, mai înțelept, ar spune cititorul, ci că ne amintim ceva uitat. Pentru înțelegerea nivelului valoric al scriitorilor noștri și al literaturii autohtone, în speță, în *Semne de carte* (120 pag.), apărută în 2015, Rodica Lăzărescu făcea trimitere la „lumea văzută detașat” prin cei 16 scriitori, analizați cu ochi critic, fiecare încercând să ofere spiritului nostru o misterioasă satisfacție. Un fapt este sigur și încurajator în aventura lecturii distinsei doamne Rodica Lăzărescu: literatura continuă să fie delectarea ori plictiseala celor care-l vor citi pe autorul în cauză. Aparatul critic este cel care trebuie să pună în balanța înțelegerii soluțiile la care și cititorul va cumpăni îndelung. În fapt, autoarea face un exercițiu autoritar în stare să motiveze dificultatea întâmpinată în foarte plăcutele pagini ale acestei cărți. Autoarea ne vorbește despre o anumită reprezentare mentală a operei analizate în cazul fiecărui scriitor; cu lumea care presupune viață, trăiri, caractere și tipologii de adâncime ale sufletului omenesc, mecanisme sociale generatoare de soluții, adevăruri despre mișcarea de profunzime a sentimentelor etc.

Pentru a compara astfel de lumi posibile, ori a veni în alegerea cărților de către cititor, Rodica Lăzărescu știe că un lector, înainte de a da soluții și emite păreri nu doar la suprafața textului, trebuie să citească mult, diferit ca stil și natură a scrierii, de pe oricare altă parte a lumii, mai ales scriitori de forță.

Metoda folosită de autoare e cea a recunoașterii unui anevoios și încâlcit drum al scrierii, în cazul fiecărui autor, și îndeosebi factorii care precumpănesc în operele lor: cei morali și cei psihici. Noi, cei care îi citim cronicile, vrem să aflăm cu precădere ce crede autoarea despre cutare operă sau cutare autor, dar și instrumentele prin care se arată interesată de noțiunea de psihanaliză a unor operații mentale, decriptate în scrierea autorilor lecturați.

Sarcina scriitorilor, remarcă Rodica Lăzărescu, e de a reda o lume pe care s-o putem analiza prin prisma trăirilor noastre, deoarece, pentru a citi o carte, la primul contact, cititorul va face o lectură rapidă, uneori superficială, deși nu lipsită de importanță pentru înțelegerea sa. Iar rolul criticului, în concepția autoarei, este unul programatic, printr-o lectură atentă, serioasă, cu notații și reveniri la sensuri și sugestii, importantă în descifrarea unui cod interior pe care cititorul, de bună seamă, nu-l poate desprinde la o superficială lectură.

Cartea îl va surprinde pe cititor prin lectura și comentariul aplicat și riguros asupra celor 16 autori. Fiecăruia, autoarea îi scoate în evidență gradul mai mare ori mai intens în privința viziunii asupra lumii. Astfel, Niculae Gheran înclină să dea „frâu liberei gândiri… călcând granița dintre realitate și ficțiune”. Povestitor din plămada lui Creangă, naratorul volumului IV din *Arta de a fi păgubaș* (*Bordel nou cu șteoarfe vechi*) este un fel de Nechifor Coțcariul. Rodica Lăzărescu insistă pe „umorul” care se transformă în satiră (de „un sarcasm devastator”) și narațiunea lui N. Gheran „alunecă în oniric”. Pentru a scrie „o carte despre destin, despre meandrele vieții, despre suișuri și coborâșuri”, autoarea insistă și asupra artei de portretist a lui Niculae Gheran, care e un prozator ce are plăcerea „spunerii cât cuprinde”.

Despre Constantin Călin spune că *Scrisori către un redactor* poate „clarifica relațiile dintre participanții la viața literară a epocii”, că ele „sunt nu numai oglinzi ale autorilor, ci și ale celor ce le primesc”. Autoarea sesizează că paginile de jurnal ale lui Constantin Călin „sunt pline câteodată de «otrăvuri», de vorbe mânioase, de afirmații grave și sarcasm”. Îi remarcă autorului „arta portretistică”, iar fraza cu care îi caracterizează opera e cea care ne lămurește despre scrisul unui „ins impulsiv”: „Paginile seamănă cu porțiuni dintr-un lan de păioase după o furtună: un scris învârtejit”. Pentru ca cititorii să înțeleagă imensul volum trecut prin lupa criticului, să mai spunem doar că el este al unui „cercetător foarte meticulos”.

Despre Mihai Hafia Traista spune că e prin definiție un moralizator care știe „să-și țină cititorul cu sufletul la gură”. Prozele grupate sub genericul *Amintiri cu bunici* amintesc de țăranii sorescieni din *La lilieci*. Rodica Lăzărescu îi radiografiază prozele scurte ale lui Hafia Traista și concluzionează: „Oralitatea este marea lui realizare”. Articolul despre Ștefan Mitroi din romanul *Să locuiești într-un lătrat de câine* (narațiunea e la persoana întâi – n.a.) ne trimite din nou la *Amintirile* lui Creangă, iar Bogdan Ulmu din *Sfert de femeie* se joacă plutind între erotic și livresc.

Un ardelean pur sânge („salahorul propriei sale pasiuni”) este Constantin Cubleșan cu cele 75 de interviuri din cartea *Grăbește-te încet*, pe care autoarea o are acum în atenție. Și nu numai pentru că „interviurile sunt stimulatoare intelectual” și pentru că „evocă reacții la evenimente, intenții, evoluții… etc.”, dar îi oferă cititorului date interesante despre epocă, explicații… și analogii surprinzătoare”. Rodica Lăzărescu ne mărturisește că pentru a-și explica „asprimea și lapidaritatea răspunsurilor” celor intervievați, l-a citit de câteva ori și tot nu se poate lăuda că i-a dezlegat misterul. De ce? „Fiindcă interviul este o angajare operativă în actualitate.” Această mărturisire ne-a făcut curioși să căutăm și noi cartea acestui „ins dual, în sens arghezian”. Incitantă invitație la lectură, nu-i așa?

Ne documentăm mai departe și lecturăm cu plăcere din cartea autoarei Rodica Lăzărescu intrând în intimitatea cărților lui Cornel Galben (tot despre niște cronici și recenzii), apoi Adrian Alui Gheorghe (cu romanul *Urma*); Marin Iancu (cu un impresionant volum despre lumea și personajele lui Marin Preda); Livia Ciupercă cu un capitol de istorie literară despre personalitatea lui Teodor Al. Munteanu („informații ce vin să umple golul din istoria noastră literară”); Grigore Traian Pop ș.a.

Iar despre „ce scrie Marcel Mureșanu de cinci volume încoace” e cronica din finalul cărții *Semne de carte,* în care „lumea văzută detașat de un înțelept (poetul)” ne potolește și nouă setea „cu gândurile limpezi ca apa de izvor” ale unei observatoare pentru care *Monede și Monade* nu mai are secrete. Conform autoarei (la care subscriem și noi), e o plăcere să fii salahorul propriei tale pasiuni într-o carte despre cei care, prin intermediul acestor „semne de carte” îți oferă o perspectivă asupra dramatismului condiției umane privită la nivelul întregului, dar și al indivizilor care o compun.

Rodica Lăzărescu îmbină diegeza scrierii cu introspecția și cu analiza psihologică, ca element de studiu, pentru a surprinde subtilitățile scrierii celui lecturat. Criticii care gândesc astfel literatura văd în aceasta o expresie a totalității ființei care scrie.

Semn(al) de carte

Traian Diaconescu, *Ovidiana Ars Moriendi sau Surghiun la Tomis*, Micropoeme, Editura Junimea, Iași, 2018

Exilul lui Ovidiu premerge formele de exil modern. Dacă ne gândim la triada paradigmatică a exilului românesc – Mircea Eliade, Emil Cioran și Eugen Ionescu – descoperim similitudini frapante cu exilul lui Ovidiu. Acești mari scriitori români au înălțat spiritul exilului românesc la nivel universal, M. Eliade denunță teroarea istoriei și proclamă *logos*-ul mitului, E. Cioran exprimă, prin nihilism, nonsensul vieții sub zodia morții, iar E. Ionescu denunță *logos*-ul fără rost ontologic. Căci lupta cu istoria, cu moartea și cu maladia limbajului sunt provocate de stările urâtului existențial. Aceste stări psiho-morale – dorul și urâtul – arcuiesc peste veacuri punți de legătură cu poetul latin. Ovidiu este, așadar, peren și contemporan cu noi. (Autorul, pe coperta a patra)

Narcis Dorin Ion, *Mărturia unui istoric singuratic. Convorbiri cu academicianul Dinu C. Giurescu*, Editura RAO, București, 2018

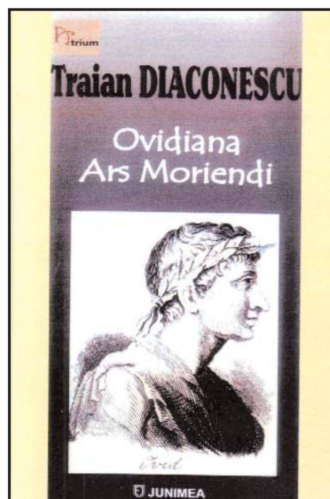
În istoriografie, Dinu C. Giurescu a ilustrat medievistica, istoria artei și istoria contemporană. Pe toate le-a făcut serios, documentat, cu metodă și cu respect pentru meserie. Dinu C. Giurescu vine din stirpea nobilă și rară a intelectualilor de rasă. A fost unul dintre acei suverani ai spiritului, îndrituit să spună, ca și Brâncoveanu odinioară: „Boieri dumneavoastră, de ce să iau domnia țării, când eu sunt domn la mine acasă?” Dinu C. Giurescu a fost nu numai un domn al istoriografiei românești, ci și al culturii naționale. (Acad. Ioan-Aurel Pop)

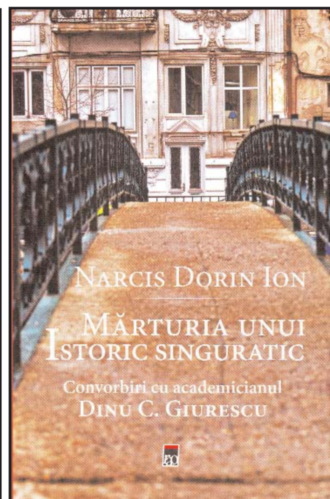
La vârsta patriarhilor, academicianul Dinu C. Giurescu a avut răbdarea de a răspunde pe larg, pe parcursul multor întâlniri de neuitat, nenumăratelor mele întrebări legate de viața și opera domniei sale. Gândul nostru a fost să oferim publicului o mărturie sinceră despre omul și istoricul Dinu C. Giurescu, despre familia sa, despre confrați și despre istoria, mai veche sau mai recentă, a poporului din care se trage și pe care l-a iubit necondiționat, chiar dacă uneori nu a ezitat să îi arate neîmplinirile. (Narcis Dorin Ion) (Texte reluate de pe coperta a patra.)

Gen. Corneliu Postu, Col. Petrișor Florea, Cornel Popescu, coord., *Armata Română și Marea Unire,* Studii și articole prezentate la Sesiunea națională de comunicări științifice, Pitești, 26 iulie 2018, Ed. Militară, București, 2018

Arhivele Militare Naționale Române și Depozitul Central de Arhivă din Pitești adăpostesc și gestionează un vast și prețios material documentar circumscris condițiilor și contextului acțiunilor militare concrete, proiectelor și gesturilor politice, stării de spirit a populației și situației economico-sociale din perioada Marii Uniri. Unele documente au intrat deja în circuitul istoriografic național și chiar internațional, datorită unor cercetători dedicați și pasionați și cu o pregătire deosebită în domeniul istoriografiei. Altele, și nu puține, îi așteaptă încă pe cei dornici și capabili de a le valorifica. De altfel, o bună parte a studiilor din volumul de față se bazează pe documente militare de arhivă, unele inedite, ceea ce conferă un plus de valoare științifică demersului inițiat de noi.

Volumul de față include, pe lângă o secțiune legată direct de tema sa generală, și o a doua parte, în care putem regăsi o gamă variată de subiecte de istorie românească și universală, de la problematica identitară în Evul Mediu european și instituții militare medievale românești, până la aspecte ale dezvoltării industriei militare naționale, după cea de-a doua conflagrație mondială. (Gen. Corneliu Postu, în *Cuvânt înainte*)

Un estet al firescului existenței

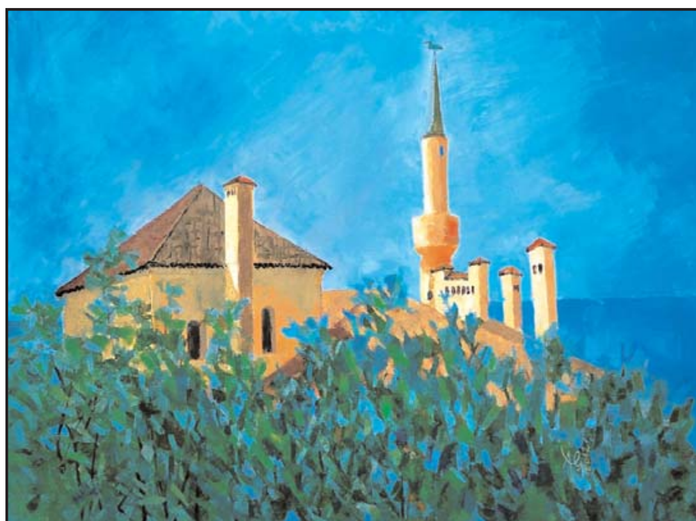

Mihai POSADA

Pentru poetul ermetic și purist al perioadei sibiene, devenit maestrul ascuns în actualitatea bucureșteană, adică Ion Mircea, performanța poetică poate fi atinsă prin firescul cu care spui că iarba e verde, apa limpede, cerul senin. Lui Gabriel Hasmațuchi – odată cu cartea de versuri intitulată *Noduri* – exigența, intransigența aceasta îi reușește din plin, convingător, cu naturalețea cuceritoare cu care poate să afirme: „După îndelungate convorbiri/ urmate de o tăcere/ de neînchipuit/ se aud în mine pașii Ființei" (p. 41) sau: „Universul/ ne permite/ să ne schimbăm locul/ și să ajungem/ în casa Ființei" (p. 62), confirmând adică adagiul hölderlinian augmentat de Heidegger, cum că *în mod poetic locuiește omul.* Cartea a apărut la Editura Agnos din Sibiu, la sfârșitul lui 2018, cu o copertă elegantă, semnată Radu Stănese și o prezentare percutantă, de mare acuitate a observației, pe revers, de Răzvan Enache. Este o carte a rostirii poetice despre adevăr, bine, iubire și veșnicie, compusă din șaizeci și șase de texte numerotate cu cifre romane și grupate în două părți; prima, intitulată *În legătură cu mine,* de la I la XXXVI și a doua: *În legătură cu tine,* de la I la XXX.

Poate părea paradoxal ca poetica normalității, a frumosului natural să performeze și estetic, dar exersarea nefirescului s-a desăvârșit de la primul pas făcut în afara Edenului – casă a Legii – și până azi, când comilitoni răzvrătiți își extrag sevele poetice – așa cum sunt alimentați răniții cu perfuzii – din dezechilibrul general, neascultarea cu pretenții de libertate, răzvrătirea contra naturii, alienarea din focalizare desperată pe mizeria propriei condiții de creatură sortită neantului contracarat intelectual prin exacerbarea unei visceralități antispirituale și prin elogiul anomiei. În aceste condiții, a face poezie din întemeierea unei familii care își crește copiii născuți într-o casă a iubirii este fără doar și poate o performanță poetică, realizată prin modalități de expresie dintre cele mai simple, așa cum se prezintă, pentru cei care o mai văd și o mai aud, viața însăși, cu întreaga ei frumusețe. *Nodurile* lui Hasmațuchi sunt mărturisiri adresate Doamnei și Stăpânei sufletului, trupului și gândului său, dăruite cititorilor, între care poetul știe că se vor afla cândva și copiii lor: „În casa îngerilor noștri,/ suntem o verighetă de pâine,/ mereu proaspătă,/ întotdeauna cu mireasma dintâi" (p. 55), sau: „Viața nu ne-o mai măsoară timpul/ Clipele ne bat în inimi de copii,/ Beatrice și Ema azi ne spun colindul/ Și povestea verbului *a fi//* Sensul vieții mi-l găsesc în voi/ Și-n lumina gândului divin./ Fericirea glăsuiește-n noi/ Și-n prezentul anilor ce vin" (p. 72).

Prima parte a cărții relevă starea celui conștient de sensul existenței durabile – așa cum o prefigurau poruncile divine, nepervertite în prevederi morale, nici degenerate în simple opțiuni – despre care știe și poate depune mărturie de lumină. Cine crede că autorul acestor imnuri ale bucuriei normalității, binelui, frumuseții nu a trecut prin necazuri se înșeală amar; dar despre asta am scris mai demult. De pe coperta a patra, chipul poetului ne privește cu virilitatea dârză (așa cum o înțelege Eliade, din *maschilità* a lui Papini) a odiseului legat de catargul corabiei care îl duce înapoi în Ithaca, acasă: „Viața din mine/ se înnoadă cu a ta. [...] Ne înrădăcinăm chipul/ unul în asemănarea celuilalt" (p. 15). De altminteri, metafora existențială a „luntrei" sau „bărcuței de hârtie", persistă la paginile 16, 17, 22. Ni se destăinuie, limpede, una dintre rețetele de fabricație ale singurătății: „După o lungă absență/ la reîntâlnirea cu prietenii/ fiecare mi-a spus/ că vorbim mai târziu.// Și atunci am văzut,/ printr-un geam aburit,/ o faleză acoperită cu pești morți/ pe care se înfiripa singurătatea" (p. 25).

Cea de a doua parte a cărții lasă impresia publicării unor declarații-scrisori de dragoste senină, solidă, ferm convinsă că lumea construită de cei doi, după ce *a fost seară și a fost dimineață* asemeni Zidirii, *e bună.* Senzualitatea versurilor e una cărnoasă fără a fi dezosată: „Timpul se învelește în mireasma ta/ Și-n mine pătrund undele/ unei piruete împlinite în voluptate.// Poemele se răsucesc pe coapsele tale./ În lichid amniotic/ ne scufundăm cuvintele/ și devenim o nouă ființă" (p. 48). Un sublim poem de iubire: „Fruntea mi se oglindește/ între două piscuri/ și părul tău curge lin/ printre aștri.// Copilul nostru/ din pântecele tău/ întinde mâinile spre cer.// Suntem părtași/ la ritualul unei dezvățări de moarte" (p. 53). Firește, acest mod de dragoste plenară transcende veșnicia: ...„când moartea ne învață/ lecții absurde/ ignorând cu desăvârșire nemurirea// în care, cum spui tu,/ vom continua să ne iubim/ ca până acum" (p. 54) și pătrunde într-un „abis ascendent": „Cealaltă lume a mea [...] e tainică precum creșterea unui fruct/ și creșterea copiilor noștri [...] Cealaltă lume a mea/ ești tu/ și mâine tot tu vei fi" (p. 75).

Rezonează uneori cu somptuozitatea frustă a *Cântării Cântărilor,* acordată spornic în cheia unei civilizări – citește pârguiri – a discursului liric amoros, trecut de la poli- la monogamie, de la harem la alegerea unică și de neînlocuit, de la hedonism erotic debordant la paternitate asumată, potrivit noii învățături a iubirii („Deci, ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă", *Noul Testament,* Mt. 19: 6): „Foaie înmiresmată e pielea ta/ de rouă și de cer/ sărutată" (p. 64) și – mai ales: „Nu știu dacă ne va fi îngăduit/ să împărțim același mormânt [...] Știu că oriunde voi fi,/ tu vei fi cu mine/ și cu cei doi albatroși/ ce ne duc zborul mai departe.// N-am niciun regret/ pentru că viața e prea scurtă:/ bucuriile noastre/ sunt mlădițele veșniciei.// Ce a unit Dumnezeu/ rămâne unit" (p. 51). Alteori, ritmează adânc, blagian și totodată șăgalnic: „Chipul tău/ e tocmai lumina din închipuirea mea/ asupra jumătății/ ce-mi lipsea din definiție" (p. 68). Hasmațuchi este poetul apărat de Dumnezeul neînlocuit de autoimpusele *drepturi ale omului,* cum o dovedește psalmul acesta: „Cândva am strigat la Tine/ plin de furie. [...] Uitasem cine eram/ și cine aș fi putut fi,/ îmi vedeam ființa scăldată/ într-o durere oarbă.// Am tăcut multe zile./ Și pe neașteptate/ mi-ai redat cuvintele Tale de lumină" (p. 31). Un text al cărții, redat aici integral, ilustrează toate acestea și, pe deasupra, dezleagă taina titlului *Noduri:* „Prin aerul memoriei/ trecutul se înnoadă de prezent,/ prezentul se sparge ca un pahar/ la o nuntă/ și viitorul se încarnează/ într-o intuiție.// Dimineața de acum/ e însuflețită de tine/ și pe-un vitraliu/ Iisus transformă apa în vin.// Cuprindem cerul dintr-o privire,/ ochii tăi știu povestea mea,/ ochii mei o cunosc pe a ta.// Ne umplem reciproc/ inimile de dragoste/ și ne împlinim ca tăcerea/ din veșnicia cuvântului nespus/ la logodna noastră" (p. 47).

→

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG și Germain DROOGERBROODT

Cercel rămas în palma mea

Taeko Uemura (Japonia)

Neîncetat le-am ascultat
Firavul glas, ușor șoptit
Dar nu l-am confundat
Cu propriile mele suspine.
Urechile, duios atinse,
Cu gingășie i-au purtat
Însă cândva, când s-au decolorat
Într-un moment de excitație intempestivă
Unul din ei s-a rătăcit în ocean
Iar cel de-al doilea mi-a rămas în palmă.
E amintirea unui anumit cercel perlat
Pierdut în iureșul unei nopți agitate.

De dragoste

Zdenka Becker (Cehia)

Despre veștejire niciun cuvânt
nici de căință față de ridurile
ce ne brăzdează chipul
oaspete să fii la festinul
cu masa așternută ceremonios
mireasmă de foame
scăldată în lumina lumânării
mireasmă de foame
unul față de celălalt

Căutare

Verónica Aranda (Spania)

Eu căutam în trupul tău ghirlande, din sete,
cărarea pomilor de rodii, revizitați
de veverițe cenușii, de prin tăceri
un apus oarecare, vioriu
și-acea decizie pe termen scurt
care pornește, meditând, la drum.

Acvila

Germain Droogenbroodt

Corbii zboară în stoluri
acvila zboară solitar.
Luchino Visconti

Atât de aproape de cer
zboară acvila
singură
ca un poet
răbdător așteptând
sosirea cuvântului
până când pana, în sfârșit,
zgârie câteva linii
îndoindu-se încă
de rostul
de zădărnicia
spunerii prin cuvinte.

Cărţi şi autori

Note despre poezia Elenei Armenescu

Victor ATANASIU

Al doilea volum al poetei, care semnează aici Elena Chiţimia-Armenescu, apărut la Editura Albatros, Bucureşti, 1996, conţine o neaşteptată, radicală schimbare de ton. Aceasta poate fi interpretată ca o rupere decisă de starea de spirit imediat anterioară sau, mai degrabă, ca o continuare în altă partitură a aceleiaşi bucăţi, a aceleiaşi compoziţii, care este lirica scriitoarei, luată în ansamblul ei. Ca într-o simfonie în care domină mai întâi acordurile năvalnice, tumultoase, ruperile de zăgazuri, sugestia de ape căzând frenetic, implacabil, în cascade, pentru ca dintr-o dată totul să se potolească şi să ne inunde auzul cu desăvârşire altfel de acorduri, unele tânguioase, îmbibate de mâhnire reţinută, şi aici dintr-o dată tonalitatea generală este a bruştei cuminţiri, a potolirii complete şi realizate în registre complexe, diferite, dar toate purtând aceeaşi marcă emblematică. De remarcat aici că fiecare volum al Elenei Armenescu are o dominantă de bază, identificabilă permanent în ansamblul cărţii şi mereu distinctă de perspectiva întâlnită în una sau alta dintre celelalte plachete ale sale. Aceasta trebuie considerată drept o trăsătură pozitivă, expresie fiind a unui refuz al stereotipiei, dar şi o adecvare de esenţă la o perspectivă de fond, existentă în cutare volum, privit de autoare ca o entitate distinctă, unitară şi credincioasă în sine unei anume stări lăuntrice, traduse în stihuri. Aici spectacularul, freneticul din placheta de debut este estompat în curgeri înţelepte de versuri, care parcă ar fi concretizarea unei bruşte maturizări, a unei bruşte îmbătrâniri chiar, a unei adecvări la vârsta reală a scriitoarei. Aceasta devine parcă în versuri aidoma acelei imposibil de uitat prinţese manciuriene din faimosul roman din anii '30 ai secolului trecut, *Orizont pierdut,* de James Hilton, care şi-a păstrat frăgezimea trăsăturilor de când se afla într-un tărâm dăruit de Dumnezeu din Munţii Tibet, unde ea fusese adusă cu atâta amar de vreme în urmă şi, coborând de acolo, anii pe care-i avea începeau să-i iasă din ce în ce la iveală pe chip.

De aceea, tot ce este aparent spectacular în această poezie se află sub semnul resemnării, al unui *déjà-vu,* al unei oboseli existenţiale, al unei lipse de surprindere a tot şi a toate, al imposibilităţii instalării stării de şoc în faţa a orice ar vedea, simţi sau presimţi eul liric, aceasta chiar dacă la atingerea degetului nevăzut al Demiurgului, acest eu se trezeşte întregindu-se ca un cerc, apoi ca o sferă transparentă în care s-a turnat apă şi peştii imperiali o colindă. Perspectiva feerică conţine o adulmecare a mira-colului, dar totul este perceput parcă cu lehamite, ca un medicament nemaipomenit, care nu mai va să îşi facă efectul. Nici trecerea spre completa spiritualizare, nici intuirea alunecării spre Paradis din Infern, întrucât sfinţenia în mijlocul păcatului e stârnitoare a inocenţei zăcânde în fiinţa lăuntrică, nu provoacă o stare extatică. Şi chiar dacă s-ar produce prin extincţie o trecere „printr-o livadă înflorită-n Adevăr" (splendidă imagine), o inhibiţie substanţială a accederii spre bucurie rămâne, cum rămâne aceeaşi inhibiţie în producerea unei stări de sfâşiere lăuntrică, de groază existenţială, cum persistă acelaşi calm în care tot şi toate se îneacă, deşi „moartea vine surâzând/ vine vântul scheunând". Versurile din *Regatul ascuns* urmează cu stricteţe poveţele eminesciene din *Glossă*. Eul liric acum nu speră şi nu are teamă. Crusta de gheaţă se sparge totuşi şi o primăvăratică apă inundă universul liric, atunci când se aduce slavă capodoperei artei inegalabile, exprimate printr-un monument ridicat de om, care, aşa cum spune Virgilius, va să fie impenetrabil în faţa cancerului timpului. Versurile pe care le citez acum surprind într-un mod măreţ măreţia, sunt un amestec de epopeic şi serafic, de tumult şi şoaptă: „Din mulţimea poemelor,/ Unul/ Se înalţă, dintr-o dată lângă mine,/ fără dorinţi,/ străveziu…/ parc-ar fi/ o tăcere-n amurg sau/ şoaptele unui Zeu/ când porunceşte apelor/ să schimbe cursul/ sau zăpezii/ să reînvie visul alb pe trupul măreţiei".

De citat sunt şi poeziile *Împletită în toate, Aşteptând*, precum şi altele. Mă mulţumesc aici să mai arunc doar o succintă privire analitică asupra compunerii *Gând de februarie.* Găsim aici o foarte personală viziune a presimţirii unui apocalips îmbibat de tonalităţi feerice (iată că în poezie se poate orice!), o presimţire, aşadar, nu a dezagregării, ci a miracolului, care vine, în conformitate cu tonalitatea generală a cărţii, prea târziu, ca un elixir turnat într-un trup invadat ireversibil de otravă.

Volumul următor (ca şi cel ce îi va succeda acestuia, *Memoria statuilor*), *Exodul iubirii,* este semnat tot Elena Chiţimia-Armenescu şi a apărut la Editura Semne, Bucureşti 1998. Cartea este dedicată „soţului meu, doctorul Eustaţiu Chiţimia, fost deţinut politic, şi tuturor celor care au trăit ororile comunismului" şi beneficiază de o inspirată prezentare, pe coperta a IV-a, a lui Pan Vizirescu, pe care îl identificăm ca atare doar după semnătură, din păcate cam greu descifrabilă. Am să întocmesc un şirag de stafide mai vibrând-strălucite din stafidele din acest cozonac: „colţii fiarei/ s-ar înfige pătimaş, sfârtecător, în oftatul meu"; „suspinele, gemetele/ zidul alb/ din visul copilului orfan/ pasărea otrăvită/ fântânile secate/ turme, cirezi, luptători/ într-un lung, nesfârşit/ convoi de schelete"; „Mâna nevăzutului timp/ sfios/ întoarce fila mileniului!"; „amănuntele plânsului/ detaliile dezastrului"; „miezul copacilor/ impasibil/ inele în clocot ascendent/ numără anii"; „abisul coboară/ în marea Catedrală/ a rănilor timpului"; „La ora când păsări uriaşe/ desferecă/ Uşile, magicele uşi prea înguste/ să poată trece prin ele/ umflată desfrânarea veacului"; „Greşelile/ flămânde păsări de pradă/ stau deasupra noastră/ gata să coboare în picaj/ pregătite să ne ia-n stăpânire"; „Putere a întunericului/ (…) aruncă nămolul puturos al mâniei/ în hotarele luminii."

Toate aceste versuri, adunate aici într-un florilegiu, tocmai pentru a li se percepe la cota înaltă de intensitate pe care o au, fiecare dintre extrase în parte şi, mai ales, prin însumare, parfumul răzbătător ale cărui unde olfactive nu sunt lipsite de sugerarea unor adieri fetide, emanate de un cadavru baudelairian, atotgâlgâind de trimiteri în direcţia putreziciunii, a dezagregării simfonice, alternativă hâdă a lavei incandescente, curgânde, a unui vulcan, transcriu în viziuni, aici galopant-panoramatice, aici solemn-concise, dincolo cu unduiri de psalm, o viziune a apocalipsului, una însă deloc terifiantă, căci monstrul e privit *în faţă* cu impasibilitatea medicului care este poeta, sfidat tocmai prin descriere calmă a unei esenţe înfricoşătoare (percepute ca atare şi din perspectiva unui parnasianism vag). Această netulburare de spirit ne aminteşte de San Francesco d'Assisi, care ne vorbea despre „nostra sorella Morte".

Piesa de rezistenţă a plachetei este *Reîntoarcere,* în care apocalipticul nu mai este resimţit ca atare, hâdul, apăsătorul nor negru cedează locul unuia alb, ce se răsfaţă în faţa Soarelui ca un prunc adormit cu o expresie surâzătoare. Cu alte cuvinte, tonalităţile dodecafonice, infernale, cedează locul unora paradisiace, aerul îngheţat al Nordului este alungat de un vânt dătător de bucurie, de viaţă, de o reinstaurare a purităţii, vindecătoare de răni lăuntrice, obsesii, porniri spre rău şi presimţiri negre. De la această ultimă poezie discursul liric curge parcă fără sincope spre *Dictatura iubirii,* volum unitar, omogen, cu, aş spune, o personalitate distinctă (cum sunt adesea cărţile Elenei Armenescu: fiecare dintre ele are o dominantă de bază a viziunii, a zonei de inspiraţie, a tipului de întrupare a programului liric, a tipului, în sfârşit, de versificaţie, iar aceasta este, repet, o particularitate cu deosebire meritorie a acestei creaţii lirice, arătând că autoarea are mereu altceva şi altfel de spus, astfel ferind poezia, dacă nu de inegalităţile imposibil de trecut cu vederea, oricum de monotonie, stereotipie, autoplagiat). Cartea este evident superioară celei anterioare şi una dintre consecinţele acestui fapt este că nu decuparea de fragmente revelatorii este recomandabilă pentru comentariu acum, ci privirea compunerilor ca un tot aflat sub o efigie comună. Şi aici se observă că placheta se înscrie ca o *replică* la cea anterioară. Tonalităţilor întunecate li se substituie unele azurii, concretizate în mărturisiri ale invaziei calmului solar. O trăsătură definitorie este aceea că poemele au o curgere galopantă, bucuroasă, a stihurilor, pe de-o parte, pe de alta, sunt aşa-zise naraţiuni unde epicul este încastrat în liric, ca o pictură în ramele unui tablou, ca o insectă atârnândă pentru eternitate de un ac cvasi invizibil. În acest fel, aflăm că pescarii taie felii de infinit, atingerile sunt sacre învăluiri ale amurgului, când haitele lupilor stau în pândă târâtă, ori o fată despletită se prinde de spatele muntelui. Aşa-zisa derulare epică din aceste viziuni este în realitate o rafinată definire a înseşi esenţei lirismului. Ceea ce urmează e o completare a acestei definiri, realizată prin scuturarea de epic, într-un act de contemplare a unei deschideri orbitoare spre inima palpitândă a Paradisului însuşi: „Ard munţii! Murmurând fascinaţi/ rezemaţi de sublimul frumuseţii/ încremeniţi/ rămânem tăcuţi unul lângă altul/ lăsând să ne inunde înaltul."

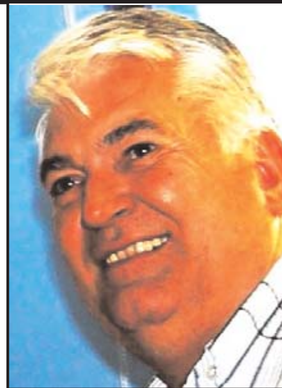
Înaltul este însăşi întruparea cunoasterii poetice, ce îmbibă eul contemplator de fericire, atunci când are în faţa sa munţii, care ard în himerice cupe strălucitoare sub dragoste astrală. Poeta sugerează de minune că este vorba de imaginaţie, din moment ce munţii ard în himerice cupe, dar la fel de bine ne inculcă în conştiinţe că nimic nu e mai real decât himera viziunii, decât imaginarul hrănit de proiecţiile binecuvântate ale devenirilor în spirit. În *Magia lacului* azurul capătă vâscozitatea, densitatea materiei, pentru a adeveri astfel mai pronunţat sublimul spiritual ireductibil, iar în locurile unde acei pescari, de care am amintit deja, îşi aduc în undiţă felii de infinit, aflăm un tezaur rămuros al sălciilor, termenul „tezaur" sugerând de minune o proiecţie solar-diamantină. Spiritualizarea invadantă capătă graţii de curgeri netulburate, de acorduri ale *Gloriei* lui Vivaldi, într-o tonalitate mai aşezată, specific feminină. Aici totul este o desprindere de materie, pentru a se ajunge la cufundarea în lumină, concept care dintotdeauna se confundă cu albul, doar cu albul. Ca de obicei, la această autoare, punctul culminant e de găsit către sfârşitul cărţii, anume, în memorabilul poem *Paradoxul trăirilor*, în care epicul este înecat complet în liric, fapt perceptibil în final. Poemul este o viziune a întregului indestructibil al tuturor celor care sunt în lume, acest adevăr fiind concretizat prin mântuirea spiritului prin materie şi al materiei prin spirit.

Un altul, de pe pagina electronică de prezentare a lectorului universitar Gabriel Hasmaţuchi, merită citat în context: „Dacă din inima temeiului existenţei noastre lipsesc adevărul, dragostea şi credinţa, tot ceea ce spunem şi facem este un simulacru didactic. Aşadar, actul pedagogic, dacă nu se fundamentează pe «valori veşnice» (D.D. Roşca), poate fi considerat nul." Cu riscul de a fi eliminat – ca tânărul Seneca ori, tot figurat vorbind, ca un Socrate pentru *smintirea tinerilor* în bine, cu înţelesul diacronic al *nebuniei în Hristos* – de contemporanii terorismului ideologic ce impune anomalia drept lege în care trăim, poetul Gabriel Hasmaţuchi judecă strâmbătăţi şi afirmă adevăruri; portretul contemporaneităţii, făcut de el – o oglindă spartă cu fruntea: „Cine ajunge primul,/ cine pune mâna primul pe armă,/ cine loveşte letal din prima/ cu sau fără argument/ este învingătorul.// Socrate e mut" (p. 35).

A fi împlinit ca om în normalitatea domestică fără surogate îi este poetului Hasmaţuchi suficient şi sublim, atât pentru existenţa de zi cu zi, cât şi pentru poesie: „Cui îi pasă de tine?/ Cui îi pasă de mine?/ Strigăm Adevărul, strigăm Binele, strigăm/ Frumosul:/ niciun răspuns./ Idei fără raţiune/ şi fără suflet [...] Dincolo de toate acestea,// iubirea din inimi curate/ se încăpăţânează/ să rămână nealterată" (p. 33). Cartea cu *Noduri* ne conectează la speranţa unui viitor dezirabil: „Desculţi şi fără teamă/ intrăm în viitorul ce ne pătrunde/ în inimi/ ca în locuinţa unor prieteni" (p. 13).

Prin labirintul memoriei, în căutarea timpului trăit

Florian COPCEA

Suntem în labirint. Nu captivi și nici urmăriți/ vânați de Centaur. Suntem călăuziți de umbra lui Mefisto. De fapt, labirintul este, cum și-l imaginează Nicolae Breban în *Viața mea* (Editura Polirom, Iași, 2017), un triaj, adică o inițiere în supraviețuire, prin care, obligatoriu, trebuie să trecem în căutarea non-ficțiunii intelectualului prins fatal, definitiv, în istorie. Oricât ar părea de dificil sisificul „periplu existențial" (p. 7), autorul, aflat într-o temporară criză de identitate, ipostaziindu-se într-un *mărturisitor* profund, vine să ne demonstreze, în termenii lui Roland Barthes (*Romanul scriiturii,* Ed. Univers, București, 1987, p. 52), că „literatura nu e decât cadavrul" limbajului utilizat, evident, pentru facerea/desfacerea *scriiturii.* Deși, în esență, este departe de a fi un jurnal, *Viața mea,* prin travaliul epic ce-l sugerează, este romanul unui *eu dedublat*, aflat în oglindă, atras de mirajul *celuilalt.* De aceea, probabil, obsedat de fantasmele obiectivității, Nicolae Breban dă construcției epice formă de cerc, unde „biografemele" sunt antrenate într-o ireversibilă mișcare în care „axul ficțiunii mele este într-o oarecare măsură fals" (p. 44).

„Trăiristul", adică Nicolae Breban, spirit adamic și lucid fiind, nu-și teoretizează, nici nu-și romanțează viața, preferă să ne-o prezinte ca pe o operă, să o lase, desigur controlat, să curgă rațional. Acest lucru nu trece neobservat la lectura cărții. Fascinația rememorării, a confidenței sincere, a „biografiei ideilor", cum se exprima Paul Ambroise Valéry, ne oferă un spectacol-șoc, senzațional, în care măști și oameni se perindă ca într-un carnaval, bineînțeles, după ce își joacă rolul conferit de autor cu o plăcere savuroasă, explicită.

Acesta, cât de paradoxal ar părea, nu subminează în niciun moment al multiplicității amintirilor ideea de literatură, pur și simplu (re)creează lumea „așezată pe marginea drumului", asumându-și diacronic și programatic trecutul. Ceea ce impresionează în *Viața mea* este faptul că marele romancier care este, în pofida „delirului" unor contestatari, Nicolae Breban, cu o vivacitate aproape ieșită din comun, cultivă, fără niciun fel de teamă (teama de a deveni ficționar, teama de a poza în victima avatarurilor istoriei, teama de apocrifie și absurd), *le debors* și *le dedans,* ca să folosim termenii lui Georges Gusdorf. Pendularea auctorială între o lume și alta relevă puterea de imaginație, imaginarul, dacă vreți, al „unui constructor de lumi epice" în care, după Nietzsche, filosof atât de des citat de autor, „trăirea-tip […] revine mereu", conferind memorialului un sens cert în valorificarea timpului trecut și a timpului trăit. Evident, Nicolae Breban nu se află, proustian vorbind, în căutarea acestora, cum lăsam să se înțeleagă și mai sus, le interpretează, le actualizează dimensiunea și, ceea ce este mult mai stimulator, le retrăiește: „Timpul în acei ani ai noștri – mărturisește memorialistul – era de-o densitate unică, noi, cei vitali, nepăsători și nebuni și care făcuserăm un pariu aș zice… usturător, dar și straniu cu destinul, deoarece visam nu numai o carieră, dar și o artă de vârf, veritabilă, rezistentă, adică mare, într-o țară prinsă într-un taifun magnific, o tornadă istorică ce ne smulsese din rădăcini nu numai copacii, stâlpii și acoperișurile, dar și strămoșii, valorile, tainele noastre cele mai sfinte, icoanele originii noastre" (pp. 182-183).

Introspecțiile operate, aducerea în prezent a unor ani deopotrivă de tumultuoși și plini de secetă (nu de dogmatism intelectual, cum s-ar mai putea spune gândindu-ne la licențioasa „Siberie a spiritului"!), recuperarea lor, impun un mod riguros de deconstrucție, fie și provizoriu, a conceptului de realitate. Respectiva transgresiune trădează, dincolo de „de-temporalizarea" poveștilor narativo-biografice, un om sensibil, vulnerabil, dar puternic, conștient de istoricitatea clipei trăite. Rezultă că descrierea anumitor „coduri", în aparență urmate de un fel de pretext în discursul inaferabil și „genetic", nu poate exclude abisalitatea vieții „diegetice", prin definiție, standardizată/arhitectonizată astfel încât să dea în întregime sens mitului Creatorului înghesuit „într-un vis pe care, vrând-nevrând, trebuia să-l trăiești și care ne-a convins că nu rareori, în existența socială, oniricul, fantasmele bine organizate și susținute *manu militari,* dar mai ales prin fraze ce ne cad precum grindina din difuzoarele radioului sau al megafoanelor de pe străzi sunt mai puternice, mai decisive decât... raționalul, bunul-simț sau decât valorile vechi și acceptate?" „A trebuit – își continuă confesiunea Nicolae Breban – nu numai să credem, dar a trebuit să arătăm și entuziasm și cine era atât de stângaci încât nu era în stare de a-l produce, acest ciudat și original entuziasm era pe dată izolat și exclus nu numai din societate, dar și din memoria tuturor" (pp. 169-170).

Accentul expres pus pe incursiunea dinlăuntru către exteriorul realului reprezintă o probă peremptorie, verosimilă, a ceea ce Umberto Eco (*Lector in fabula,* Ed. Univers, București, 1991, p. 178) numea „construct doxastic" care, deși revendică o lume ficțională, își etalează corespondențele comune pe care le are cu „lumea reală", situată în învelișul epic al textului, nu și „pe drumul spre", cum ne orientează spre altă direcție același estetician.

Devine foarte complicat, odată pătrunși în labirintul circular, palimpsestic al lui Nicolae Breban, să te pronunți, clar și prompt, asupra pseudo-simulacrelor generate de „verbocentrismul ingenuu" (Umberto Eco, *Trattato di semiotica generale,* Milano, 1975, p. 286) al „personajelor" sale, aduse în prim-planul dialogului care, fără a se erija în figuranți ai istoriei, le confirmă totala adeziune la o logică văzută ca o fatalitate a unei filosofii pe cât de abrutizantă pe atât de atractivă pentru destinul individului. De aici, concluzia, firească de altminteri, că labirintul-cerc al lui Breban, „creator de ample fresce epice", nu are capacitatea de a se metamorfoza în „capcană textuală" (U. Eco, *Lector in fabula, op. cit.*, p. 196), întrucât, fiind marcat de „singura mea viziune asupra existenței, pe care am împodobit-o cu tot atâtea personaje, istorii, scene, dialoguri, sentințe și descrieri, încercând să mă conving eu însumi nu că acestea sunt adevărate și există, sunt reale, ci că eu însumi *exist*; că, în sfârșit *sunt,* de ce nu?, «semnelor vremii profet», cum o spune Eminescu…" (pp. 389-390), ci într-o oglindă magică, din care răzbat la nesfârșit vocile lumii, „să nu uităm, în care s-au descoperit scrisul, logosul, ca și o anume măreție umană, iscălită cu caravane de siluete fascinante de zeii-regi, de taurii-zei sau de gravi și înalți arhierei ai unor divinități care ne dăruiau intimitatea cu Posibilul!" (p. 218).

Viața mea, privită din acest unghi, este un reflex provocat estetic, datorită căruia paradisul este întemeiat biografic și epistemologic în scopul proiectării în viitor a amintirii unui timp istoric. Să nu ne iluzionăm, însă, Nicolae Breban nu-și privește printr-un glob de cristal viața, ci, mai ales, când cade victimă propriului său labirint, o reconstruiește fără ca aceasta să fie copia celei destinate, după obsedantul deceniu, irosirii. Nu ne-am propus să extragem din textul autobiografic în discuție amănunte despre odiseea-apendice a destinului său, este suficient, presupun, să subliniem că scriitura „poartă deopotrivă alienarea Istoriei și visul Istoriei" (R. Barthes, *Romanul scriiturii, op. cit.*, p. 67).

Tehnica inserției dezvoltă, sub imperativul eului biografic, mecanismele unui proces axiologic de *trans-scriere* artistică a emoțiilor convertite, orice s-ar spune, în actul creator. Viața naratorului nu poate fi separată de operă, indiferent de forma în care aceasta este creată, dar, vasăzică există un dar, este regândită și literaturizată astfel încât să capete statut de operă și să nu permită haosului să domine peste universul spiritual-ființial al cărui centru este el, omul-artist, cel care acum, „în amurgul existenței" (p. 138), își acceptă (nietzscheian!), condiția de muritor atoatevăzător. Eliberându-ne de prejudecata că Nicolae Breban ar interpreta trecutul doar pentru a reînvia „stările sale de veghe deosebit de intense" (*Principii ale criticii literare,* Ed. Univers, București, 1974, p. 179), necesare rememorării „cu multă ușurință a o parte mai mare a trecutului său […] chiar dacă faptele sunt foarte confuze" (*Idem,* p. 180), să fim de acord și să acceptăm ideea că „lumea mea de atunci, în ciuda atâtor mari diferențe de climat istoric european și de mentalități, e, în fapt, aceeași cu cea de azi. […] Da, ce să facem, după cum vedem, este aceeași lume!" (p. 49).

Nicolae Breban este convins că „Niciunde, ca într-un labirint existențial, simțul autocritic nu se revoltă contra ta cu o vigoare mai nemiloasă, totul se falsifică din ceea ce ai lăsat în urmă, imagini și voci, chiar și figuri disprețuite altădată de inși profitori și insolenți fără măsură se umanizează oarecum, vina sau vinile tale se măresc fulgerător, îți devii iute o auto-victimă. Singura teamă de care scapi în labirint este, probabil, vechea atracție a sinuciderii, deoarece *acolo,* în acele coridoare, izbindu-te de pereți falși și mereu asemănători, hrănit de speranțe care-ți râd batjocoritor în față și hărțuit de tirania crescândă a regretelor ce seamănă tot mai mult cu neputințele unui biet copilandru pierdut într-o pădure bruscanimată și totalitară, sarcastică – da, acolo nu trebuie să te mai preocupe momentul și felul unei posibile și cândva, mai știi, a doritei salvări totale, cea a unei *sinucideri bărbătești,* deoarece *aici* zeul labirintului se va ocupa cu rigoare și simț al măsurii și al unei bune, inspirate, torturi de propria ta moarte. Ceea ce am numit *labirintul existențial* are și *meritul,* în plus, de a te salva de ceea ce numim ratare și de stafia ei, deoarece el, labirintul și *ființa* sa se vor ocupa să dispari înainte de a fi fost!" (pp. 143-144).

Suspecta, provizoria claustrofobie a memorialistului nu afectează desfășurarea, după I.A Richard (*Idem,* pp. 187, 196), imagistică, a reflectiilor, ci o adaptează emoțional. „În textele magistrului meu Nietzsche – își continuă confesiunea Breban – i-am găsit și justificarea acestei noi și izbitoare, ciudatei *realități* ce-mi invadase existența încă înfășurată de aburii adolescenței, singurătatea ca o armă, un scut, poate, mai știi, ca un semn al unei anume dreptăți intime" (p. 151).

Asemeni lui Gabriel Garcia Márquez (cel din *Toamna Patriarhului*), Nicolae Breban își încifrează biografia și o transferă, în fraze luxuriante, cu întortocheri sintactice copioase, din conștiința unei colectivități, când stabilă din punct de vedere etico-psihologic, când în derivă prin imperiul unor arhetipuri ușor de sesizat, în cea a singurului personaj al cărții *Viața mea,* care este însuși autorul. Se destăinuiește Breban: „În mărturisirea de față, numită carte, descriu faptele și chinurile prin care am trecut eu, acel eu schimbător, fugace și multiplu care am fost și care încă sunt, pentru a ajunge, cum se spune, scriitor. Acum însă, în ultima vreme, mi-am dat seama că, în fapt, voiam să stăpânesc mai deplin, mai sigur și mai expresiv, cum se spune, acest cuvânt scris, prins și articulat în fraze, capabil să ne împingă și să ne salte nu numai din bolboroseala gâtlejului animalic, dar și din bolboroseala și confuzia peltică a intelectului nostru, de care ne arătăm adesea atât de mândri și care de cele mai multe ori se află la distanțe remarcabile, cosmic adesea față de intențiile și de visatul nostru adevăr. Atunci când ni se pare că un fior din adâncuri, numit inspirație sau, mai bine, presimțire, ne șoptește o altă istorie, un alt fel de a ne apleca asupra lucrurilor din jur, o altă privire pentru animalele care mârâie și ne scâncesc la picioare, o altă mână mai fermă și mai blândă pentru hotărâri ce-ar trebui să facă lumină.

→

Recuperarea diasporei

Anton Bibescu, scriitor și diplomat

Florea FIRAN

Dramaturg și traducător, Anton Bibescu este cunoscut mai ales pentru activitatea sa îndelungată în diplomația română din perioada interbelică, cu reprezentanțe la Paris, Londra, Washington, Madrid. Născut în 19 iulie 1878 la Paris, Anton Bibescu provine dintr-o veche familie de boieri români.

Tatăl său, Alexandru Bibescu (1842-1911), era fiul mezin al domnitorului Gheorghe Bibescu, poet, filolog și bibliofil pasionat, cu o colecție impresionantă de cărți rare, și al Zoei Mavrocordat, fiica adoptivă a lui Grigore Brâncoveanu, moștenitoarea palatului acestuia, construit de Constantin Brâncoveanu în 1702. Din 1911, palatul a fost cumpărat de George-Valentin Bibescu, care l-a oferit drept cadou de nuntă prințesei Martha Lahovary, devenită soția sa. Martha Bibescu l-a renovat și abia în 1927 a fost inaugurat. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, palatul a devenit loc de întâlnire al diplomaților aliați. În prezent, Palatul de la Mogoșoaia adăpostește Muzeul de Artă Brâncovenească, obiectiv turistic frecvent vizitat.

Mama sa, principesa Elena Bibescu, era fiica lui Manolache Kostaki Epureanu, om politic, fost prim-ministru în două rânduri, în Principatele Române și în timpul României Mari. Era apropiată reginei-poetă Carmen Sylva, frecvent invitată la palat, participa adesea la ședințele de spiritism organizate la Castelul Peleș. Se afla printre cei surghiuniți de Carol I, în scandalul legăturii dintre prințul moștenitor Ferdinand și Elena Văcărescu, fiind bănuită că ar fi contribuit la intrigile ce-l vizau pe principele moștenitor.

Anton Bibescu și-a petrecut copilăria și adolescența în casa mamei sale din Paris, pianistă celebră care a studiat cu Anton Rubinstein la Viena. A concertat la București și Paris alături de George Enescu, care o numea „vicemama" și îi datora lansarea sa în lumea muzicală pariziană. „Mulțumită admirabilei ființe superioare care a fost principesa Helene Bibesco... mi-a fost cântată *Poema română."* Era perioada când George Enescu debuta la Paris, în 1898, în cadrul Concertelor Colonne, cu suita *Poema română.*

Astfel, încă de tânăr, Anton Bibescu a avut privilegiul de a cunoaște și de a asculta în saloanele mamei sale mari compozitori, precum Franz Liszt, Claude Debussy, Richard Wagner, sau poeți francezi, între care Anatole France. De asemenea, participa cu plăcere la viața mondenă din saloanele unde „se făcea și se desfăcea politica lumii", ceea ce avea să-i folosească în activitatea diplomatică de mai târziu.

Cu Marcel Proust a copilărit, locuind pe aceeași stradă dintr-un cartier al Parisului. Mai târziu, a publicat *Lettres de Marcel Proust à Bibesco.* Cumnata sa, Martha Bibescu, căsătorită cu fratele său, George-Valentin, a publicat romanul *Au bal avec Marcel Proust* (1928).

Împreună cu fratele său Emanuel, cu Marcel Proust și Bertrand de Salignac-Fenelon, formează o societate secretă, ceva asemănător cu masoneria, cu un limbaj codificat – Marcel Proust era Lecram, Emanuel Bibesco devenise Ocsebib, Bertrand de Salignac-Fenelon era Nonelef, iar Anton Bibesco era Telephas. La o reuniune organizată la Paris în 1905, de către frații Anton și Emanuel Bibescu, are loc prima întâlnire dintre Martha Bibescu și Marcel Proust, apoi cea din 1911, la balul „Intrasigent", urmată de altele evocate în cunoscutul roman epistolar, eseistic și autobiografic *Au bal avec Marcel Proust,* care ajunge într-un an la șapte ediții și este considerat cea mai importantă scriere a autoarei, prin care recompune un portret literar semnificativ al unuia dintre cei mai importanți scriitori ai secolului XX.

În Oltenia, la Corcova, județul Mehedinți, nu departe de Turnu-Severin, Anton Bibescu avea o moșie de peste două sute de hectare de viță de vie nobilă, care a devenit locul său preferat, dar și de către Martha Bibescu, pentru petrecerea vacanțelor. Întrebat odată de contele Herbert Asquith, viitorul său socru, ce avere are, i-ar fi răspuns: „Ca să vă faceți o idee, Orient Express-ului îi trebuie o zi să treacă prin mine". În acest loc și-a găsit inspirația și Mihail Sebastian, care avea în acea perioadă domiciliu forțat, dar unde a scris și cunoscuta sa piesă de teatru *Steaua fără nume.*

Corcova era îndrăgită și de Marcel Proust care, când Anton Bibescu se afla la moșie, îi scria cu nostalgie: „Nume dragi, ca acela de Corcova, îmi erau atât de familiare și de apropiate ca Senlis și de o mie de ori mai dragi decât Bonnelles, și tremuram întruna să nu le văd în vreun comunicat și mă învinuiam că nu cunosc îndeajuns și altele pe care trebuie că le voi îndrăgi și care sunt, poate, cunoscute prin amintiri de-ale lui Emanuel, de-ale prințesei Bibescu. Cât de mult îmi sunteți în inimă în clipele acestea!" La Corcova, Anton Bibescu primea oaspeți de seamă, oameni politici, artiști și scriitori, printre care și pe Mihail Sebastian, care îl menționează în *Jurnal 1935–1944* (publicat în 1966).

În 1945, înainte de a părăsi definitiv țara, cu prilejul morții lui Mihail Sebastian, Anton Bibescu scrie câteva *Amintiri* pe care le publică în revista *Provincia* din Turnu-Severin: „Sebastian era dintre prietenii aceia care știau să-și împărtășească durerile, dar și bucuriile, făcându-le astfel mai adevărate. Sebastian nu mai este. Elizabeth, prezentă pentru mine, e totuși absentă. Corcova mea iubită e pe cale să dispară și eu plec. N-am făcut rău să-mi comand sicriul."

Anton Bibescu trece și prin momente dramatice: mama, fratele și soția se sting din viață în jurul vârstei de 40-50 de ani. Fratele său Emanuel se sinucide prin spânzurare; soția îi moare la numai 48 de ani de pneumonie, fiind înmormântată în cavoul familiei Bibescu din grădinile palatului de la Mogoșoaia, dăruit de George-Valentin Bibescu soției sale, Martha, pe care Anton o ajutase să se întoarcă în Franța după exil. În 1948, conacul și moșia au fost naționalizate, la fel și bisericuța ridicată în 1785 și adusă pe moșie în 1910.

Cu timpul, Anton Bibescu a devenit parte din aristocrația franceză, spre care aspira și Marcel Proust, care îi datorează în mare măsură publicarea operei sale. Într-o scrisoare, acesta mărturisea: „Numai Antoine mă înțelege"; „Antoine e cel mai deștept dintre francezi", considerându-l „șarmant" și singurul său confident. C.D. Zeletin susține că frații Anton și Emanuel Bibescu au avut un rol important în geneza romanului *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust.

De tânăr, Anton Bibescu intră în diplomație, mai întâi ca secretar al Legației Române din Paris (1904), apoi al Legației Române din Londra (1911). Atunci a cunoscut-o pe Lady Elizabeth Asquith, care i-a devenit soție. Continuă cariera diplomatică în SUA (1920–1926), ca ministru plenipotențiar, apoi în aceeași funcție la Madrid.

Când deja era afirmat și cunoscut în diplomație, Anton Bibescu a reușit să-l determine pe Marcel Proust să intervină pe lângă redacțiile marilor cotidiene europene în favoarea unei imagini bune despre România. În corespondența dintre cei doi, Proust îi punea întrebarea: „Va ști vreodată țara dumitale ce ai făcut pentru ea?"

Anton Bibescu nu avea o relație bună cu Nicolae Titulescu, pe care îl acuza de afinități pro-ruse. La rândul său, Titulescu încerca prin toate mijloacele să obstrucționeze încercările lui Bibescu de a crea legături diplomatice între România, Marea Britanie și Statele Unite.

În 1919, Anton Bibescu se căsătorește cu Elizabeth Asquith, fiica lordului de Oxford, fost prim-ministru al Angliei în timpul Primului Război Mondial, femeie frumoasă, „scriitoare la modă", comparată uneori cu Virginia Woolf. Ceremonia, care a avut loc la Catedrala St. Margaret's Westminster din Londra, a fost considerată cel mai important eveniment social londonez din acel an, cu participarea unor personalități din lumea politică, socială și culturală a Angliei, printre care Regina Maria a Marii Britanii și scriitorul George Bernard Shaw. Ulterior, prințul declara că prin această căsătorie încerca să contribuie la consolidarea Principatului valah prin alianțe occidentale.

Opera lui Anton Bibescu este relativ restrânsă, fiind constituită în special din comedii de salon jucate pe scene pariziene, dar și de către Teatrul Național din București, cu distribuții de primă mărime: Elvira Godeanu, Ion Manolescu, Gheorghe Storin. De fiecare dată când termina o piesă, Anton Bibescu i-o dădea lui Marcel Proust s-o citească, așteptând cu înfrigurare verdictul acestuia. Piesele sale – *Le Jaloux* (1904), *Laquelle* (1930), *Quator* (1930), *Mon héritier* (1931), *Redemming Bessarabia* (New York) în care pledează pentru drepturile românilor asupra acestui teritoriu – au fost jucate la București și pe marile scene occidentale, Paris, Londra, New York. Una dintre piesele sale, tradusă în limba engleză, *Ladies All,* a avut 140 de reprezentații la Teatrul Moresco pe Broadway. Traduce în franceză din scriitorii englezi John Galsworthy, *Le domaine* (Paris, 1922), și Noël Coward, *Week End* (Paris, 1928).

Anton Bibescu a încetat din viață la Paris, în 1951.

Atunci când am puterea și bărbăția de a constata, în sfârșit, că ceea ce mi s-a dăruit, nu atât limba graitoare, ci cuvântul scrijelit pe piatră, pe piele de animal sau pe hârtie, a fost, s-a iscat pentru a putea ieși din mine, cu adevărat, tot mai des, mai iute, mai decis, puterea de a-mi părăsi măruntele mele interese și scopuri care vor muri cu siguranță cu mine, poate chiar și înaintea mea, și pentru a *cânta* ceva!" (pp. 155-156).

Timpurile narative se suprapun fericit peste timpurile mărturisirii, se dizolvă, se contopesc, ca într-un joc postmodernist de oglinzi, fără a distorsiona „sensul metafizic" (Jacquesc Derrida) al prezenței în scriitură a autorului-personaj, satisfăcut că până la urmă arta este superioară vieții, chiar dacă uneori i se amputează, din cauze existențialiste, sensurile împovărate de fantezie și frumos. Nicolae Breban și-a propus, și a reușit!, să salveze valorile spirituale ale umanității într-o perioadă când în România demagogia încă mai este o virtute, un mit al absurdului care nu poate fi conceput în afara clișeelor/canoanelor estetice.

Dacă am lua în calcul preferința sa funciară pentru reinventarea unei istorii multă vreme captivă, condamnată la cosmetizări excesive, sau la tăcere, dar și o ambiție hagiografică de a dovedi, precum diaristul Julien Green, că, totuși, „viața… e o carte", am putea să concluzionăm că romancierul nostru nu numai că își împrumută vocea personajului literar, dar se și identifică cu el. Meditațiile sale referitoare la spectacolul al cărui unic actor și regizor este trădează pe de o parte preocuparea lui permanentă de a-și promova continuu idealul de *a fi* în istorie, iar pe de altă parte de *a face* istorie.

Apariția cărții *Viața mea,* aceasta raportată la ficțiunile caracteristice genurilor literare cunoscute, marchează un eveniment literar de excepție pentru istoria literaturii române. Nicolae Breban este un scriitor dintotdeauna, așa cum s-a format, așa cum s-a visat. Prin urmare, itinerariul biografico-spiritual-nihilist prin labirintul vieții propus de Nicolae Breban este, înainte de toate, avatarurile unei comunități literare aflate, miraculos, într-o perpetuă ascensiune. De aceea, nu greșim afirmând că Nicolae Breban rămâne, orice s-ar invoca, *înnoitorul* literaturii române contemporane al cărui demon a „traversat prin deșert" spre a-și ocupa locul în „panteonul invizibil și înalt dominat al umanității". Fără îndoială, *Viața mea* poate însemna și istoria polemică, nuanțată, comentată, a literaturii române, singura în măsură, instinctiv sau nu, dincolo de orgolii și interese, să-și tezaurizeze valorile.

Englezoaica Mary Grant, mai româncă decât Măria neichii Mărie

Paula ROMANESCU

De-ar fi fost întrebat căpitanul Edward Grant din ce neam se trage frumoasa lui fiică Mary, ar fi răspuns semeț: scoțian! De-ar fi fost întrebată același lucru și Marie Lavasseur, mama frumoasei Mary, ea ar fi răspuns cu superbie: francez. De-ar fi fost întrebată Mary Grant (1819-1893) în ziua de 31 august 1847 care-i este țara și care neamul, ar fi răspuns: sunt româncă din România! Era ziua în care la Plymounth, în Anglia, avea loc ceremonia religioasă în rit anglican a căsătoriei sale cu tânărul român Constantin A. Rosetti, urmată de cea în rit ortodox la care mireasa trecea de bună voie și nesilită de nimeni. Astfel s-a îmbogățit România cu o fiică iubitoare de neamul nostru cu asupra de măsură, cea care avea să rămână în istoria românească chip de lumină, simbol de curaj în Revoluția de la 1848, mamă a opt copii, prima femeie jurnalist din România, publicistă, editoarea săptămânalului *Mama și copilul* (1865-1866), colaboratoare la ziarul *Românul* fondat de soțul său, fondator și al Academiei Române, om politic liberal.

Peste mai bine de un secol, poetul Geo Dumitrescu (1920-2004) înscria și el pe *Piatra de hotar: Slav aș fi fost, de nu eram latin,/ latin aș fi, de n-aș fi fost și dac,/ dar a ieșit așa: să fiu român,/ și eu cu soarta asta mă împac!// Mi-au dat și alții sânge și cuvinte,/ nisipuri galbene trecură-n zbor,/ purtate-n vântul Asiei, fierbinte,/ să-ngrașe primitorul meu ogor.// Și din Apus, din Miazăzi, veniră/ umane pulberi, umbre și lumini,/ cu bine și cu rău mă vremuiră,/ pe toate le-am sorbit în rădăcini.// Și nu-i nimic străin – a' mele-s toate,/ dator nu sunt: plătit-am cu prisos!/ că tot plătind uitucilor la rate,/ cuțitul mi-ajunsese pân' la os!// Dar am rămas așa cum scrie-n carte –/ priviți-mă, și-o să vedeți ușor/ că nu-s asemeni nimănui în parte,/ deși, 'ntr-un fel, vă semăn tuturor.// Sunt bucuros de oaspeți și prieteni;/ deschisă-i poarta, inima și ea;/ binevenit vei fi sub mândre cetini,/ în munții mei, la caldă marea mea.// Îmi dai un sfat? Te-ascult cu luare-aminte./ O mână de-ajutor îmi dai? Mulțam!/ Dar nu cumva să-ți bâiguie prin minte/ ca asta-i Țara cailor de ham!// Poftiți, deci, stați la masă, stați la soare! –/ un loc prielnic vă păstrez, amici;/ v-aștept cu mintea plină, gându-n floare/ (ca nu-i de lipsă fosforul pe-aici!...)// Întind spre toată zarea poduri bune:/ primesc și dau întregului Pământ;/ nu-i gând viclean în mine să răsune,/ dar nici stăpân nu caut: eu îmi sunt!// Învăț, cântând sau nu, și limbi străine,/ mi-or folosi – în mintea mea socot –/ dar mă gândesc de-asemeni că e bine/ să mă pricep întâi și-ntâi să-not!...// Și, iată, sunt așa cum scrie-n carte –/ priviți-mă, și-o să vedeți ușor/ că nu-s asemeni nimănui, în parte,/ deși, 'ntr-un fel, vă semăn tuturor.// Că slav eram, de n-aș fi fost latin,/ latin aș fi, de nu mi-ar zice dac/ dar a ieșit așa: să fiu român/ și eu cu soarta asta mă-mpac!*

Cât de bun trebuie să fi fost traiul în țara care își avea drept capitală Micul Paris dacă mulți dintre străinii care ajungeau pe aici nu se mai dădeau duși! Așa s-a întâmplat și cu Effigham Grant (1820-1892), fratele Mariei, adus de consulul britanic Colquouhn la București de la vârsta de 16 ani ca să învârtă și el niște hârtii și să deprindă arta diplomației. O adusese cu el și pe sora lui, Mary, ca să-și câștige cozonacul cel de toate zilele făcând pe institutoarea pe la case mari cu copii de vârstă școlară. Așa a nimerit aceasta la casa colonelului Ioan Odobescu, mai marele armatei din Muntenia, să-i dea lecții lui Alexandru (1834-1895), viitorul scriitor, arheolog, om politic, ministru al monumentelor pe vremea când a fost descoperit *Tezaurul de la Pietroasa* din care s-a mai întors acasă, după o „migrațiune" prin temnițele Kremlinului, doar o cloșcă de aur și câțiva puișori zgribuliți care, dacă le-am înțelege graiul, ar putea să ne spună multe despre câte le-au îndurat suratele lor din marele *Tezaur al României,* zburătăcit prin jungla turbatelor fiare roșii, înstelate, arogante, rapace, internaționaliste.

Când a fost să mai studieze pe la școli înalte și altceva în afară de diplomație, Effigham Grant l-a cunoscut mai bine pe tânărul român C.A. Rosetti, cu care a legat o strânsă prietenie încă de pe băncile amfiteatrelor universitare de prin Viena și mai cu seamă de la Paris, fiindcă, să nu uităm, ai noștri tineri pe la Sorbona învățau cu sârg Dreptul, Filosofia, Literele, Politehnica, dar pe la Moulin Rouge aprofundau arta *du savoir vivre* și-abia apoi veneau să ne fericească norodul *cu chipul lor isteț…* După ce-au acumulat ei destulă învățătură și experiență de viață, au poposit în București. Cum Țara Românească era plină de frumuseți feminine, greu trebuie să-i fi fost domnului Grant, secretar al consulului britanic, să se dedice unei singure femei. Alegerea s-a oprit la domnișoara Zoe Racoviță, nepoată a lui Dinicu Golescu, verișoară a Anicuței Davila – soția medicului Carol Davila de al cărui nume se leagă toate câte țin de învățământul medical și farmaceutic în România.

Zoe Racoviță-Grant a primit ca zestre moșia din jurul Bucureștilor și Grădina Belvedere pe care bunicul său Dinicu Golescu o lăsase moștenire fiicei lui Ana când aceasta devenise doamna Alexandru Racoviță. Averea trecea de la mamă la fiică *cum trec fântânile-n fântâni* sau, dacă ne îngăduie umbra lui Radu Gyr să recurgem la poezia lui, *Ne vom întoarce într-o zi, Cum apele se-ntorc din nori....*

Effigham Grant, englezul soț al Zoiei devenit cetățean român, a făcut ce i s-a părut mai ușor ca să scape de bătaia de cap a grijilor date de atâta pământ care picase pe capul lui: a parcelat moșia și a vândut-o lot cu lot, aici dezvoltându-se mahalaua Grant, astăzi cartierul cu același nume, unde locuitorii reînvie adesea prin limbaj și comportament culoarea și parfumul periferiei de-altădată deloc diferită de altfel de buricul târgului de azi…

Conacul Grant sau *Conacul Golescu – Conacul Belvedere* sau *Casa cu turn,* o adevărată clădire cetate, cu ziduri groase, pivnițe adânci, boltite, ferestre oblonite și un tunel care ieșea tocmai la malul râului Dâmbovița, pe unde, în eventualitatea unui pericol, localnicii își puteau găsi refugiu și scăpare, se afla în Grădina Belvedere, cu arbori seculari și frumoase alei, grădină care se întindea de unde se află astăzi Spitalul Militar Central, strada Ștefan Furtună, cu grupul statuar al Goleștilor la intersecția cu Bulevardul Dinicu Golescu și, spre nord, Gara de Nord, tot cartierul Grant, până-n Giulești și mai departe în câmp cât vedeai cu ochii…

Zoe i-a dăruit soțului ei trei feciori ca brazii – Nicolae, Constantin, Robert. Primul avea să ajungă pictor academist, al doilea – ofițer, participant la Războiul de Independență a României, mai apoi rătăcit prin Legiunea Străină, ultimul – inginer, constructor al podului care, în onoarea tatălui său Effingham Grant, poartă numele de Podul Grant.

Dar și soțul Zoiei era pus pe fapte mari: în 1863 a înființat prima turnătorie – Fonderia din București, E. Grant & Comp „Belvedere"; un an mai târziu – Manufactura (Regia) de Tutun „Belvedere". Cum încă era prea mult pământul primit ca dotă a soției sale de Golești, el parcelează și le vinde muncitorilor de la firmele sale terenul din jur pentru ca aceștia să-și construiască locuințe cât mai aproape de locul de muncă, cartierul numindu-se până astăzi *Regie*. După atâta turnătorie și tutun, Grant se gândește să le aducă doamnelor românce un omagiu, un dar în măsură să le înflorească surâsul în priviri și care să le concureze farmecul prin farmec, puritate, grație și frumusețe: orhidee. Așa au apărut serele de orhidee. Unde? Cum unde! Dacă treceți prin *Regie,* nu se poate să nu vedeți *Strada Orhideelor*. O veți remarca ușor: o înșiruire de ruine, trotuare desfundate și ziduri jerpelite, câte-o fostă curte de casă năpăstuită, în care se răsfață pe o frânghie agățată de un copac încovoiat de vremi lenjeria multicoloră specifică unei etnii căreia geamparaua și maneaua i-au fost dintotdeauna sărbătoare, cu pauze bine rânduite pentru exerciții nocturne sau diurne de prestidigitație, spoitingirie și chiromanție – îndeletniciri brevetate din moși-strămoși ca adevărată artă.

Sora lui Effigham, Mary Grant, devenise, cum am arătat mai sus, Maria Rosetti – soția lui Constantin A. Rosetti. În luna iunie 1848, în familia Rosetti se naște copila care avea să primească numele de *Libertatea-Sophia*. Întâmplător? Nicidecum! Capii Revoluției din Muntenia – Bălcescu, C.A. Rosetti & comp. se întruneau în casa ei și Maria nu numai că nu era străină de idealurile revoluționare de libertate ale românilor, dar voia să se și implice în împlinirea lor. Foarte curând ocazia avea să se ivească: revoluționarii „periculoși" pentru stăpânire (soțul ei *y compris*) fiind obligați să apuce drumul exilului după acel atac din 13 septembrie din Dealul Spirii (orice manual de istorie, cât de alternativ ar fi, tot trebuie să consemneze momentul, așa că nu-l mai detaliez pentru aceia care vor fi absentat poate de la școală tocmai la ora cu pricina!), iat-o pe Maria cu, în brațe, pruncuța ei abia născută, alergând de-a lungul malului Dunării zile întregi în ritm cu înaintarea în amonte a corăbiei care-i purta pe condamnații la exil spre alte zări. Ea avea să aducă pe lume opt copii – Mircea, Ion, Vintilă, jurnalist și scriitor, Horia, Elena-Maria, Anton, Floricel și Libertatea Sophia Rosetti.

Dar în acel iunie 1848, îmbrăcată ca o țărăncuță năpăstuită, ea a reușit să-i convingă pe paznicii cu armă la umăr și pistol la cingătoare să-i îngăduie să urce pe vas, apoi, pretextând că i-a căzut cu tronc C.A. Rosetti, a rugat să i se îngăduie să-l sărute că tare mai părea trist bietul de el… A fost un sărut pătimaș… Prin acesta ea i-a strecurat în gură bărbatului care s-a înfiorat de bucurie, un mesaj scris vârât într-un… ea știe ce înveliș, prin care-l anunța că într-un anume loc prizonierii aveau să fie eliberați de ai noștri. Și-au fost. Schema cu sărutul acela pătimaș se pare că a ajuns și la urechile „revoluționarei" de cursă lungă – tov. acad.-dr.-ing. cea Elenă, în a cărui biografie romanțată rău, nu mai știu care tămâietor de profesie notase că a brevetat-o ea pe când „tovarășul ei" *privea din Doftana prin gratii de fier/ departe în zare un petic de cer…* Cum? Nu era la Doftana acesta, ci la Târgu-Jiu? Poate…

Spre a evita pericolul exilului impus (de care Bălcescu n-a reușit să scape!), soții Rosetti s-au autoexilat la Paris, unde aveau să rămână până în 1857. În lucrarea sa *Principautés Danubiennes,* istoricul francez Jules Michelet are un capitol dedicat *à Madame Rosetti en 1848.* Din anul revenirii în țară și până la moarte, Maria Rosetti a fost o prezență notabilă în presa românească, cu precădere în ziarul *Românul,* fondat de C.A. Rosetti, a tradus în franceză și engleză balade și doine românești (nu știu dacă și *Doina* doinelor a Poetului care scria la ziarul *Timpul* și ale cărui articole vitriolante la adresa politicienilor mânuitori de *retoricele suliți în aplauzele grele a canaliei de uliți care îndrăzneau ca să rostească pân' și numele tău, Țară!*).

→

Vecina mea, Africa

Războiul uitat

Nicolae MELINESCU

America pare pregătită să-şi facă ordine în distribuirea trupelor în lume. Preşedintele republican a hotărât reducerea treptată a efectivelor din Siria şi i-a transferat Turciei misiunea de securitate în zonă. Tot el a anunţat o retragere pe etape din Afganistan după ce primele convorbiri discrete cu talibanii i s-au părut promiţătoare. În mesajul despre starea Uniunii pe 2019, preşedintele a apreciat că proiectata diminuare de forţe, după aproape douăzeci de ani de război, este posibilă în urma unor discuţii cu conducătorii mai multor grupări afgane, ceea ce deschide calea înlocuirii trupelor cu un dialog al reconstrucţiei, al stabilităţii şi cu lupta împotriva terorismului.

Statele Unite rămân, însă, angajate într-un război prelungit, neaşteptat şi asimetric în Cornul Africii. Gruparea somaleză Al Shabaab – „Tinerimea" în limba somali – a comis asasinate, răpiri şi atentate de când a profitat de haosul politic din ţară ca să se erijeze în apărătoarea adevăratei credinţe islamice. Militanţii săi au provocat sute de morţi în rândul civililor, al militarilor şi al autorităţilor locale şi şi-au extins campaniile teroriste până în sud în Kenya şi în Tanzania. Ceea ce a mobilizat atenţia americanilor a fost afilierea declarată a tinerimii mujahedine somaleze la Al Qaeda şi, mai recent, la auto-intitulatul ISIS. În 2006, noua ramură jihadistă a intrat în jocul de putere după ce trupele etiopiene, majoritar creştine, au intrat în Somalia ca să încerce să instaureze un grad minim de autoritate pentru guvernul central, în condiţiile în care regiunea de nord şi nord-vest Puntland dorea independenţa şi anunţase secesiunea. Doi ani mai târziu, Statele Unite au inclus Al Shabaab pe lista grupărilor teroriste. Era perioada în care ofensiva jihadistă controla 60 la sută din teritoriul naţional (cam de trei ori mai mare decât al României), inclusiv capitala, şi administra practic întreaga ţară după preceptele exclusiviste ale legii sharia. Abia în 2011, militanţii săi au fost izgoniţi din Mogadishu de forţa multinaţională cu 20.000 de militari din Uganda, Kenya şi Burundi. Al Shabaab a pornit acţiuni de răzbunare sub forma operaţiunilor de gherilă. În 2013, atacul de la complexul comercial Westgate, din capitala kenyană Nairobi, a ucis 67 de civili. Masacrul din 2015 de la universitatea kenyană Garissa a provocat moartea a 147 de tineri. În 2017, explozia unui camion capcană a ucis aproape 600 de civili în capitala somaleză. Contraatacurile împotriva teroriştilor islamişti au redus controlul lor teritorial la 20 la sută din suprafaţa Somaliei (637.657 km^2), mai ales în zonele rurale terorizate de aproximativ 5.000 de membri ai grupării. Acolo unde îşi menţin prezenţa prin ameninţări, teroare şi răpiri, militanţii Al Shabaab numesc primari, adună taxe pe combustibil şi pe cămile şi hotărăsc cui i se cuvin şi în ce cantitate raţiile de orez, cumpărate cu banii extorcaţi de la localnici. Numeroşi adolescenţi sunt răpiţi din familiile lor şi forţaţi să se instruiască şi să intre în rândurile combatanţilor activi. Orice formă de nesupunere a localnicilor este sancţionată cu o singură pedeapsă: decapitarea în piaţa publică.

După mai bine de doisprezece ani de urmărire şi atacare a membrilor Al Shabaab, războiul s-a dovedit un exerciţiu plin de frustrări pentru coaliţia multinaţională şi pentru americani. Ca în orice război atipic, cea mai mare putere a lumii este forţată să găsească noi strategii ca să suprime bande de terorişti, izolaţi în cotloanele aride din estul semi deşertic al Africii subsahariene. La începutul lui 2019, un atac Al Shabaab împotriva unui hotel de capitala Kenyei s-a încheiat după 18 ore de schimburi de focuri intense între forţele de securitate locale şi militanţii islamişti. Între cele 21 de victime s-a aflat şi un american. Cinci atacatori au fost omorâţi. Este un scenariu cu care militarii americani s-au confruntat zilnic în Afganistan, în Siria, Niger şi Yemen. Jihadiştii somalezi au lovit cel mai frecvent ţara vecină de la sud pentru că autorităţile kenyene s-au opus stabilirii de baze de antrenament extremiste pe teritoriul lor şi au participat la efortul militar şi diplomatic de înlăturare a pericolului terorist.

Prima reţetă de combatere a terorismului islamic este culegerea de informaţii secrete despre lideri, localizarea şi eliminarea lor fie prin bombardamente lansate de pe drone, fie prin atacurile fulger ale unor comandouri din trupele speciale de genul Beretele Verzi. Operaţiunile lor sunt discrete şi eficiente, dar drumul spre eliminarea totală a ameninţării jihadiste este lung şi costisitor nu numai în bani şi mijloace de luptă, ci, mai ales, în oameni. În 2015, o ambuscadă pusă la cale de combatanţi ai auto-intitulatului Stat Islamic (ISIS) în Somalia a provocat moartea a patru americani. Un membru al trupelor americane de elită a murit în Yemen în timpul unui raid. Şase membri ai unităţilor de ordine publică, doi soldaţi, un civil de la Pentagon şi un contractor au fost ucişi în 2017 de un atacator sinucigaş în Siria.

Apariţia grupării Al Shabaab după 2006 în contextul anarhiei din Somalia, ţară lipsită timp îndelungat de un guvern legitim şi autorizat, a reorientat atenţia Statelor Unite spre Cornul Africii. Era ameninţată securitatea maritimă pe una dintre cele mai aglomerate căi de navigaţie din lume, care face legătura între Mediterana şi Oceanul Indian prin canalul de Suez şi Marea Roşie. În 2004, preşedintele George W. Bush a plasat un număr redus de militari americani în Somalia. Democratul Obama a aprobat în 2008 raidurile aeriene pentru eliminarea capilor Al Shabaab. Preşedintele republican Donald Trump a declarat Juba inferioară, regiunea sudică a Somaliei, bântuită de extremiştii islamişti, drept zonă activă de ostilităţi şi a autorizat ofensiva împotriva Al Shabaab. A fost un act de curaj, pentru că opinia publică nu a uitat imaginile umilitoare din 1993, când cadavrele a 18 luptători Rangers au fost târâte pe străzile capitalei de către militanţii generalului separatist Aidid, aşa cum nu a putut uita gafa politică majoră a democratului Bill Clinton, care a suspendat ca răspuns toate operaţiunile şi prezenţa militară în zonă, ceea ce a agravat haosul şi războiul civil.

Cele mai recente măsuri de combatere a terorismului islamist au permis dublarea numărului militarilor americani din Somalia până la 500 de oameni. Din 2016 până în prezent s-au triplat raidurile aeriene. Comandamentul african al SUA a raportat aproape 50 de atacuri cu drone în 2017. Anul trecut au fost omorâţi 338 de militanţi Al Shabaab, a comunicat aceeaşi sursă. În prima săptămână a lui 2019, după atacul lansat în capitala kenyană, cinci lovituri aeriene au scos din luptă 26 de jihadişti. Desfăşurarea unor unităţi de dimensiuni reduse de militari americani urmăreşte nu atât participarea lor directă în luptă, ci mai ales dezvoltarea capacităţii armatei naţionale somaleze de a răspunde provocărilor extremiştilor. Cele mai recente confruntări ale soldaţilor somalezi cu teroriştii au marcat câteva succese ale celor dintâi, dar şi pierderi umane. Prim-ministrul Hassan Ali Khayre a motivat soarta incertă a războiului împotriva Al Shabaab cu lipsa asistenţei financiare externe, a armamentului şi a muniţiei. El a ţinut să sublinieze, însă, că actuala campanie a înregistrat progrese. O cauză nerostită de premier a fost proasta administrare a fondurilor alocate de Statele Unite pentru organizarea combaterii terorismului şi corupţia în rândul comandanţilor militari. Ca să iasă din această situaţie, Comandamentul american şi guvernul somalez au început instruirea unor unităţi locale de elită, denumite Danab – „Fulgerul", sub coordonarea unor instructori americani. Primele acţiuni au avut succes, dar lipsesc unităţile de infanterie care să vină şi să consolideze aceste succese prin menţinerea controlului şi chiar extinderea lui în zonele recuperate de la islamişti.

Prezenţa militară a Statelor Unite în Cornul Africii şi angajarea administraţiei republicane în acest război civil urmăresc eliminarea mujahedinilor somalezi şi prevenirea instalării unor tabere teroriste de pregătire a viitorilor combatanţi şi de adăpostire a teroriştilor din auto-intitulatul ISIS, goniţi din Irak şi din Siria în urma campaniilor americane. Găzduirea transfugilor într-o zonă vastă, greu de controlat, cu condiţii de climă extrem de dure, ar crea un dezechilibru major şi ar obliga Statele Unite la o translaţie a unei părţi a trupelor din Siria şi Afganistan către Cornul Africii. Deocamdată, capacitatea de refacere şi de reînarmare a efectivelor Al Shabaab face din războiul nevăzut din Somalia o ameninţare pentru politica administraţiei republicane de la Washington, politică orientată spre reducerea prezenţei în teatre de operaţiuni vechi şi de câte două decenii (Afganistan, Irak) şi de înlocuire a acesteia cu contribuţia majoră a aliaţilor şi a partenerilor din zonele de conflict.

Când cu Războiul de Independenţă a României, Maria Rosetti a înfiinţat spitale pentru îngrijirea răniţilor, la Turnu-Măgurele, la Craiova, a mobilizat femeile române la colectare şi confecţionare de efecte de îmbrăcăminte, feşe, colectare de alimente, a întocmit liste de subscripţie, totul pentru îngrijirea şi susţinerea ostaşilor eroi care au adus Independenţa României.

Cercetătorii corespondenţei rămase de la marea familie a Brătienilor au găsit şi o caracterizare a Mariei Rosetti: „Era o femeie oacheşă, nu chiar frumoasă, dar cu nurii unei meridionale, expresivă, pasionată, artistă. Scria bine cu însufleţire romantică, scotea frumosul din orice lucru întreprindea şi îl împrăştia în jurul ei."

În 1850, pictorul de origine evreiască Daniel Constantin Rosenthal, născut la Pesta în anul 1820, stabilit în România din 1842, prieten al revoluţionarilor români ale căror idei şi idealuri le împărtăşea, plecat şi el din ţară odată cu Rosetti de teama represaliilor, a ales pentru ilustrarea portretului României chipul Mariei Rosetti, lucrare executată la Paris. A intitulat-o *România Revoluţionară.* În prezent, împreună cu o altă lucrare pentru care Maria i-a servit de model, *România rupându-şi cătuşele pe Câmpia Libertăţii,* tabloul se află la Muzeul de Artă al României. Tot el este autorul unui portret al lui Nicolae Bălcescu, aflat şi acesta la Muzeul Naţional de Artă. În 1851, Rosenthal a încercat să revină în ţară, dar a fost arestat de unguri şi torturat până şi-a dat sufletul în atroce „interogatorii" prin care torţionarii sangvinari voiau să-l facă să-şi trădeze camarazii. N-au reuşit. Când a fost ucis, C.D. Rosenthal avea doar 31 de ani.

După moartea lui C.A. Rosetti (8 aprilie 1885), Maria a rămas împreună cu fiul său Vintilă în casele unde-şi avea redacţia ziarul *Românul.* A fost Membră de Onoare a Societăţii Naţionale a Crucii Roşii – Belgia. Scrierile sale aveau să fie reunite după moarte de fiul său, Vintilă Rosetti, în volumul *Scrieri – 1864-1865.*

Cât de în urmă va fi rămas în conştiinţa ei chiar tânăra institutoare engleză ajunsă în România prin anii '40 ai secolului al XIX-lea să-l înveţe frumuseţea cuvântului pe viitorul scriitor, arheolog, diplomat, universitar, academician, Alexandru Odobescu (o, de l-ar fi învăţat şi cum să îndure cruzimea iubirii la vârsta înţelepciunii, n-ar fi ales el să-şi pună capăt zilelor de dragul acelei tinerele profesorese de la Şcoala de Fete Hortensia Keminger…), spre a deveni în memoria pământului românesc Maria Rosetti – ocrotitoare a revoluţionarilor paşoptişti din România, prima jurnalistă de la noi, scriitoare, simbol al României revoluţionare, româncă adevărată despre care, poate, Măria neichii Mărie cu catrinţă şi cu ie n-ar fi aflat nici până azi de nu ar fi trecut prin şcoala românească unde se învaţă şi istoria neamului!

Amintiri din Grecia

Ion PĂTRAȘCU

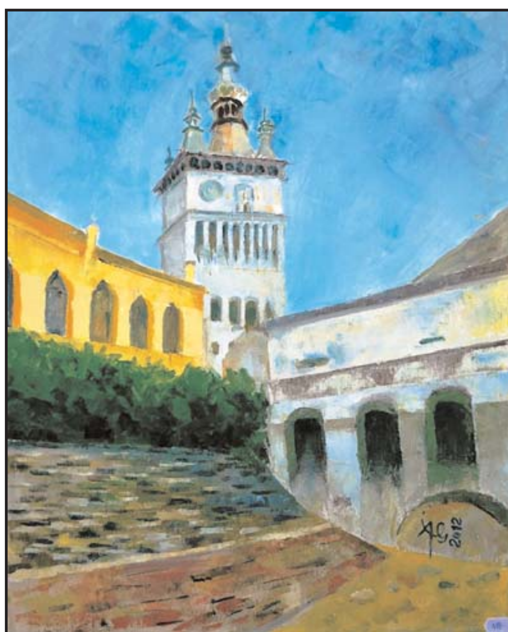
Cu articolul din numărul trecut, am deschis cutiuța amintirilor personale, care mă transportă în zone geografice și la date calendaristice uluitor de variate. Trăirile personale sunt legate direct de etapele de parcurs ale României în peste o jumătate de secol. Imaginile care mi se perindă prin fața ochilor sunt unele mai luminoase și de neuitat, iar altele destul de întunecate și preocupante până în zilele noastre. De data aceasta nu voi pomeni decât de amintirile din decembrie 1989 și din cei șase-șapte ani următori, când mi-a fost dat să urmăresc, de aproape sau chiar din interior, evenimente care se derulau cu viteze uluitoare. Consiliul Național al Frontului Salvării Naționale se mutase în Palatul Victoria, ocupând cea mai mare parte a spațiilor MAE. Eu am ajuns, cum necum, la Secretariatul Frontului, de unde se vedea bine cum se formau grupurile de influență în vederea constituirii noii puteri. Vedeam cine și la ce butoane de conducere se așeza. Am luat și pulsul străzii. Într-o dimineață m-am *rătăcit* prin coloanele de demonstranți care afluiau spre Televiziunea Română, cu speranța că românului îi va fi mai bine. Nu aveau de unde să știe că pe mulți dintre ei și pe copiii lor îi aștepta un *viitor luminos* pe câmpurile de căpșuni din Spania, la casele de bătrâni din Italia, pe șantierele de construcții din Germania și Anglia, sau aiurea prin lumea largă. Pe noi, diplomații acelei perioade, ne preocupa viitorul politicii externe a țării noastre. În primii 5-6 ani de după 1989, ne-am convins că politica externă, pe care noi o slujiserăm, o luase la vale, fără puterea de a-și reveni, cum și astăzi ne putem convinge. Fiind plecat în misiuni diplomatice încă de la începutul anului 1990, vedeam cum România își pierdea reflexele și în domeniul relațiilor externe. Evenimentele din decembrie emanaseră conducători scoși *din joben,* care nu aveau nici cea mai vagă idee despre strategiile de politică externă, sau despre regulile diplomatice și de protocol. Actele de politică externă la care participau noii șefi ai instituțiilor centrale păreau derivate din ședințe sindicale sau șuete de cartier.

Exemple ar fi multiple, însă mă voi opri numai la unul, unde am fost martor ocular. Era în anul 1997, când, la inițiativa Greciei, în Creta s-a desfășurat reuniunea șefilor de stat și de guvern din țările Europei de Sud-Est. Din partea României, au participat prim-ministrul și ministrul Afacerilor Externe. Întâlnirea era încă una dintre inițiativele regionale și subregionale ale Greciei, în încercarea sa de a se impune ca lider zonal. Cu acest obiectiv în minte, gazdele depuneau eforturi pentru permanentizarea unei reuniuni și la nivelul prim-miniștrilor, prin convenirea imediată a structurilor organizatorice necesare. Reprezentanții Greciei au reamintit cu satisfacție decizia anterioară a șefilor forurilor legislative ale țărilor din regiune de a crea un organism permanent pentru contactele parlamentare. Într-o formulare neacademică, trebuie să spun că grecii mergeau *la cacealma.* Așa ceva nu se convenise, tocmai datorită intervenției președintelui Senatului României, care a sugerat ca, în prealabil, să fie ascultată și părerea celor care nu erau prezenți la reuniune. De acest lucru și-a amintit reprezentantul Macedoniei, care a mai temperat elanul gazdelor. Nu îmi explic nici astăzi de ce delegația română nu cunoștea acest amănunt.

În legătură cu participarea delegației române la acea reuniune, nu pot să omit nedumerirea amfitrionilor greci față de *regulile noi* introduse de oficialii români în cadrul diplomației multilaterale. Grecii, ca politicieni și diplomați de meserie, se așteptau ca premierul român să vină direct la conferința din Creta și nu să o viziteze în subsidiar, după ce s-a relaxat într-o țară de la malul Mediteranei, de unde a apărut liniștit cu o zi întârziere. Aceeași nedumerire, chiar perplexitate, s-a văzut pe chipurile oficialilor eleni și atunci când l-au condus pe premierul român până la scara avionului. Conform regulilor de protocol, gazdele nu-și părăsesc poziția până în momentul în care se închid ușile, iar avionul rulează spre pista de decolare. De data aceea, ușa avionului s-a închis doar după 30 de minute, din cauză că grupul de presă al prim-ministrului român nu avea grija punctualității.

Înaintea acestor momente penibile, gazdele s-au confruntat cu o pretenție de ultim moment a premierului nostru, aceea de a face o escală la Atena, pentru a vizita monumentele de pe Acropole, seara, după orele de program. Din nou consternare. O vizită de acest gen, pentru o înaltă oficialitate străină, nu se organizează pe genunchi. Așa că, la Atena, Guvernul elen a asigurat limuzina necesară prim-ministrului, iar Ambasada noastră a reușit să închirieze un autocar pentru restul delegației. În suita premierului se afla și un tip cu staif, care a preferat să rămână în avion decât să meargă cu *transportul în comun,* cum îi spunea el autocarului.

Tot atunci, am înțeles că presa română, alintată cu denumirea de cea de-a patra putere în stat, aspira la poziții mult mai înalte. După figura făcută în Creta, grupul de presă ar fi vrut să se piardă prin cochetul cartier Placa, de la poalele Acropolei. Vine la mine o fătucă, binecunoscută în peisajul bucureștean al timpului, și mă roagă să fiu de acord ca ziariștii să nu viziteze monumentele, ci să coboare în Placa. I-am amintit că grupul de ziariști era acreditat pe lângă prim-ministrul român, și nu pe lângă Ambasadă. Atunci intervine un ziarist mai vechi, cu care combătusem ani de zile pe *frontul socialist,* atrăgându-mi atenția că presa ar putea sancționa atitudinea mea. Ei, și?, am zis eu.

Intenționat, nu am menționat niciun nume în descrierea de mai sus. Sunt convins că, după atâta amar (da, amar!) de vreme, viața a confirmat, în bună măsură, teza filosofică privind *rolul întâmplării și al personalității în istorie.* Personalitate, doar în măsura în care conducătorul respectiv a făcut ceva pentru progresul țării sale, a lăsat ceva în urma lui, ceva important, pentru care istoria să-l eternizeze. La urma urmelor, numele nu mai contează, ci renumele lui. Nu știu ce vor putea spune viitoarele două-trei generații despre mulți dintre liderii perioadei (perioadelor) de după cel de Al Doilea Război Mondial. În fine, reuniunea s-a încheiat, delegația a plecat, iar nouă ne era jenă pentru prestația lamentabilă a delegației române, care mai decupa și ea o parte considerabilă din prestigiul pe care România și-l câștigase cu greu pe plan regional și mondial.

Personal, eu mulțumeam Proniei Cerești pentru cele văzute și auzite în puținele zile petrecute în Creta. Încercam un sentiment deosebit, aflându-mă pe insula care apărea cel mai des în cronicile egiptene și siriene ale contactelor cu lumea elenă. Orașele siriene de pe coasta Mediteranei au primit elemente de civilizație egeeană cu mult înainte de apariția cuceritorului macedonean și începerea procesului de elenizare. Tot în Creta au adus fenicienii alfabetul de la Ugarit (Siria), folosit de greci și dat și de ei mai departe europenilor. Pe aici au tranzitat mulți zei orientali, adoptați de greci și instalați în Panteonul de pe Olimp. Creta este cunoscută și pentru primele legături cu lumea faraonilor egipteni, făcând și ea parte din acea salbă a civilizațiilor antice care flancau Marea Mediterană. Călcam pe pământul legendarului rege Minos, cel care a dat numele uneia dintre cele mai vechi civilizații cunoscute de omenire, cea minoică. Avionul de la Atena ne lăsase în capitala insulei, Iraklion. Acolo, o vizită rapidă la muzeul local ne-a familiarizat cu principalele etape ale acelei civilizații, care începea prin anul 2600 î.e.n. și se sfârșea undeva prin 1500 sau 1100, în urma erupției vulcanului din Santorini.

Începând cu anul 1937, arheologii italieni, francezi, englezi și americani au dat la iveală numeroase probe materiale despre civilizația minoică. Ei au ajuns și la ruinele celebrului palat al lui Minos din Cnossos, care s-ar fi întins pe o suprafață de 22.000 de metri pătrați. Numeroasele tuneluri și scări, scoase la lumină de către arheologi, par să adeverească existența celebrului labirint de sub palat, unde trăia minotaurul, acel monstru feroce, jumătate om–jumătate taur. La fiecare nouă ani, creatura cerea de la atenieni un tribut de șapte băieți și șapte fete, victime pe care le înghițea de vii. Legenda spune că monstrul a fost răpus de Tezeu, fiul lui Egeu, regele Atenei. Pentru a se descurca în labirint, Tezeu s-a folosit de ghemul primit de la Ariadna, fiica regelui. După ispravă, Tezeu nu pleacă cu mâna goală de pe insulă. O ia și pe Ariadna, pe care o părăsește însă pe insula Naxos, de unde este recuperată de Dionysos.

L-am lăsat pe Tezeu să-și vadă de drumul lui spre Atena, iar noi am dat o fugă până la cimitirul din Iraklion, unde am păstrat un moment de reculegere la mormântul marelui cretan care a fost Nikos Kazantzakis, prozator, poet, dramaturg și eseist, autorul celebrului roman *Zorba Grecul.* În filmul cu același nume, Zorba a fost imortalizat de Anthony Quinn. Mult mai târziu, cu ajutorul străinilor, grecii au descoperit și ei cât de mare era acest scriitor al lor. Afară, era demult renumit. Primarul din New York instituise și ziua lui Nikos Kazantzakis, la 18 februarie. Acasă, a fost chiar persecutat, prin anii '40, fiind acuzat de ateism. Abia în 1998, la 40 de ani de la moarte, a fost creată Fundația Nikos Kazantzakis, iar o stradă din Atena a primit numele său. Tot în acel an, în fața Academiei din Atena a fost dezvelit bustul său. Eleni Kazantzakis, în vârstă de 94 de ani la acea dată, a spus că nu se mai aștepta la acest moment de recunoștință pentru soțul ei.

Prin locurile pe unde am trecut sau despre care am citit, venețienii au lăsat amprente foarte vizibile, mai ales în arhitectură. Sunt și astăzi clădiri monumentale ale epocii renascentiste, castele, cetăți, fortificații, ziduri de apărare etc. Situația mi s-a părut logică, atâta timp cât Creta a fost ocupată de venețieni timp de 450 de ani. Într-un asemenea mediu venețian s-a format cel mai mare pictor al Greciei, Domenicos Theotocopulos, care și-a dobândit celebritatea sub numele de *El Greco.* Născut în 1541, într-un sat de lângă Iraklion, el primește o educație greacă și latină. Pensula a mânuit-o sub îndrumarea renumitului călugăr sirian Michael Damaschinos. Legat fiind și de cercurile catolice ale venețienilor, artistul începe să picteze nu numai *alla-greaca*, ci și *alla-latina,* combinând limbajul bizantin al penelului cu cel vestic. Era un pictor deja format la vârsta de 26 de ani, când a pornit într-o călătorie de inițiere la Veneția și Roma, unde a lucrat alături de pictori celebri ai timpului, precum Tiziano, Tintoretto, Veronese sau Correggio.

În cei zece ani petrecuți în Italia, El Greco se transformă dintr-un pictor bizantin, într-unul al Renașterii, obținând dreptul de a fi inclus în rândul practicienilor artelor liberale. Era deja un artist valoros dacă a corespuns cerințelor, impuse pe atunci, de a avea cunoștințe profunde de matematici, de poezie, muzică, filosofie, funcția mișcării, dar și tehnica clarobscurului. Poate că, în cazul lui, avea dreptate Aristotel când spunea că *arta este mult mai filosofică și mai importantă decât istoria.* Din secolul al XVI-lea și până în prezent au fost date uitării multe evenimente istorice, pe traseul parcurs de El Greco, de la Iraklion, la Veneția, Roma sau Toledo. Au ieșit din mentalul colectiv numeroși conducători, mari sau mici, însă i*storia* scrisă de El Greco cu penelul lui aparține eternității. Cea mai mare parte a operei sale se găsește la Toledo, orașul pe care nu l-a mai părăsit vreodată. Într-un fel, am parcurs și eu, în zilele noastre, itinerarul lui El Greco, de la Iraklion la Veneția, Roma și Toledo. Fusesem, mai înainte, și la Damasc, locul de baștină al meșterului iconar Michael Damaschinos. La Toledo, m-am oprit, cu încântare, în fața pânzelor celebre ale *grecului* din marea catedrală a orașului, am trecut și pe la casa lui memorială, dar l-am regăsit și la renumitul Muzeu Prado din Madrid.

→

La curtea epigramei

Catrenul epigramatic (I)

Elis RÂPEANU

O problemă care trebuie subliniată iar și iar este faptul că o poantă sau o vorbă de duh în proză, oricât de spirituală ar fi, nu poate constitui o epigramă, după cum *nu orice catren, oricât de reușit prozodic, poate fi numit epigramă*. V.D. Popa, de exemplu, publică în *Humorul* (25 mai 1945) bancuri aranjate în patru versuri. Pe de altă parte, același autor publică în *Urzica*, din 15 sept. 1965, catrene pe care nu le intitulează „epigrame", ci „micro-foiletoane", deși au tentă epigramatică: *Din farmaciile Iașului lipsesc biberoanele:*

Părinții nu au ce să facă…
Dacă lipsesc din farmacii
Vor cumpăra câte o vacă
S-o pună doică la copii.

Același lucru putem spune și despre „ultrascurtele" lui Eugen Frunză din *Urzica* (31 august 1964): *Unui tip foarte înalt:*

Crescuși atâta de înalt
Că nu-ți întrece statul nime'
Când te privesc, îmi spun: Păcat
Că n-ai crescut și-n adâncime.

Stelian Filip își intitulează unele catrene „fabule pitice" și nu „epigrame", ca umorist de profesie și de vocație știind că ele nu sunt epigrame. Iată un exemplu: *Proptele:*

Gardul putred, zidul vechi
Nu stau țepene și-n sus
Câtă vreme nu și-au pus
Propte zdravene, perechi.

A se compara această mini-fabulă cu excelenta epigramă a lui Șt. Tropcea pe aceeași temă:

Uneori, într-o grădină,
Dintre pomi, pe vreme rea,
Cad acei cu rădăcină
Și rămân cei cu proptea.

Boileau (1636-1711) considera epigrama o vorbă de duh (o poantă), împodobită de două rime. Importanța poantei este exprimată, la modul epigramatic, de nenumărați epigramiști. Gh. Suciu din Brașov sugerează această idee printr-o imagine plastică amuzantă, dacă nu picantă: *Similitudine:*

Spun că-i știu de-acum deprinsul,
Epigrama-i ca muierea:
Nu contează-atât cuprinsul
Cât contează încheierea.

E o afirmație care nu funcționează nici în situația la care se referă autorul, nici în cazul epigramei: pentru a se realiza o încheiere, contează și „cuprinsul" – conținutul și felul în care e organizat catrenul. Pentru că *epigramă nu înseamnă doar catren, prozodie și poantă lipită la „coadă"*. Dacă poanta nu e motivată ingenios de primele două-trei versuri, lipsește acea așteptare care intensifică surpriza din final. Deci, epigrama mai are și alte legi, care țin de structură, de ceea ce se numește mecanismul epigramatic – cel care declanșează poanta. *Avarul evlavios:*

Simțind că inima-i tresaltă
De mila care-l copleșea,
Pomană începu să dea
Din mâna dreaptă-n ceealaltă. (Ion Geană)

(Vol. *Eterna Epigramă,* Clusium, 1993, p.14)

La realizarea finalului contribuie întregul catren, aria semantică a cuvintelor și expresiilor folosite pe post de „cheie", expresivitatea și felul în care sunt prezentate ideile care conduc la transformarea implicitului în explicit, motivând surpriza poantei.

Pentru a fi mai clară problema, vom cita două epigrame similare. În prima, autorul, Ionel Socobeanu, lipește la două versuri o poantă plagiată prinsă din circulația orală, cu mici schimbări: *La examen, ca la biserică:*

La examen, nu e greu
„Prof"-ul agitat, cu zel,
Când mă-ntreabă mă-nchin eu,
Când răspund, se-nchină el.

(Ionel Socobeanu, *Epigrame și catrene cu tâlc,* Ed. Eficient, 1995, p. 87)

Epigrama originală aparține lui Virgiliu Șchiopescu din Timișoara, care, de pe poziția examinatorului (profesor universitar), motivează poanta nu prin titlul pus deasupra, ci în versurile care o preced, oferind cheia soluției finale prin antrenarea în argument a cuvintelor din aria semantică de care e legată expresia finală (*slujbă, a converti, ateu*): *Examenul unui student slab:*

E o slujbă ce-ntr-un fel
Convertește și-un ateu:
Când l-întreb, se-nchină el,
Când răspunde, mă-nchin eu.

(Epigrama, cunoscută și premiată în cadrul Uniunii Epigramiștilor din România, a apărut în volumul *Eterna epigramă,* 1993, p. 28.)

Înțelegem, deci, că epigrama nu e doar o poantă împodobită de două rime. De altfel, chiar definiția lui Boileau a fost amendată de urmașul său, maestru al epigramei, Lebrun (1729-1807):

Le seul bon mot ne fait une épigramme
Il faut encore savoir la façonner
Avec adresse, en nuancer la trame
Et le bon mot avec grâce amener.

[*Poanta singură nu face o epigramă,/ Trebuie să știi s-o cizelezi/ Cu iscusință, să-i țeși urzeala/ Și vorba de duh s-o aduci din condei*]

Aceeași idee e subliniată și de Lessing (1729-1781) în tratatul *Observații diverse despre epigramă și despre câțiva dintre cei mai renumiți epigramiști* (1771), pornind în demonstrația sa de la Marțial: la acesta apare tensiunea subiectului epigramatic rezultat din așteptare și înfăptuire – două elemente ce intră în contradicție. Autorul tratatului consideră că această contradicție constituie trăsătura care diferențiază epigrama de alte specii literare asemănătoare: dacă ea nu există, avem de-a face cu o fabulă, un apolog sau orice altceva, numai epigramă nu. Face apoi următoarea precizare: „Deosebirea esențială între epigramă și fabulă se rezumă la acest fapt: că părțile ce se succed în epigramă sunt aparent în contradicție, dar se unesc la final, de aceea ele apar numai abstract ca părți." (*Deutsche Epigramme aus vier Jahrhunderten,* 1965, Leipzig, în postfață)

Ideea tensiunii care se acumulează în interiorul catrenului e exprimată, la modul epigramatic, printre alții, de Al. Clenciu: *Definiția epigramei:*

Trei versuri lin coboară panta
Arzând mocnit ca un fitil
Spre-ncărcătura de trotil
Din care bubui-va poanta.

Nelu Ionescu-Quintus sugerează aceeași idee, prin altă imagine plastică: *Definiție* (vol. *15 ani de epigramă,* Ed. Litera, 1984, p. 110):

După sens și parametri,
Epigrama e un meci
Cu un „unsprezece metri"
În minutul 90!

Se înțelege că în reușita unui meci contează felul în care sunt aranjați jucătorii, pregătirea, pasele etc. Tot astfel ideile trebuie bine „pritocite", aranjate astfel încât să pregătească finalul neașteptat: *Epigrama* (Florea Ștefănescu, în vol. *Cascada epigramelor*, p. 212):

Patru versuri pe o temă –
Că mai multe nu încap –
Aranjate într-o schemă
Cap la cap, dar și cu cap.

Definițiile epigramatice ale epigramei sunt atât de numeroase, încât ar putea alcătui o antologie. Deși ele nu rezolvă problema definiției propriu-zise, dau ideilor transparență: fiecare în parte scoate în relief cel puțin o trăsătură a acestei specii literare și toate la un loc demonstrează virtuțile ei spirituale.

Revenind la catedrala din Toledo, se cuvine menționat că aceasta este considerată o expoziție *sui-generis* a lui El Greco. Deasupra altarului de marmură se află una dintre pânzele de referință ale artistului, *Răsfățul.* Printre multe alte tablouri ale sale, tot acolo se află *Sărutul lui Iuda, Apostolii* sau *Înmormântarea contelui de Orgaz.* Acesta din urmă este apreciat drept o culme a realizărilor umane, o moștenire lăsată de El Greco umanității. Este un tablou în două registre: în cel superior apare un înger alb, înconjurat de locuitori ai Cerului, iar în cel inferior sunt prezenți nobilii care-l conduc pe ultimul drum pe contele de Orgaz. Printre aceștia, poate fi recunoscut pictorul însuși, iar fiul său, Jorge Manuel, se află în stânga-jos, în postură de paj. Pe lângă valoarea intrinsecă a tabloului, prezintă interes și mesajul discret lăsat de artist. Pictura este semnată și datată, în limba greacă, pe colțul de batistă ce iese din buzunarul pajului. Nu este trecut anul 1586, când a fost terminată pânza, ci 1578, când s-a născut Jorge Manuel. Să nu uităm faptul că orașul, în care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții, a fost imortalizat de El Greco în *Vedere din Toledo,* capodoperă care poate fi admirată la Muzeul Metropolitan din New York. Numele de El Greco și l-a compus singur, cu împrumuturi din italiană și spaniolă, pentru a nu supăra pe nimeni. (Greco, de la italianul *Il Greco,* iar El, de la spaniolul *El Grieca.*) Pentru a încheia aceste rânduri sumare și sărace despre cel mai mare pictor grec, apelez la Ted Spears, comentator cu decenii în urmă la cotidianul *The Greek Times,* care scria că *de la Creta, El Greco a primit viață, iar de la Toledo, pensule și o patrie mai bună, unde, prin moartea sa, a început să dobândească nemurirea.*

Acest pelerinaj prin locurile sfințite de El Greco m-a adus înapoi la București, unde aveam să-mi amintesc că, în ajunul celui de Al Doilea Război Mondial, Casa Regală a României deținea cea mai mare colecție de tablouri ale celebrului pictor, aflate în afara Spaniei. Printre aceste pânze, de o deosebită valoare artistică, se numărau și *Iisus purtând crucea, Logodna Fecioarei, Închinarea păstorilor, Sfânta Familie* etc. Unele surse publice precizau că pânzele respective făceau parte din celebra colecție de artă a lui Carol I, reprezentând o parte substanțială a averii sale. În testamentul său din februarie 1899, citat de presa română, se preciza că *această galerie de tablouri va rămâne pentru totdeauna și de-a întregul în țară, ca proprietate a Coroanei României.* Motivându-și decizia, Carol I mai sublinia că *alcătuind acest testament, gândesc, înainte de toate, la iubitul meu popor... doresc să-i las, și după moartea mea, dovezi vădite de simpatie și de viu interes, pe care l-am avut pentru această de Dumnezeu binecuvântată țară.*

Din păcate, la început de secol XXI nu mai există un Homer, care să deslușească *odiseea* acestei colecții regale. Ce s-a întâmplat cu colecția? Este o altă poveste. Una dureroasă, însă noi, românii, suntem căliți tocmai de dureri. Astăzi, ne împăcăm cu gândul că avem totuși trei opere de El Greco la Muzeul de Artă al României: *Martiriul Sfântului Mauriciu*, replică a pânzei de la Mănăstirea Escurial; *Închinarea păstorilor,* versiune a tabloului din Muzeul Prado; *Logodna Mariei*, care este unicat, și nu versiune sau replică.

Hibridarea umanităţii?

Dan D. FARCAŞ

În ultimele două episoade am prezentat fenomenul, deconcertant, al miilor de cazuri, bine documentate, de presupuse răpiri extraterestre. Un fapt, încă şi mai şocant, este că, în literatura domeniului, se estimează că circa jumătate dintre aceste răpiri ar putea fi parte a unui imens program genetic efectuat asupra speciei umane.

În cărţile lui Budd Hopkins, David Jacobs, John Mack, Raymond Fowler, Karla Turner, Edith Fiore ş.a., toate bazate pe investigaţii personale ale autorilor, dar şi în nenumărate articole, sunt descrise proceduri de prelevare de spermă şi de ovule, fertilizare *in vitro* cu modificări aduse informaţiei genetice, implantarea ovulului fecundat în uter şi, după 6 la 12 săptămâni, extragerea embrionului, toate efectuate în timpul unor răpiri bine mascate. Multe mărturii mai spun că au văzut că embrionul a fost plasat imediat într-un lichid aflat într-un vas transparent, fiind conectat la mai multe dispozitive de susţinere a vieţii, deci într-un soi de uter artificial, unde micuţa fiinţă va continua să se dezvolte, până va putea trăi autonom. Anumite persoane răpite mai spuneau că au văzut înşirate „la bordul navelor" zeci sau sute de astfel de containere străvezii în care pluteau fetuşi. Alţi martori au relatat că, pe parcursul răpirii, au văzut încăperi în care se aflau fetuşi culcaţi într-un mediu lichid sau uscat, în nişte „sertare" cu rol de incubatoare.

O altă fază de mare ciudăţenie este cea numită „ceremonia de prezentare". Aceeaşi femeie, de la care s-a recoltat ovulul şi care a fost şi purtătoarea sarcinii pierdute, este răpită din nou, după mai mulţi ani, şi este confruntată cu nişte fiinţe hibride micuţe, mai mult sau mai puţin asemănătoare cu copiii pământeni, extraordinar de plăpânde, dar aparent superinteligente. Femeii i se spune că aceştia sunt copiii ei, care „au nevoie de mama lor", deci pe care trebuie să-i îmbrăţişeze, pentru a le transmite afecţiune şi energie. Uneori, celui răpit i s-a transmis că procedurile bizare sunt necesare deoarece fiinţele hibride au craniul dublu faţă de cel al unui copil normal, deci nu s-ar putea naşte pe cale naturală.

Budd Hopkins, dar mai ales prof. David Jacobs, au rămas convinşi că aceste mărturii constituie o dovadă că un obiectiv sinistru al vizitatorilor veniţi cu OZN-urile ar fi o „agendă secretă", un imens program de hibridare şi de înlocuire treptată a pământenilor. Alţi ufologi au remarcat că semne ale unor astfel de acţiuni există şi în cele mai vechi tradiţii. Nu cumva – s-au întrebat ei – asistăm la un proces peren, început cu sute de mii de ani în urmă? De altfel, şi unii paleontologi şi-au pus problema că aparent evoluţia omului a fost mai rapidă decât ar fi asigurat-o mutaţiile naturale. Nu cumva – se întrebau ei – a existat o intervenţie externă pentru îmbunătăţirea raselor umane? Între altele, această viziune ar putea stinge contradicţia dintre creaţionism şi evoluţionism.

Dar se semnalează şi un alt fenomen de mare stranietate. De pildă, pe 4 iulie 1989, într-un parc din Kiev, trei femei s-au întâlnit pe o alee cu trei indivizi foarte înalţi, cu ochi strălucitori şi plete lungi bălaie, îmbrăcaţi într-un soi de cămăşi de noapte argintii, semănând unul cu altul de parcă ar fi fost gemeni. La întrebarea femeilor dacă sunt cumva străini, aceştia au răspuns, într-o rusă uşor demodată, că sunt extratereştri, că vin în fiecare zi să ia oameni de pe Pământ, ca să-i ducă „pe planeta lor", aflată într-un loc care depăşeşte puterea de înţelegere a martorelor, şi că acum ar dori să le ia pe ele... Ca argument le-au arătat un „butoi" argintiu uriaş, cu o antenă circulară deasupra, aşezat în boschetul de alături. După protestele şi rugăminţile femeilor, cei trei s-au lăsat înduplecaţi, adăugând că „vor lua atunci pe alţii". Au urcat în „butoi", iar acesta a decolat şi a dispărut în câteva secunde. Surprinzător, cazul, care a mai avut şi alţi martori, a fost descris şi comentat, pe larg – aşa cum m-am convins şi personal – în presa sovietică, centrală, a vremii.

Au fost raportate multe alte asemenea întâmplări, atât din spaţiul ex-sovietic, dar şi din restul lumii. În consecinţă, s-a presupus că ar exista şi nişte „răpiri definitive". În unele cazuri, martorilor li s-a spus că vor fi mutaţi, pentru totdeauna, într-o lume mai bună, iar „dacă s-ar întoarce, ar muri". Ideea ne duce cu gândul la vechi istorii, devenite basme, de tipul *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte,* motiv care există în foarte multe culturi, sub diverse forme.

Pe marginea fenomenului „răpirilor definitive", s-a speculat că anumite „conştiinţe superioare" care ne-ar monitoriza – poate hipercivilizaţiile – ar fi organizat şi nişte rezervaţii anexe, pe „un alt târâm": poate pe alte planete, poate pe baze spaţiale, poate într-o altă dimensiune, poate într-o altă stare de agregare a materiei. Iar în aceste locuri ei ar transfera definitiv oameni, dar şi alte vietăţi, poate ca în nişte arce ale lui Noe, în aşteptarea unor evenimente catastrofice din viitor.

S-a mai speculat că în asemenea „rezervaţii anexe" puteau fi realizate, încă în urmă cu mii de ani, noi rase umane, cu un creier mai mare, cu o inteligenţă superioară, mai puţin agresive, eventual rase specializate, adaptate pentru anumite sarcini, folosind material genetic de pe Pământ. Nu cumva, s-au întrebat unii, acele „rase de extratereştri" (cenuşiii, înalţii blonzi etc.) descrise de presupuşii răpiţi ar putea fi, măcar în parte, rase umane artificiale sau chiar *bioroboţi,* derivaţi din specia umană, „produşi" prin hibridări succesive, undeva în afara Pământului? Deci mulţi dintre „extratereştrii" descrişi de martorii unor „întâlniri apropiate" ar fi, de fapt, doar nişte intermediari, trimişi la noi cu sarcini precise, pierderea accidentală a cărora n-ar fi o catastrofă...

Iar dacă vizitatorii sunt aici nu doar de zeci de mii de ani, ci de zeci de milioane, ceea ce nu este deloc exclus în ipoteza hipercivilizaţiilor, ei puteau salva în acele „rezervaţii anexe" chiar şi animale dispărute de foarte mult timp de pe Pământ, de pildă, specii de dinozauri, efectuând şi asupra lor operaţii de inginerie genetică. Această ipoteză speculativă, dacă ar fi adevărată, ar oferi o explicaţie la relatările privind creaturile „reptiliene" inteligente, menţionate adesea. Dar am putea găsi explicaţii şi la rapoartele privind apariţii imposibile ale unor animale preistorice sau inexistente pe Pământ (cum ar fi *chupacabra*), ori poate chiar la mult mediatizatele mutilări inexplicabile de vite.

Dacă acceptăm realitatea acţiunilor de hibridare, efectuate la ora actuală de entităţi nepământene, ne întrebăm automat: care ar putea fi rostul lor? Dintre multele variante propuse, cele mai plauzibile par să fie crearea unor varietăţi superinteligente ori superperformante de oameni, undeva într-o zonă retrasă a realităţii, şi/sau repopularea treptată a Pământului cu indivizi mai puţin agresivi şi mai deschişi spre ocrotirea frumosului uman.

→

Semn(al) de carte

Paul Everac, *Naţia în perindări tragice. Dramaturgie istorică,* Ediţie definitivă, Editura Semne, Bucureşti, 2018

Acest emoţionant volum de istorie şi limbă românească simbolizează la 7 ani de la dispariţia autorului său, prezenţa sa încă vie la acest CENTENAR, prin adevărul şi duhul „perindărilor tragice" ale naţiei, ce par că nu mai contenesc. (Pe pagina de gardă, semnat „Copiii")

Din aceste pagini ies la iveală, învălmăşiţi cu vremea lor, voievozii Cercel, Brâncoveanu, Cantemir, Apafi, cărturarii Miron Costin şi Cantacuzino Stolnicul, luptătorii Horea, Cloşca, Avram Iancu; dar şi alţi fii reali sau ticluiţi ai acestei naţii în căutarea unei sorţi mai bune, trăitori de grele visuri şi osânde; şi, în cele din urmă, românul, arătat în sute de feluri, încercând să răzbească din gheara unui timp necruţător, cu preţuri aspre, dar nu zadarnice. (Autorul, pe coperta a patra)

Vasile Szolga, *Fantastice solgane. Antologie de povestiri mai vechi şi mai noi,* Editura Betta, Bucureşti, 2019

Fantasticul, irealul, visatul, doritul lasă urme în realitatea pe care o traversează. Acesta este modul în care Vasile Szolga îşi scrie prozo-poemele, adică *solganele fantastice.*

Autorul a plecat de la basme. De la basmele spuse pentru nepoata lui preaiubită, Deea. A rămas, poate firesc, în lumea unor astfel de basme moderne, apropiate de miturile vieţii, iubirii, morţii, bântuite de „durerea cea mare a spicelor", vorba lui Blaga. (…)

Prin cartea lui Vasile Szolga umblă simboluri care-ţi rămân în memorie: iepurele negru care a fost şi n-a fost, femeia din oglinda veneţiană, doamna din tablou care şi-a lăsat eşarfa lângă patul celui ce-a visat-o, bătrâna care a dispărut împreună cu lumea ei, însuşi Iisus, purtătorul crucii destinului său sfânt... dar şi multe alte personaje fantastice, se descarcă în zona misterului dincolo de viaţă şi de moarte. (Nicolae Dan Fruntelată, în Prefaţă)

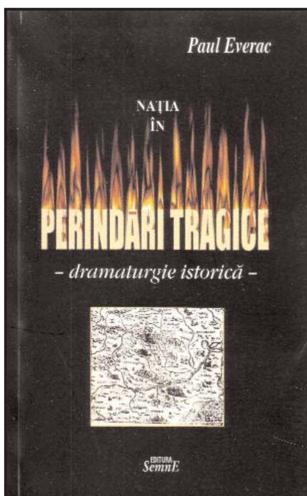
Firiţă Carp, *Timbre de lipit pe suflet,* Editura UZP, Bucureşti, 2018

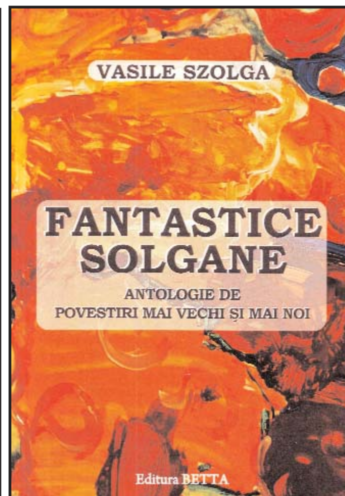
Firiţă Carp e de *meserie* prieten. În sensul că mizează pe sentimente în relaţiile cu semenii săi, *beteşug* de pe urma căruia s-a ales cu o impresionantă colecţie de oameni frumoşi. De multe ori, pune frumuseţe de la el, ca să nu aibă nimeni de suferit. Îl ajută, ce-i drept, şi cuvintele, dându-i din frumuseţea lor. Firiţă Carp dă mai departe ce împrumută de la ele. Pe baza acestui împrumut s-a născut cartea de faţă. O carte despre frumuseţea prieteniei scrisă de un om cu un suflet nesăbuit de frumos! (Ştefan Mitroi, pe „reverul" copertei întâi)

Maria Stoica, *Pecetea memoriei. 1. Ziua când tata a devenit nemuritor,* Editura Fundaţiei Culturale Memoria, Bucureşti, 2019

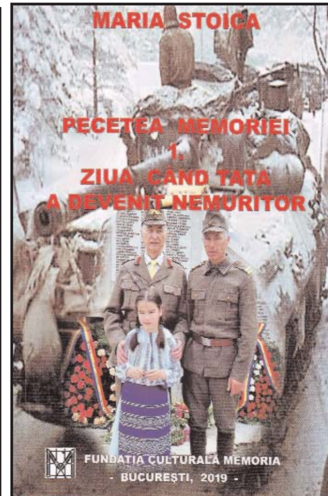
Cartea de faţă prezintă aspecte româneşti care se întind pe aproape durata ultimului secol. Principalele personaje sunt economistul Ion T. Ilie, fost deţinut politic al regimului dictatorial Ceauşescu, şi tatăl său, Toma N. Ilie, ostaş erou dispărut în luptele crunte ale frontului antisovietic din Al Doilea Război Mondial. (…)

Prin conţinutul său, volumul aduce încă un exemplu concludent care confirmă faptul că, contrar celor afirmate pe toate canalele de comunicaţie de autorităţile comuniste ale timpului, în România au existat deţinuţi politici anticomunişti până la căderea dictaturii ceauşiste. Fiind de tip interviu, cartea este cursivă şi se citeşte uşor, fiind lipsită de trimiteri la documente, astfel încât aspectele care se desprind din cele prezentate nu sunt sufocate de excesul de erudiţie. (Ilie Popa, editorul cărţii, în Prefaţă)

Orizont SF

De la farsă la mutantul nefericit

Mircea OPRIȚĂ

Laurențiu Cerneț este pseudonimul sub care a publicat Laurențiu Mircea Bobleanță, născut la 11 mai 1931 în comuna Cerneți, județul Mehedinți. În pregătirea sa școlară se înregistrează doi ani de liceu militar la „D.A. Sturdza" din Craiova, făcuți în timpul războiului, apoi Liceul „Traian" din Turnu-Severin, continuat la Liceul Seral Mixt din Timișoara, studii medii încheiate în 1951. Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara o poate urma mult mai târziu, între 1968–1973, din cauza a două condamnări politice în epoca stalinistă, în urma unor delațiuni odioase. La ieșirea din închisoare a trebuit să se mulțumească doar cu slujbe modeste, om de serviciu, mărunt funcționar la CFR, contabil, pentru ca în cele din urmă să fie angajat redactor la revista *Scrisul bănățean,* unde și debutase în 1958. Un discipol, Alexandru Moraru, îl evocă astfel într-un număr din 2009 al revistei timișorene *Orient latin:*

„Aparent fragil, Laurențiu Cerneț era, totuși, în miezul său, un ins puternic. Nu judeca pe nimeni și nu dădea sentințe. Se rezuma la a observa și la a le interpreta în funcție de conținutul lor preponderent hazliu sau absurd. […] Când urmărit de năluca Securității, când copleșit de angoase, Laurențiu Cerneț, prin nelipsitul său surâs tonic, lăsa să se întrevadă prea puțin din frământările care-l încercau. Ele se regăsesc însă, la modul sublimat, în numeroasele lui cărți, periate strașnic de cenzura fostului regim. La el, umorul a funcționat ca o supapă de siguranță – ironia și sarcasmul reflectând cel mai exact esența tragică a psihologiei sale. Să fii atât de vesel pe dinafară, iar lăuntric atât de trist, iată o dihotomie ce n-a dus la «explozie», ci, dimpotrivă, a conservat și a fructificat, apoi, un potențial creativ remarcabil. Întreita sa postură, de scriitor realist, fantast și umorist, l-a relevat ca pe un autor care a combinat benefic experiența originară (de viață) cu experiența culturii."

A publicat romane, culegeri de povestiri și nuvele, literatură pentru copii. Este prezent și în antologii de poezie satirică: *Epigramiști români de azi* (1979), *Antologia epigramei românești* (1985), iar cu proze umoristice în *Pagini de satiră și umor din scriitori olteni* (1986). A debutat editorial cu volumul *Omul de un milion* (1966), urmat în ritm alert de *Experiențele lui Ionete, Câteva luni de trăit, Amintirile unui mincinos, Amintiri inventate, Mic dicționar de subiecte comice, Iubiri paralele, Evadare din Paradis* și altele, până la romanul *Voia Domnului,* din 1999. A murit la 28 aprilie 2008, în Timișoara, unde își petrecuse de altfel cea mai mare parte din viață, apreciat ca scriitor inclusiv prin mai multe premii ale Filialei timișorene a Uniunii Scriitorilor, unul dintre ele, din 2001, concretizat în Diploma de Onoare „Opera Omnia".

Cu SF-ul, autorul are câteva „întâlniri" ce merită a fi semnalate. Prima se conformează tonului general al literaturii sale umoristice. Publicată în *Colecția „Povestiri științifico-fantastice"* (1969), nuvela *Aparatul de visat frumos* îmbracă haina farsei. Parodie a aventurilor piraterești strămutate în spațiul cosmic, scrierea discreditează prin șarje grotești un anumit tip de *space opera,* aparținător literaturii de consum. Personajul principal e un Superman în variantă feminină: o Ramonă sportivă care, aflând întâmplător că fusese temporar îndrăgostită de un robot, își descarcă furia asupra unui stadion arhiplin, făcându-i astfel pe amorțiții oameni ai viitorului să redescopere, prin violență, fericirea. Implicarea aceasta revoluționară în „lumea sentimentelor" lasă urme în utopie, devine chiar punctul de plecare al unui fenomen contagios: „Senzația de nenorocire, o noutate mai mult decât interesantă, se transformă imediat în modă. Se găsiră o sumedenie de persoane care mimau neliniștea și nefericirea și așteptau aplauze." Cu pumnul sau cu nurii, eroina produce transformări spectaculoase pretutindeni unde apare în Univers.

„Ramona nu-și vedea capul de festivaluri, dineuri, conferințe, interviuri etc. Trecuseră patru luni și albaștrii încă mai chefuiau. Pe toată planeta se fabrica vin după rețeta Ramonei. Primi 1.435.149 de cereri în căsătorie, restul de un miliard și ceva neîndrăznind din timiditate. Prezența ei stimulă pe cercetători, savanții își triplară eforturile și în scurt timp reușiră să fabrice femei. Ce bucurie! Albaștrii exultau. Ramona le purta noroc."

Interesul dovedit aici pentru facila exagerare eroicomică îi permite criticului Cornel Ungureanu să constate, prin contribuția lui Cerneț, ca reprezentant de marcă al „ridendiștilor" timișoreni, „uluitoarele metamorfoze ale haiducului în literatura SF". Dintre motivele șarjate ale anticipației, mai poate fi citată pentru efectele sale umoristice imaginea logodnicului congelat din neconsolată disperare și, datorită unei „erori birocratice", uitat în starea aceasta vreme de treizeci de milenii.

Laurențiu Cerneț nu e, totuși, un scriitor monocord. Nuvelele din culegerea *Salt în mâine* (1984) trec hotărât în altă tonalitate, sobră, adecvată infuziei de substanță realistă cu care se încearcă iarăși revigorarea temelor SF. Pe urmele lui Horia Aramă (din *Țărmul interzis*), două lucrări imaginează cazuri de simbioză mentală insolită. Cuplat în mod inexplicabil cu spiritul unui necunoscut, un personaj de condiție culturală modestă se trezește vorbind fluent franceza și „retrăiește", ca și cum i-ar aparține, întâmplări petrecute înainte de nașterea sa (*Accidentul*). Tot astfel, un altul participă înfiorat la ultimele zile ale unei civilizații extraterestre care, ca și la Georgina Viorica Rogoz, s-a autodistrus cu ere în urmă (*Aeyo*). Ca povești de dragoste modelate în cadru exotic, după un tipar tragic, scrierile acestea amintesc experiențe similare din *Adam și Eva* de Liviu Rebreanu. În primul caz, o dramă individuală – a violentului Jean Lhomme, împins de gelozie la crimă și constrâns astfel să-și trăiască restul vieții ca un proscris hăituit – punctează ritmic conștiința tulburată a tânărului narator. În al doilea, drama primește amploare în măsura în care asupra cuplului tragic se proiectează spectrul unui dezastru planetar. Elemente de psihoză modernă, caracteristice pentru proza de avertisment pe tema mult bătută a războaielor atomice, migrează constant prin extrapolările autorului:

„Aeyo s-a schimbat mult, e aproape o alta. Nu mai susține că izolarea lor, sus, pe platou, este unicul lucru inteligent pe care l-ar putea face și că salvarea n-o pot găsi decât în dragoste, știind că, oricum, totul se va sfârși. Acum o îngheață o teamă animalică pentru ce va fi. Nu este posibil să facă dragoste mereu și, treptat, chiar în momentele de extaz – dorite cu încrâncenare, vrute, comandate, cerute, cerșite –, frica se strecoară perfid între ei și amândoi devin lucizi, speriați și nefericiți. Nu mai urcă pe platou, stau închiși în încăperea aceea cu aer vechi. Ascultă la nesfârșit comunicatele. Încă se duc tratative. Se afișează zâmbete crispate. Nimeni nu cedează. Fiecare se simte îndreptățit să ceară garanții de securitate, fiind convins că e normal ca adversarul să-l creadă pe cuvânt. Yeb nu-i sigur că jocul acesta e doar o luptă pentru supremație. Bănuiește că poate fi și altceva: urmarea unor dereglări psihice tratate inadecvat în zecile de ani de încordare. Acum Aeyo este cea care se revoltă și caută soluții pentru a acționa. Cum să acționeze? Ei, într-un fel, nu-s chiar între dinții angrenajului, se află undeva, într-un loc ferit, într-un unghi mort. Ei nu iau parte la înfruntare. Ei sunt neutri. Și-au cultivat de secole neutralitatea. Ei n-au nimic cu nimeni. Nu cer. Nu dau. Numai că de data asta nu vor scăpa."

Anticipația lui Laurențiu Cerneț caută rar vecinătatea ideilor originale. În ciuda spectaculosului lor aparent, ele sunt mai degrabă comune, circulate, la îndemâna oricui. Meritul scriitorului este acela de a le fi împrospătat credibilitatea ficțională în materia epică a unor texte cu valoare literară certă. SF-ul coexistă aici în chip onorabil cu proza de tip realist, căreia îi imprimă un anumit grad de stranietate utilă. La acest nivel găsim portrete excelente, ieșite din exercițiul unei fine observații a amănuntului cotidian. Înainte de a fi „suportul" material, provizoriu, al aventurilor lui Jean Lhomme, Septimiu Vidolm din *Accidentul* face figura unui simpatic tehnician de autobază, marcat de o psihologie specifică mediului șoferilor și având de rezolvat propriile sale complicații moral-amoroase. Când nu se „transferă" în lumea disperată a enigmaticei Aeyo, Filip Antim trăiește viața obișnuită a unui sanatoriu de boli nervoase, cu tot pitorescul personajelor și al relațiilor incidentale stabilite acolo. Lăsând intactă partitura gravă a anticipației, registrul comediei se exersează acum contrapunctic, cu măsură, dar exclusiv la nivelul „realist" al acestor povestiri, spre a marca bunăoară stupoarea unui Vidolm confruntat cu strania memorie a unor fapte complet străine de persoana lui. O iscusită alternare a planurilor leagă însă ideea SF de substratul obiectiv al întâmplărilor, până la inseparabilitate. Din această conviețuire a abstracțiunii generice cu concretul semnificativ, anticipația iese împlinită literar. Substanța unei realități palpabile se așterne cu folos deasupra schemelor sale tradiționale.

Lucrată în aceeași manieră estetică, nuvela *Salt în mâine* (de fapt, un scurt roman) urmărește destinul unui mutant nefericit. Facultatea – evident simbolică – de a străbate cu privirea prin lucruri îl singularizează printre semeni, expunându-l agresiunilor de tot felul. Reacția de respingere apare fie din teama superstițioasă a celorlalți, fie dintr-o opacitate intelectuală care-și ia drept aliat ura primară, instinctivă. Conflictul este, în fond, cel imaginat de A.E. van Vogt în *Slan* și reluat în termeni asemănători pretutindeni în lume. Cu o apreciabilă intuiție a mediilor și psihologiilor, Laurențiu Cerneț îl adaptează provinciei românești contemporane. În latura sa metafizică, personajul e un alt Hyperion, nedumerit de propria genialitate ca și de neașteptata ostilitate omenească – aceasta din urmă acționând instinctiv, ca un factor de protecție pentru spiritul mediocru generalizat. În datele sale concrete, personajul joacă rolul unui intelectual rezervat în relațiile sociale și care, în ciuda unei manifeste vocații de victimă, își formulează din „a vedea miezul lucrurilor" o misiune utopică. Scrierea are tensiune, o bună regie a dialogurilor, scene vii. O atentă gradare a momentelor sale servește modului în care, odată descoperită, strania înzestrare a mutantului ajunge să alarmeze opinia publică. Mai puțin verosimilă este alunecarea docilă și neîntreruptă a personajului spre periferia socială. Fenomenul se produce nu dintr-o cerință firească a intrigii, ci spre a ilustra o teză dinainte elaborată. Fără stridențe supărătoare, scrisul lui Laurențiu Cerneț, în angajamentul său „serios" pe teritoriul odinioară parodiat al genului, este pândit uneori de un discret sentimentalism.

Merită să citez, în acest sens, punctul de vedere al lui Ronald Leo Sprinkle (n. 1930), care a fost până în 1989 profesor de psihologie la Universitatea din Laramie (SUA), iar apoi profesor consultant. El a fost unul dintre primii care au aplicat, încă din 1968, regresia hipnotică asupra unor răpiri OZN, având la activ, în 1994, peste 300 de cazuri, studiate personal, pe lângă alte domenii ale paranormalului, rămânând mereu fidel crezului său științific declarat: „să continuăm să explorăm, în timp ce continuăm să ne îndoim".

Încă în 1981, profesorul era aproape convins că fenomenul răpirilor, cu toate cele asociate lui, face parte dintr-un „plan", al unor ființe inteligente, binevoitoare, reprezentante ale unor civilizații „extraterestre și/sau ultraterestre", dispunând de o tehnologie și de o etică depășind foarte mult pe cele pământești. Ei rămân „invizibili ochiului omenesc și culturii dominante, în afara cazurilor în care doresc ei înșiși să fie văzuți". Finalitatea planului ar fi maturizarea omenirii și transformarea pământenilor în „cetățeni ai Cosmosului". (Va urma)

Ion Aurel Gârjoabă

Artist plastic complet – pictor, grafician, sculptor, linogravor, ilustrator și autor de coperte de carte, profesor.

S-a născut la 22 februarie 1939, în Cerneți, județul Mehedinți. Absolvent al Facultății de Arte Plastice din Timișoara în 1966. Din 1994 este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România. A mai fost prezent(at) în revistă, ultima dată în martie 2014, pe când împlinea 75 de ani.

Un colorist de mare finețe, o personalitate artistică puternică, productiv, mereu reinventându-se, chiar dacă mereu recognoscibil, un veritabil senior al artelor plastice românești, al culturii române, un octogenar, însă unul cu privire alertă și mână sigură.

E o bucurie a-l cunoaște și a-i ura ani mulți și frumoși în continuare. (Gh. Păun)

Portretul artistului la 80 de ani

Denisa POPESCU

Ion Aurel Gârjoabă, sărbătorit în ziua de 22 februarie, când a împlinit 80 de ani, trece prin lume aureolat de-o tristețe care răscolește. L-am cunoscut jovial, generos, aplecat către cele simple și curate. Experiența Timpului, care se poate să-l fi măcinat pe dinăuntru, iar asta numai Dumnezeu o știe, experiența aceasta a scufundării în substanța vie a clipei i-a prins de pleoape o lumină care vede dincolo de tărâmul acesta. Cu lumina cea nouă își colorează acum pânzele, cu ea merge înainte și tot cu ea se oprește, la răstimpuri, să-și amintească.

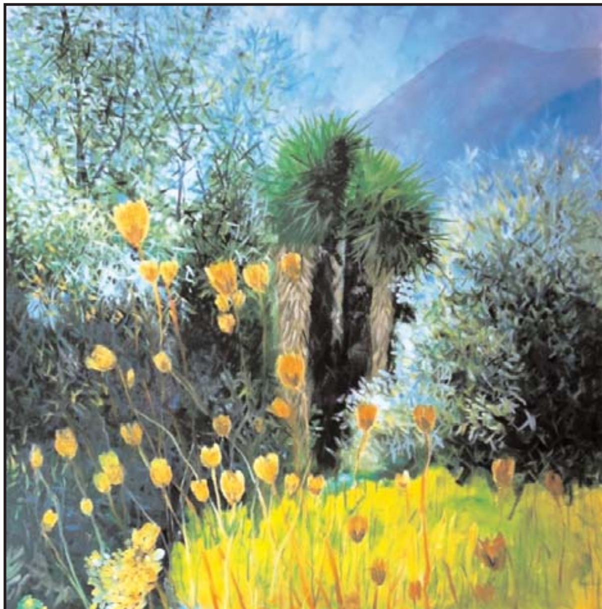

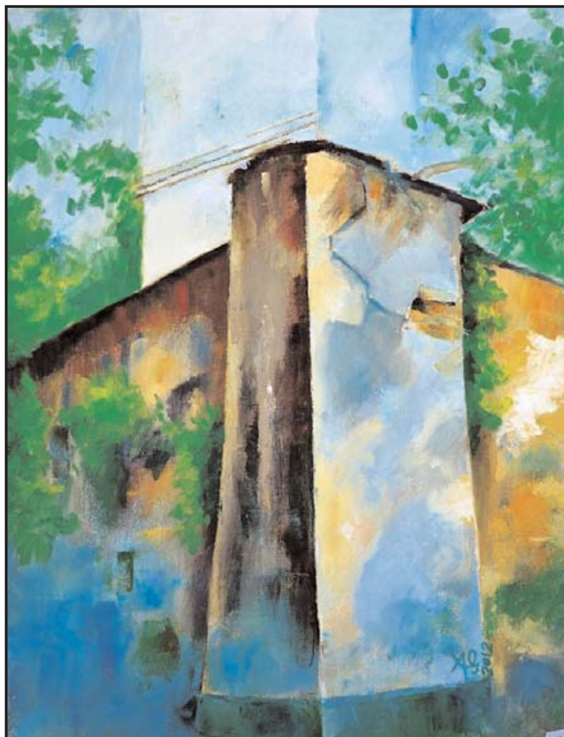

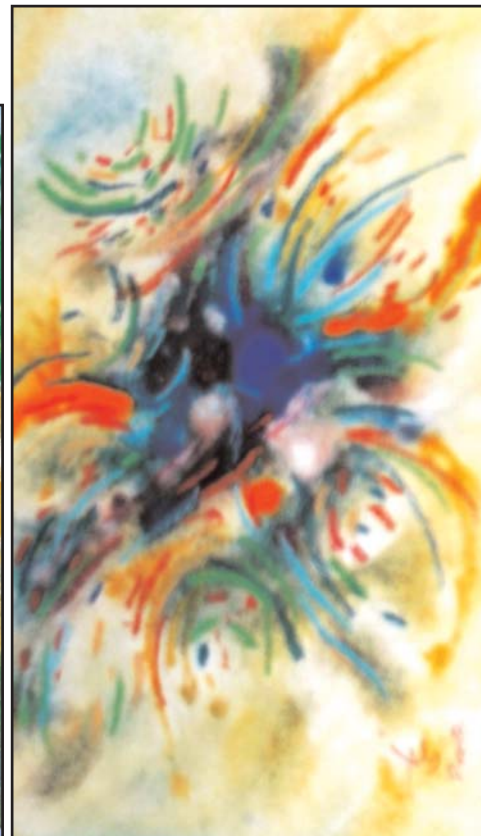
Biografia i-o poate afla oricine, în câteva minute. Ecranul computerului e o vitrină de legende. Profesorul din Curtea de Argeș, atât de iubit de elevi, membru al Uniunii Artiștilor Plastici, respectat de confrați, decan de vârstă în Filiala de la Pitești, tată și bunic nesfârșit de blând, își gândește, de câțiva ani, expozițiile cu ochii întorși către o instanță necunoscută.

Dintotdeauna, lucrările lui Ion Aurel Gârjoabă au fost senine, au visat mult, au lăsat impresia că pot fi atinse, prinse din zbor. Se întâmplă altceva, astăzi, după părerea mea. Stă mărturie expoziția vernisată la Galeria „Metopa”, de ziua lui. Se întâmplă că, deși se păstrează în același registru cromatic, universul artistului se structurează altfel. Sursa lui nu mai este în exterior. Lumea care-l înconjoară acceptă să se subordoneze unei voințe de care pictorul însuși ascultă, cu toate simțurile încordate. Plantele, cerul, pământul au o înălțime și o limpezime spirituale. În toate, un Dumnezeu energic își face simțită prezența. Senzația de odinioară, aceea că, privindu-i lucrările, privești, de fapt, în ochi o iluzie, a fost înlocuită cu sentimentul unei înțelegeri profunde, al unei înțelegeri care îmbărbătează, care mângâie fără să se risipească în prea multe atingeri.

La 80 de ani, Ion Aurel Gârjoabă trece pe lângă noi cu sfială. Dar câtă frumusețe în trecerea, în sfiala aceasta a lui! Câtă lumină care vede dincolo de tărâmul nostru!

Număr ilustrat cu lucrări de Ion Aurel Gârjoabă.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Cristian COCEA – scriitor și ezoterist, Pitești
- Mihai VINEREANU – lingvist, SUA
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Sorin Lory BULIGA – istoric al artei, Târgu-Jiu
- Alexandra-Violeta GHEORGHIU – lector univ., Iași
- Filofteia PALLY – istoric, Pitești
- Aurel V. DAVID – prof. univ., București
- Olimpia POPESCU – profesor, Ploiești
- Ilie POPA – prof. univ., Pitești
- Marin BEȘCUCĂ – scriitor, Botoșani
- Acad. Emilian DOBRESCU – București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Lucian COSTACHE – scriitor, Pitești
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., București
- Tudor CICU – scriitor, Buzău
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Victor ATANASIU – scriitor, București
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Denisa POPESCU – scriitor, Pitești